

21022

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ(DİN EĞİTİMİ) ANA BİLİM DALI

TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU
ve
İMAM ve HATİP MEKTEPLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman:

Yard.Doç.Dr.Mustafa ÖCAL

Hazırlayan:

Hayrul DÖĞEN

Bursa-1992

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
GİRİŞ	1
I-CUMHURİYET ÖNCESİNDE DİN GÖREVLİSİ YETİŞTİREN	
KURUMLAR	3
A.DÂRÜ'L-HİLÂFETİ'L-ÂLİYYE MEDRESESİ.....	3
1-Tâîf Kısm-1 Evvel	3
2-Tâîf Kısm-1 Sâni	3
3-Kısm-1 Âli	4
B. MEDRESETÜ'L-MÜTEHASSİSİN.....	4
1-Tefsir ve Hadis Şubesi Ders Programı.....	4
2-Fıkıh ve Fıkıh Usulü Şubesi Ders Programı....	4
3-Kelam,Tasvvuf ve Felsefe Şubesi Ders Programı	4
C. TAŞRA MEDRESELERİ	4
D. MEDRESETÜ'L VÂİZİN	5
E.MEDRESETÜ'L-EİMME VE'L-HUTEBÂ	
1-Ders Programı	
a-İmamlar ve Hatipler Kısmı.....	6
b)Ezan ve İlâhi Kısmı	6
F. MEDRESETÜ'L-İRŞAD	6
1-Medresenin Ders Programı	7
a) Vâziler Şubesi.....	7
b) Hatipler ve İmamlar Şubesi	7
BİRİNCİ BÖLÜM	
A.TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU ve SONRASI	8
1-Tevhîd-i Tedrisat Kanununun Hazırlık Dönemi..	8
a) Fikri Hazırlık Dönemi	8
b) Eğitimde Dinilik-Millilik Tartışmaları....	12
2-Tevhîd-i Tedrisat Kanununun Kabulü	17
3-Tevhîd-i Tedrisat Kanununun Kabulünden sonra	
Görülen Gelişmeler.....	22
a) Medreselerin Kapatılması.....	22
b) Tevhîd-i Tedrisat Kanununa Gösterilen	
Tepkiler.....	27
c) Yabancı Uzmanların Türkiye'ye Davet	
Edilmesi.....	30
d) Lâiklik İlkesine Doğru Gidilmesi.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

İMAM VE HATİP MEKTEPLERİ	34
A. İMAM VE HATİP MEKTEPLERİNİN AÇILIŞI.....	36
1-Açıldıkları Yerler ve Yıllar	36
2-Diğer Mektepler Arasındaki Yerleri	37
B. İMAM VE HATİP MEKTEPLERİ TALİMATNAMESİ	38
C. İMAM VE HATİP MEKTEPLERİ DERS DAĞITIM	
ÇİZELGESİ VE MÜFREDAT PROGRAMLARI	39
1-Ders Dağıtım Çizelgesi	39
2-Müfredat Programları	41
D. İMAM VE HATİP MEKTEPLERİNİN ÖĞRETMEN VE	
ÖĞRENCİ DURUMLARI	41
1- Öğretmenler	42
2- Öğrenciler	43
3- Mezunlar	49
E. İMAM VE HATİP MEKTEPLERİ MEZUNLARININ DURUMLARI.	51
F. İMAM VE HATİP MEKTEPLERİNİN KAPATILIŞLARI VE	
GEREKÇELERİ	55
1-Mezunlarına İstikbâl Vaadedilmemesi	55
2-Öğrenci Azlığı(İlgisizliği) İddiası	59
3-Sosyal Baskı Uygulanması	62
4-Mekteplerin Tahsisatlarının Kesilmesi	63
5-Zihniyet	65
G. KAPATILAN İMAM VE HATİP MEKTEPLERİ ÖĞRENCİLERİ-	
NİN DURUMLARI	67
SONUÇ	70
BİBLİYOGRAFYA	73
BELGELER	76
EKLER :1-İmam ve Hatip Mektepleri Talimatnamesi...	96
2-İmam ve Hatip Mektepleri Müfredat	
Programları	103
3-Kapatılan İmam ve Hatip Mekteplerinden	
İstanbul İ.H.M.ne kayıt yaptıran öğrenci	
Listesi	134
4-Osman(Yüce)Efendi ile Yapılan Mülâkât ...	138

ÖNSÖZ

Din, insanları iyiye, doğruya ve güzele çağırmak için Alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş emir ve yasakların tümünü teşkil eder. Bir başka ifadeyle din, sosyal bir müessese, sosyal bir gerçek, sosyal bir olaydır.

Din, sosyal hayatın düzenlenmesinde, kültürel boyutun gelişmesinde, insanlığın tarihinde derin izler bırakmıştır. İslâm dini ise müslümanların hayatında en temel değer olmuştur. İnsanlığın huzur ve refahı, İslâm'ın insanın hayatına hakim olmasıyla gerçekleşebilir. Dinin iyi anlaşılabilmesi, iyinin, güzelin ve doğrunun tanıtılması, yaşanılan hayata aksettirilmesi, dini hizmetlerin sağlıklı yapılabilmesi ancak iyi bir eğitim ile gerçekleşebilir.

Eğitim bir yetiştirme ve yetiştirme faaliyeti olarak bilinmektedir. İslâm dini ise iyi bir din eğitimi ile öğretilir. Eğer din eğitimi sağlıklı delillerle yapılır, eğitime muhatap olanların ihtiyaçları karşılanırsa, iyi bir sonuç elde edilir. Yapılacak olan bu eğitime devlet destek verirse, o zaman daha iyi bir sonuç elde edilir.

Eğitim, insan ve din (İslâm) ilişkisini beraber düşünmek gerekir. Çünkü insanı, İnsan-ı Kâmil olmaya sevkeden disiplin, ancak dindir. Muhammed İkbâl: İnsan din ilişkisini belirtirken şöyle demektedir: "Din, bir felsefe şubesi değildir. O ne mahza tefekkür (ne sırf düşünce) ne de ancak ameldir. Belki bütün insanın (İnsan-ı Kâmil'in) zât-ı küllün ifadesidir.

Türkiye'de din eğitimi değişik kurum ve mekteplerde yapılmıştır. Cumhuriyet öncesi din eğitimi, medreselerde, mekteplerde, camilerde, vakıflarda ve tekkelerde yapılmıştır. Cumhuriyet devri ile beraber din eğitimi, okullarda yapılmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de yapılan din eğitiminin incelemeye çalışırken araştırmamıza Cumhuriyet öncesi din görevlisi yetiştiren müesseseler ve Cumhuriyet sonrası aynı görevi ifa edecek olan müesseselerden İmam ve Hatip Mekteplerini incelemeyi konu edindik.

Giriş kısmında,Tanzimatla başlayan yarı dini devlet sistemi içerisinde yer alan,özellikle ikinci Maşrûtiyet dönemi ile ıslâhı yapılan medreseleri ve ders programlarını kısaca gözden geçirdik.

Birinci bölümde: 3 Mart 1924 de kabul edilen Tevhîd-i Tedrisat Kanunu ve sonrası gelişmeleri incelemeye çalıştık.

İkinci ve son bölümde ise: Türkiye'de din görevlisi yetiştirmek maksadıyla açılan,İmam ve Hatip Mekteplerini çeşitli yönleriyle araştırarak bir takım tesbitler yapmağa gayret ettik.

Araştırmamızda vurgulamak istediğimiz bazı noktaları şöyle sıralayabiliriz: İmam ve Hatip Mektepleri neden açıldı?Ders programları nasıydı? Mekteplerden mezun olacaklara bir istikbâl vaadedilmemesine rağmen ilgi oldu mu? Oldu ise nedenleri? Mezunları neler yaptılar? Mektepler neden kapatıldılar? v.s.

İşte araştırmamızda bu ve benzeri sorulara bir bütünlük içerisinde ve orjinal belgelere dayanarak cevaplar bulmağa çalıştık. Maarif Vekâletince hazırlanarak yürürlüğe konulan İmam ve Hatip Mektepleri talimatnamesi ile ders programlarını ise: Metin içerisinde ki bütünlüğü bozup okuyucunun dikkatini dağıtmaması için çalışmamızın sonundaki "Ekler" kısmına aldık.

Sözlerimizin burasında; konunun seçilmesinde yardımcı olan, Hocam Yrd.Doç.Dr. Halis Ayhan'a ve özellikle çalışmalarımız devam ettiği sürece,eksiklerimizin tamamlanmasında ve tezin daha düzenli hale gelmesinde büyük yardımları olan ve emeği geçen Hocam Yrd.Doç.Dr. Mustafa Öcal'a şükranlarımıza belirtmek isterim.

Ayrıca İstanbul İmam ve Hatip Mektebi "Künye Defterlerini" inceleme konusunda yardımlarını esirgemeyen, çalışmamızı rahat yapabilmemiz için bize özel bir oda tahsis eden,88fotokopi imkanlarından istifade etmemizi sağlayan İstanbul İmam-Hatip Lisesi Müdürü Kasım Oğuz Bey'e teşekkürü bir borç biliriz.Keza Uşak'ta ikâmet eden eski İmam ve Hatip Mektebi mezunu Osman Efendi ile mülâkâk yapmamıza vesile olan Fahrettin Luğ'a da teşekkür ederim.

Bursa-Mart 1992

Hayrul DÖĞEN

-GİRİŞ-

Türkiye'de din eğitiminin bütün boyutlarıyla ortaya koğabilmesi için, iki devre halinde incelenmesi gerekir. Birincisi cumhuriyet devrinden önceki din eğitimi, ikincisi ise cumhuriyet devri ile başlayan din eğitimi, Osmanlının kuruluşuyla başlayıp, Gülhane Hattı'nın ilanı ile sona eren dine bağlı devlet sistemi ile Tanzimat ve Meşrutiyetle başlayıp, Tevhid-i Tedrisat'a kadar devam eden, yarı dini devlet sisteminin, bir devrede, Tevhid-i Tedrisat'dan sonraki devlete bağlı din sisteminin de bir devrede incelenebilir.

Ancak biz, çalışmamıza önce Tanzimatla başlayan yarı dini devlet sistemi içerisinde yer alan din eğitiminin son durumuna kısa bir göz atarak başlamak istiyoruz. Sonra da Tevhid-i Tedrisat ve sonrasını incelemeye çalışacağız.

"Türkiye'de ki din eğitiminin içine cumhuriyet devrinden evvelki din eğitimi veren medreseler, enderun, camiler, hat-ta bir bakıma tekkeler, sıbyan mektepleri, ders programlarının içinde din dersleri de bulunan rüştiyeler, idâdiler, sultâniler de girmektedir. Ancak bu devirde ister adı medrese olsun, ister mektep olsun hepsinde din dersi okutulmakta idi. Ne varki din adamı yetiştiren müesseseler yalnız medreselerdi." (1)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında din görevlisi yetiştiren kurumlardan olan İmamve Hatip Mekteplerini araştırırken, Cumhuriyet devrinden önce din görevlisi yetiştiren müesseseleri ve özellikle 1908'de ilan edilen ikinci meşrutiyet dönemi ile gelişen medreseleri, kısaca gözden geçirmemizin faydalı olacağına inanıyoruz.

"1912 yılında Maarif Nezareti Darü'l Fünun da bir Ulûmu Âliye -i Diniye Enstitüsü kurunca medrese, hukuktan sonra eğitim ve öğretim alanının da elinden gitmekte olduğunu farketmiş, ancak

(1) Dinçer, Nahid; 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi
sh, 9

o zaman, kende bühyesinde ıslahata gitmek mecburiyetini hissederrek "Islahât-ı Medâris Nizamnamesi" ile ~~te~~ toparlanmaya çalışmıştır. Dörder yıllık üç devreye ayrılan vel2 yıl olarak belirlenen medrese eğitimi, orta, lise ve yüksek kısımları ile Darü'l Hilâfeti'l Âliye Medreseleri adını almıştır."(2)

18 Eylül 1330(1914) tarihinde çıkarılan 24 maddelik "Islah-ı Medâris Nizamnamesi" ile beraber kurulan, Darü'l-Hilâfeti'l Âliye medresesi ve diğerleri, imam ve hatip, vâiz, müezzin gibi, din görevlisi yetiştiren müesseseler olması nedeniyle çalışmamıza bu medreseler ile başlamak istiyoruz. Böylece cumhuriyet'in bu sahada oluşturduğu eğitim-öğretim kurumları olan imam ve hatip mekteplerini daha iyi kavramış olacağız. Cumhuriyet'e kadar intika eden çok sayıda din görevlisine kaynaklık yapan bu müesseselerin (medreselerin) incelenmesinin, çalışmamız açısından önemli olacağına inanıyoruz. Bu düşünce ile cumhuriyet öncesinde din görevlisi yetiştiren kurumlar ile çalışmamıza başlıyoruz.

(2) Ceride-i İlmiye; sayı, 5, sh, 249, 252. İlmiye Salnamesi; sh, 657-660. Unat, Faik Reşit; Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, sh, 80. Ergin, Osman; Türkiye Maarif Tarihi, c.1-2, sh, 122

I-CUMHURİYET ÖNCESİNDE DİN GÖREVLİSİ YETİŞTİREN
KURUMLAR

A.DÂRÜ'L-HİLÂFETİ'L ÂLİYYE MEDRESESİ

18 Eylül 1330(1914) tarihinde çıkarılan 24 maddelik ıslâh-ı Medâris Nizamnamesi ile İstanbul medreseleri Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliyye medresesi adı altında bir tek medrese sayılmış ve bu medrese,tâîf kısmı-ı evvel,tâîf kısm-ı sâni ve âli olmak üzere üçe ayrılmıştır. Her kısmın süresi dört senedir.

Kısımlar dörder sınıfı ve sınıflar da dörder şubeyi ihtiva eder; tâîf kısımlara 2080 talebe alınır,sınıflar 260 ar ve şubeler 60 ar talebeyi alır;âîf kısma 800 talebe alınır,bu kısmda sınıflar ikişer yüz,şubeler ellişer talebeden oluşurdu.

Dârü'l-Hilâfeti'l Âliyye Medresesi muharrem 1333 teşrinsani 1330,teşrinevvel 1914 de derseler başlamıştır. Bir sene ders okutulduktan sonra edinilen tecrübe neticesi olarak nizamnamede gösterilen programda tadilat yapılmasına lüzum hissedildi.Sonra 35 kişilik komisyon toplanarak şu programın tatbikine karar verdi"§3)

1- Tâîf Kısım-ı Evvel

I.Sınıf: Kur'an-ı Kerim,arapça,yabancı dil,islâm tarihi, genel coğrafya,hesap,hüsn-ü hat,resm-î hattı,terbiyeyi bedeniye. II.Sınıf: Birinç sınıf derslerine ilave olarak,Türkçe,hendese,farsça. III.Sınıf:Fıkıh,cebiri ve müsellesat,fizik,kimya dersleri ilave edilmekte.IV.Sınıf: Genel tarih,hayvanât,nebâtat, dersleri ilave olarak okutulmakta idi.

2- Tâîf Kısım-ı Sâni

V.Sınıf:Kur'an-ı Kerim,fıkıh,arapça,türkçe,islâm tarihi,umumi ve Türk tarihi,mekanik,fizik,kimya,hayvânât,meadin ve tabâkat,beden eğitimi ve yabancı dil.

VI.Sınıf:İlm-i Tevhid,felsefe,Osmanlı tarihi,heyek hıfz-ı sıhha ve tedavi-i ibtidai,.VII. Sınıf: Hadis,ilm-i terbiye,malumatı iktisadiye dersleri.VIII.Sınıf:Usûlü fıkıh,dersleri birinci sınıf(Beşinci sınıf)derslerine ilave olarak okutulmakta idi.

(3) İlmiye Salnamesi:sh,657-660. Ergin,Osman:a.g.e.sh,127.

Ceride-i İlmiye: sayı,12,sh,713-716.

3-Kısm-1 Âlî

I.Sınıf(IX.Sınıf):Hadis,usûlü hadis,fıkıh,usûlü fıkıh, ilm-i kelam,felsefe,ilm-i terbiye,arap edebiyatı,yabancı dil, bu derslerden farklı olarak;ikinci(Onuncu) sınıfta,Tefsir,ilm-i feraiz,hukuk ve kavanin dersleri okutulmakta idi.Üçüncü(Onbirinci) ve Dördüncü(Onikinci)sınıflarda da aynı dersler okutulmakta idi.

B.MEDRESETÜ'L-MÜTEHASSİSİN

Medreselerin ilk teşkilat ve taksimatında onların üstünde ihtisas medresesi olarak,Darü'l-Hadis,Darü'l-Mesnevi,Darü't-Tıb gibi müesseseler ortaya çıkarılmıştı.Fakat fıkıh yani hukuk,kelam yahut felsefe ve bilhassa Kur'an'ın tefsiri için ihtisas medreseleri açılmamıştı.

1333(1917) de Darü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesi programını tensik ve ıslah etmek üzere toplanmış olan 38 kişilik komisyon Medresetü'l-Mütehassisin'in Tefsir ce Hadis,Fıkıh,Kelam Tasavvuf ve Felsefe adlarıyla üç şubeye ayrılarak tedrisatta bulunması kararlaştırılmış ve şu programın tatbikine lüzum görülmüştür.

1-Tefsir ve Hadis Şubesi Ders Programı

İlm-i Nasih ve Mensuh,İlm-i Esbabı Tenzil,Usulü Tefsir,Tefsiri Umumi,Tabakat-ı Kurra ve Müfessirin,Nakd-i Riçal,Hadis, mevzuat.

2-Fıkıh ve Fıkıh Usûlü Şubesi Ders Programı

Usûlü Fıkıh,Hanefi,Şafii,Maliki ve Hanbili Fıkıh,Hilaf ve Cedel,Tarih-i Fıkıh,Mukayese-i Ahkam.

3-Kelam,Tasavvuf ve Felsefe Şubesi Ders Programı

İlm-i Kelam,İlm-i Tasavvuf,İlm-i Nefs,Mantık ve Felsefe Hikmet-i İslâm,Felsefe-i İslâmiye Tarihi,Felsefe-i Umumiye Tarihi,Tarihi Edyan ve Mezahip,İlm-i İctima.(4)

C.TAŞRA MADRESELERİ

İstanbul dışındaki bütün medreseler,taşra medreselerâ adı altında beş yıl tahsil müddetli yeni bir programa bağlanmıştı. Bu yeni program ve teşkilatla Taşra Medreseliri 1914-1915 öğretim yılında deneme olarak öğretime girdi.(5)

(4) İlmiye Salnamesi:sh,667.Ergin,Osman:a.g.e.sh.165.
Meydan Laoursse:C.8,sh,519.

(5) Ceride-i İlmiye:sayı.15,sh,141.İlmiye Salnamesi:sh,668
Unat,Faik Reşit.a.g.e.sh.80. Ergin,Osman:a.g.e.sh,111.

D.MEDRESETÜ'L VÂİZİN

Konularına hakim,islam dinini hakkıyla bilen,ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli vaizleri yetiştirecek olan medrese 6şubat 1329(1913)^{te} çıkarılan bir nizamname ile açıldı.Nizamname-
de yer alan bu husus:Ahkâm- âliye-i Kur'aniye ve sünen-i seniyye-i Nebeviyye dairesinde mekârim-i ahlakiyeyi ve din-i mübin-i islaminterakiyat-ı medeniyeye hâdim hükm-i celîle vanevâiz-i hasene-i ictimaiyesini neşr ve tamim edecek erbab-ı irşad ve davetçiler yetiştirmek maksadıyla"tesis edilmiştir.Medresetü'l Vâizin Evkaf-ı Humayun Nezareti Müessesesi İlmiye Müdüriyetine bağlıdır.

Medresetü'l-Vaizin'e yaşları 20-30 arasında,sabıkasız,saglıklı ve organ eksikliği veya kekemeliği olmayan öğrenciler alınacaktır.Mezuniyet sonrası Nezaretin gösterdiği görevde dört yıl mecburi hizmetli olarak çalışmayı kabul edeceklerdir.
Medresetü'l-Vâizî 1919 sonlarında yine Evkaf'a bağlı olan Medresetü'l-Eimme ve'l Hutebâ ile birleşerek medresetü'l-İrşad adı altında Darü'l-Hikmeti'l İslamiyeye dayısıyla neşihat makamına bağlanmıştır.(7)

E.MEDRESETÜ'L-EIMME VE'L HUTEBÂ

İslam ve Osmanlı teşkilatında mahalle imamlarına devletçe idarî,beledî ve dini bir çok vazifeler verilmişti.İmamlar bulundukları mahallede ahlak zabıtasına bakmaya ibtidai şekilde nüfus ve tapu kayıtlarını tutmaya,evlenme ve boşanma işlerini idareye memur oldukları gibi,hükümetin o mahalle halkına vaki olacak bütün emirlerine ve tebliğlerine de vesâtat ederlerdi.

Hatipler ise:haftada bir cumaları ve senede iki defa bayram günleri halkı camiye toplayıp onlara hutbe verirlerdi.Hükümet hatiplerin seçim ve tayinine ehemmiyet verir,ellerine vesika manasına olarak beraat vermedikçe,yani hükümetin müsâdesi olmadıkça kimse hitabet kürsüsüne çıkıp söz söyleyemezdi.

Fakat ne imamın nede hatibin yetiştirme tarzları bu vazifeleri kendilerinden beklendiği gibi yapmaya müsait değildi.

(7) Yazıcı,Nesimi,Osmanlıların son döneminde Din Görevlisi Yetiştirme çabaları üzerine Bazı Gözlemler,Diyanet Dergisi,c.27,şayı,4,sh,111-112,Ders programı için bkz.Ceride-i İlmiye,şayı,9,573 576.

Medrese de şöyle böyle okumuş lakin tahsilini ilerletecek ruus(ilmîye derecesi)alıp kâdîlik,hâkimlik,müftülük ve müderrislik gibi medrese tahsilinin temin ettiği yüksek mesleklere girememiş olan kimseler ancak geçinmek için mahalle imamı oldukları gibi babaları imam olduğu için şöyle böyle okumakta ve ancak miras suretiyle onların yerine geçen imam oğullarının çoğunda ise o eksik medrese tahsilide yoktu.

İşte 1329(1913) da açılan bu medrese muktedir imam ve hatip yetiştirecek,onları doyuracak,aylıklar verecek ve netice olarak da halka hizmet ve dine hürmet telkin eleyecekti.(8)

"Medresetü'l-Eimme ve'l Huteba,ülkenin ihtiyaçlarıyla mütenasip bir müessese olarak düşünülmüş,bunun sonunda da yeterli ilgiyi görememiştir. Zirâ ders programı buranın bir okuldan çok bir kurs durumunda bulunduğuna işaret etmektedir."(9)

1-Ders Programı

a)İmamlar ve Hatipler Kısım:

Kur'an-ı Kerim nazariyatı,Kur'an-ı Kerim tatbikatı,malumatı kanuniye,ilm-i kelam,ahkam-ı nikah ve talak,hitabeti arabiye nazaratı,hitabeti arabiye tatbikatı,türkçe,hitabet,ahkamı ibadet.

b)Ezan ve İlâhi Kısım:

Bu kısım ise müezzinler içindir.Kur'an-ı Kerim nazariyatı Kur'an-ı Kerim tatbikatı,ezan ve ilâhi nazariyatı,ezan ve ilâhi tatbikatı.(10)

F.MEDRESETÜ'L-İRŞAD

Medresetü'l-Vaizin ve medresetü'l-eimme ve'l hutebe 1919 senesi sonunda medresetü'l irşad adıyla birleştirilmiş ve idaresi Darü'l-Hikmeti'l İslamiyeye verilmiştir.

Bu medrese de tahsil süresi vaizler için üç sene,imam ve hatipler için iki senedir.

Bu medreseden çıkanlar zeyil meşihatlerine, kara ve deniz askeri kıta imamlıklarına vilayet liva ve kaza merkezlerinde ki vaizliklere tayin olunurlar,imamlık ve hatiplik ancak bu medreseden çıkanlara verilir.

(8) Ergin,Osman;a.g.e. sh,162.Meydan Laoursse,c.8,sh,518.

(9) Yazıcı,Nesimi; a.g.makale,sh,115

(10) Ergin,Osman,a.g.e.sh,163.Yazıcı,Nesimi,a.g.m.sh,114-115.

1-Medresenin Ders Programı

a) Vaizler Şubesi: Tefsir,hadis,kelam,fıkıh usulü, fıkıh,feraiiz,ahkamı evkaf,mesahibi islamiye ve turuku aliyye,edyan ilm-i ahlak,siyeri nebi, tarihi islam,edebiyat-ı türkiyâ ve inşâ edebiyat-ı farisiye,tarih-i felsefe, ilm-i ictima,hıfzı'sıhha,hi tabet ve mev'ıza.

b)Hatipler ve Imamlar Şubesi:

Tertîlî Kuran'ı Kerim,fıkıh,tevhid,hadis bazı surelerin tefsiri,hitabet,malumat-ı kanuniye,usul-i inşâ,musiki.(11)

İstanbul da kurulan medresetü'l irşad ve beş yıllık taşra medreseleri,Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile açılan imam ve hatip mektepleri haline getirildiler.Bu hale göre 1924yılında açılan imam ve hatip mektepleri,1914 yılında faaliyete geçen taşramedreseleri,ve 1913 yılında kurulan medresetü'l vaizin ile medresetü'l einme ve'l huteba'nın birleştirilmiş şekli olan medresetü'l irşad'ın yerine geçmiş oldu.

(11) Ergin,Osman: a.g.e.sh,164. Ceride-i ilmiye,sayı,51,sh,1639
1641,Meydan Laoursse,sh,519,Unat,Faik keşit,a.g.e.sh,140

BİRİNCİ BÖLÜM

A. TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU ve SONRASI

1-Tevhîd-i Tedrisat Kanununun Hazırlık Dönemi

a) Fikri Hazırlık Dönemi

Osmanlı devletinin son dönemlerinde meydana gelen karışıklıklar,kaçınılmaz olan ve bilfiil Osmanlı devletinin önce Trablusgarp,Balkanlar ve Birinci Dünya Savaşlarına katılmaları,özellikle Birinci Dünya Savaşında cephelelerde galip gelmesine rağmen müttefiklerinin yenik düşmesi ile Osmanlılarda yenik sayılmıştı.Bir çok bölge de toprak kaybına uğrayan Osmanlı Devleti ister istemez sıkıntılar yaşamıştı.Anadolu'da Padişahın izni ile kurtuluş hareketi başlatılmış,hareketi başlamakla görevi Mustafa Kemal ve arkadaşlarına verilmişti. Sonunda kurtuluş savaşı başlamış ve bir çok medrese talebesinin de katıldığı bu savaşlarda binlerce şehit verilmişti.

Osmanlı Devletinin geçirdiği bu sıkıntılar belki maarife fazla zaman ayrılmasına engel olmuştur. Bu sebepten yapılan ıslah çalışmaları istenilen neticeyi vermemiştir.Hatta eğitimde yabancılaşmaya farkında olmadan yardım etmiştir diyebiliriz.

Tanzimat yıllarından itibaren batılı sivil öğretimden,ilham alınarak,orta öğretim ve ilk öğretim kurumları açılmaya başlanmıştır.Mektepler Maarif Nezaretine,medreseler ve sıbyan mektepleride Şer'iyeye ve Evkaf Nezaretine bağlı olarak varlıklarını sürdürmüşlerdi.

Yeni açılan bu mektepleri medrese ve sıbyan mekteplerinden ayırmak için,bazen Tanzimat Mektepleri, Maarif Mektepleri de denilmekte idi.Arapça ve Din Derslerinin de okutulduğu bu mekteplerde:"Öğrencilere zorunlu olarak ibadetler de yaptırılıyordu.Fakat buna rağmen medrese zihniyeti onları benimsemedi.(X) Hatta her fırsatta onlara tepki gösteriyordu.Bir taraftan da azınlık ve yabancı okullar ülkenin her tarafına yayılıyor,istediklerini rahatlıkla yapıyorlardı."(1)

(X) Medrese zihniyeti için ,Mahir İz"Yılların İzi"adıyla hatıralarını kaleme aldı.İz,burada medrese kültürü ve medrese zihniyetinin birbirine karıştırıldığını anlattıktan sonra şöyle demektedir: Muayyen klasik dini eserlerin verdiği bilgi ile iktifa edilip,halka da o şekilde bilgi verilmesi,sonradan medrese zihniyeti denen bu fikri donukluk ve dar görüşlülüğe sebep olmuştur.Medreselerde dini tedrisat yaparak elde edilen bilgiler için de medrese kültürü denilmektedir.Bkz.Sh.349-350.

(1) Akyüz,Yahya:Türk Eğitim Tarihi,sh,307.

Medrese ve mektep zihniyetlerinin birbirlerine farklı bakması neticesinde yabancı özel okulların yurt çapında her geçen gün sayılarının çoğalmasına, 'Tevhid-i Tedrisatın kabul edildirmesinin kolaylaştırılmasına yardımcı olmuştur. Tevhid-i Tedrisat kanunun dan önceki maarifin durumu hakkında bilgi vermesi düşüncesiyle, yabancı özel okullar hakkında kısa bir bilgi vermek istiyoruz.

"1917 yılı rakamlarına göre: Amerikan misyonelerlerine ait gündüz okullarında 27.000 gece okullarında 35.000 öğrenci okumaktaydı. Yalnız Asya kısmında 152 Amerikan misyoneri, 800 yerli yardımcı 101 kilise, 12.000 muhabir, 47.000 müntesip, 48 kolej ve ortaokul (kızlar için) 350 umumi okul vardı." (2)

Türkiye'de siyasi amaçlı eğitim faaliyetlerini sürdüren yabancı okullar, Osmanlı Devletinin çöküşünü hazırlayan ve hızlandıran etkenlerden biri kabul edilebilir. Eğitim, din, kültür ve politika gibi nedenleride yabancı okulların sayılarının artmasına bağlayabiliriz.

Yine yabancı okullar 1903-1917 yılları arasında 37 ermeni okulu, 21 musevi okulu, 1902-1925 yılları arasında 37 Fransız okulu, 1917 yılı belgelerine göre ise sadece İstanbul'da 83 İngiliz okulunun varlığı bilinmektedir.

Ayrıca 1904-1924 yılları arasında 24 İtalyan okulu, 1910-1917 yıllarında 7 Alman okulu, 1910-1916 yıllarında 7 Avusturya okulu bulunmaktadır. (3)

Türkiye'de yabancı okullar eğitim ve öğretime devam ederken aynı yıllarda Mebusan Meclisinin de din dersleri ile ilgili tartışmalar yapılmakta. Dini hayatın, din eğitiminin az verildiği konusunda milletvekilleri tartışıyor, din eğitiminin önemini dile getiriyorlardı.

Mebusan Meclisinde, ders programlarının ıslahı, din dersleri avrupaya giden öğrencilerin dinsiz yetismeleri gibi konular tartışılıyor, Mektep, medrese ikiliği gündeme getiriliyordu. (4)

1920 de büyük Millet Meclisi kurulduktan sonra Maarif ile ilgili toplantılar yapılmaya başlandı. Sakarya harbini takip eden

(2) Dinçer, Nahid; Yabancı Özel Okullar, Milli Eğitim ve Din Hayatı sh, 31.

(3) Geniş bilgi için bkz. Haydaroglu, İlknur Polat; Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar, sh, 95-166.

(4) Bkz. Koçer, Hasan Ali; Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), sh, 227-228.

yıllarda Mustafa Kemal'in yurt gezileri başladı.Yaptığı yurt gezilerinde yeni devletin,yeni oluşacak eğitim sistemi hakkında ki düşüncelerini belirtiyor,kendisine sorulan sorulara cevap veriyor ve onlardan eğitim hakkında ki düşüncelerini söylemelerini istiyordu.

İşte bunlardan bazıları 15 temmuz 1921 cuma günü Ankara'da toplanan "Maarif Kongresi"n deki nutukları,yine 1922 yılında İstanbul ve Bursa Muallimlerine Bursa Şark Tiyatrosunda verdiği nutukları,2 şubat 1923 yılında İzmir gezisi sırasında yaptığı toplantılar.İzmir'de yaptığı bu toplantı bir bakıma açık oturum niteliği taşımaktaydı.Halk bir çok soru sormuş ve bunların cevabını Mustafa Kemal'den istemişti. Toplantıda verilen cevaplar adeta gelecekte ki devrimlerin karşısında olacakların yerlerini tayin ediyordu.

Konuşmasında kadın-erkek eşitliğinden kadının giyiminden, eğitim inkılâbından,Tevhid-i Tedrisat dan bahsediyordu. Kurulacak rejim için şu noktalara değinmişti.

"Unutulmamalıdır ki,milletin egemenliğini bir şahısta yahut mahdut şahısların ellerinde(Buradaki kasıt sanırlar halifeliktir.) bulundurmaktan çıkar bekleyen cahil ve gafil insanlar var.Halife hükümdarlar kendilerini vehmettikleri bir kuvvetin temsilcisi sanırlar,oysa onların etrafındaki çıkarıcılar bunu din kisvesine büründürerek millette yaymaya ve halkı kandırmaya çalışırlar.Sonunda milletin kulağı bunlarla dolar ve dini kisveye büründürülerek anlatılan o,telkinleri sanki dinin icabı ve gerçeğin ta kendisi sayar.Bu gibilere ve bunların yaptıkları gerici hareketlere irtica denir.Fakat bütün cihan kanaat getirmelidir ki,milletimizi bu gibi gerici telkinlerle kandırmak ve ilerleyeceği yolundan çıkarmak imkanı kalmamıştır.Fetvalarla veya şu,bu gibi telkinlerle milleti irticaya sürüklemek isteyenlerin yeri zindan olacaktır."(5)

Mustafa Kemal,izmir konuşmasıyla hem hedefini hem de karşısına çıkacak olanlara neler yapabileceğini göstermiştir.Aynı

(5) Uluğ,Naşit Hakkı:Halifelğin Sonu,sh,111-112

Arsan,Nimet,Atatürk'ün söylev ve Demeçleri,C.2,sh,16-17

zamanda Halifelik'in kaldırılacağını haber veriyordu. Yine kendisine sorulan sorulardan bir tanesi medreseler ile ilgiliydi. Soruyu soran kişi, osıralarda genç bir öğretmen olan, daha sonraları Maarâf Vekillik'i yapan, Köy Enstitülerini kuran ve yaşatan Hasan Ali Yücel'di.

Mustafa Kemal kendisine sorulan bu soruları uzun uzadıya cevaplandırmıştı. İşte bu cevaplardan bir kısmı:

"Efendiler! Bizim dinimiz akla en uygun ve en tabii bir dindir ve ancak bundan doğaydır ki, son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için ilme, akla, fenne ve mantığa uygun olması gerekir. Elbette her fert dinini, diyânetini öğrenecek bir yere muhtaçtır. Orası medrese değil, mekteptir. Medreselerin bu günkü akım ve verimsiz hallerinden ve bu hususta kendi yaptığım inceleme ve araştırmalardan anladım ki, medreselerde güya arapça öğretilmesi için, masum insanların en verimli yılları kaybolmaktadır. Artık milletimizin kültür evleri bir olmalıdır. Bütün memleket evladı, kadın-erkek aynı surette oradan çıkmalı ve eğitilmelidir." (6)

Mustafa Kemal bu konuşmasıyla medreselerin mutlaka kapatılması gerektiğine ve kapatılacağına işaret etmektedir. Yine "artık milletimizin kültür evleri bir olmalıdır, bütün memleket evladı, oradan çıkmalı ve eğitilmelidir." Sözlerinde ise "Tevhid-i Tedrisat Kanununa hazırlık yapıldığı anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal'in yurt gezilerinde, yaptığı konuşmalardan tamamen farklı bir konuşmasını gezilerinin devamında 7 Şubat 1923 tarihinde Balıkesir Paşa caminde verdiği hutbe teşkil etmektedir. Yukarıda belirtilenlerin tersine din-dünya ayrılmazlığını dile getiriyor. Camilerin sadece ibadet yeri olmadığı, aksine her şeyin konuşulduğu, çözüm yollarının arandığı "İstisare merkezi" olduğunu belirtiyordu. (7) Ancak daha sonraları ve halende öyle olmadığını, aksine camileri Mustafa Kemal'in belirttiği şekliyle kullananların cezalandırıldığını biliyoruz.

(6) Uluğ, Naşit Hakkı, Uç Büyük Devrim, sh, 12-13. Arsan, Nimet, a.g.e. C.2, sh, 90.

(7) Geniş bilgi için bkz. Atatürk'ün Balıkesir Hutbesi.

b) Eğitimde Dinilik-Millilik Tartışmaları

Mustafa Kemal ve arkadaşları bir taraftan anadoludaki kurtuluş hareketini yürütüp,yönlendirirken diğer taraftan 23 Nisan 1920 de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisini toplamışlardı. T.B.M.M.de memleketin geleceği için bir takım kararlar alınıyordu.Çünkü yurdun her tarafı işgal edilmiş,yabancılar ülkeyi kendilerince pay etmeye başlamışlardı.İşte T.B.M.M.hem yabancılarla mücadele etme kararları alırken,hem de toplumun ihtiyacı olan konularda da birtakım kararlar almak zorunda kalıyordu.Tabii biz bu kararlardan sadece konumuzu ilgilendiren ,eğitim-öğretim ile ilgili olanları üzerinde durmak istiyoruz.İşte:3 Mayıs 1920 de Fevzi Paşanın başkanlığında Maarif Vekillliğini Rıza Nur'un yaptığı T.B.M.M.hükümetinin açıklanan programında eğitim-öğretim ile ilgili şu ifadelerle yer veriliyordu.

"Maarif işlerinde gayemiz;Çocuklarımıza verilecek terbiyenin her manası ile,dini ve milli olmasını temin etmek,hayat mücadelesinde başarılı kılacak,kendilerine güven ve teşebbüs kudreti gibi seciyeler verecek ve üretken bir fikir ve şuur uyandırmak,resmi tedrisatı bütün mekteplerimizde en çağdaş ve sağlıklı bir biçimde yeniden tanzim etmek ve programlarını ıslah etmektir. Kendi örf ve sosyal yapımıza uygun ilmi ders kitapları meydana getirmektir.Tarihimizi,eski sanat eserlerimizi korumak,edebiyat ve sosyolojiyi ehline yazdırmak,hasılı bir milletin hayatının ve varlığının korunması için en mühim âmil olan maarif işlerine dikkat ve gayreti mahsus ile çalışmaktır.Bugün ise ilk işimiz,mevcut mektepleri iyi idare etmektir."(8)

Bu ifadelerle hükümet eğitimde dinilik ve milliliğin beraber olmasını kabul ettiğini bildiriyordu.Yani eğitim hem dini olacak hemde milli olacaktı.Bu fikir kabulenilmişti.

Birinci dünya savaşından sonra merkezî imparatorluklar sisteminin yıkılması ile beraber yerine milli devletler kaim olmuştu.Milli devletler ile beraber ister istemez milli terbiye eğitimi öğretimde yerini bulmuştu.İşte eğitim-öğretim milli bir hüviyet

(8) T.B.M.M.Tutanak Dergisi,D.1.C.1,sh,98 den nakleden,Öztürk Kazım,Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları,sh,15

kazanmıştı.

Mustafa Kemal, milli bir devleti (Türkiye Cumhuriyetini) kurarken, oluşan bu devletin hem islâmi, hemde islâm öncesi çağlara dayanan bir takım gelenek ve göreneklerden ayrı doğu ve batının herhangi siyasi bir fikir veya iktisadi doktrininin esiri olmayan, gücünü sadece millîşuur ve kültürden alan devlet olmasını istemiş. Böylece yeni Türkiye milli karakterde kendi şart ve sosyal yapısına uygun bir anlayış içinde teşekkül etti. (9)

Eğitim-öğretim başlangıçta hem dini hem de milli olmasına rağmen sonraları dinilikten çıkıp tamamen milli bir hüviyet kazanmıştır.

Mustafa Kemal'in daha milli mücadele sonuçlanmadan ve yeni devlet teşekkül etmeden milli bir anlayışa sahip olduğunu görmekteyiz. Nitekim sakarya savaşı devam ederken 15 Temmuz 1921'de toplanan Maarif Kongresi münasebetiyle yeni hükümetin başkanı Mustafa Kemal eğitim ile ilgili görüşlerini açıklarken, gerileme sebeplerini, cumhuriyet kadar takip edilen tahsil ve terbiye usullerinin olduğunu söylüyordu. Bunun için her türlü yabancı fikirlerden uzak, eski devrin hurafelerinden uzak, milli ahlak ve milli tarihe uygun bir kültür ile ancak eğitim-öğretimin olabileceğini belirtiyor. "Çünkü davayı millimizin inkişaf-ı tamını ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir." diyordu. (10)

Mustafa Kemal 27 Ekim 1923'de Bursa'da öğretmenlerle yaptığı görüşmede milli sistemi daha açık bir ifade ile belirtiyor. Ülkede eğitimin iki başlılıktan kurtarılmasını da içine alan bu konuşmasında "Hiç bir mantıksal kanıta dayanmayan bir takım geleneklerin, göreneklerin sürdürülmesinde direnen milletlerin ilerlemesi çok güç olur, belki de hiç olmaz. Eğitim programımızın, eğitim politikamızın temel taşı, bilgisizliğin giderilmesidir. Giderilmedikçe yerimizdeyiz. Yerinde duran bir şey ise geriye gidiyor demektir... Katıyken bilmeliyiz ki iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır. hastalıktır." diyordu. (11)

N

(9) Parmaksızoğlu, İsmet; Türkiye'de Din Eğitimi, sh, 23

(10) Bilgin, Beyza; Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, sh, 41. Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri, sh, 3-4.

(11) Arsan, Nimet; a.g.e.C.2, sh, 43-45

Atatürk bu konuşmasında Tevhid-i Tedrisatı da kastederek, Öğretimin mutlaka birleştirilmesini ve milli olmasını vurguluyordu. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte eğitim sisteminin "dini mi, milli mi" olması konusunda her geçen gün tartışmalar sıklaşmış, kimileri dini olsun kimileri milli olsun demişlerdir. Zaman zaman da hem dini olsun hemde milli olsun deniymiştir.

İ.H.Baltacıoğlu'nun hatıralarına göre İzmir'de Atatürk'ün huzurunda geçen bir konuşmada, Atatürk, "Terbiye milli mi yoksa dini mi olmalıdır?" sorusunu sormuş. Soruya kimseden cevap gelmemesi üzerine Baltacıoğlu şöyle cevap vermiştir: "Din ictimai bir müessesedir, realitede yaşamaktadır. Fakat devlet onu öğretmeye mecbur değildir. Devlet terbiyesinin karakterini ancak milli olabilir. Inkılâp maarif kurumlarını lâikleştirmelidir. Softalık ve taassup ağacının kökleri sökülüp atılmalıdır." (12)

Bu tür tartışmalar ile birlikte aksaklıkların eğitim sisteminin iyi uygulanmamasından kaynaklandığını, sistemin ıslah edilerek devam ettirilmesinin daha iyi olacağını söyleyenler de vardı. Mustafa Kemal memleket gezisi esnasında 5 Şubat 1923 tarihin de Konya'ya uğramış, orada ki Darü'l-Hilâfeti'l Aliye medresesini de gezmişlerdi. Bu medreseden memnun kaldıklarını Ankara'da yayınlanan Hakimiyet-i Milliye gazetesinin 23 mart 1923 tarihli nüshasında şu haber yer almaktadır.

Konya'dan Recep Güntü'nün bildirdiğine göre Mustafa Kemal Konya'da bulunan Darü'l-Hilâfe Medresesini ziyaret edip, medresenin genel durumu hakkında geniş malumat alıp, sınıfın birinde Aksekili Ahmet Hamdi Efendinin "Din dersleri" eserinden o günün derisi olan "Kur'an-ı Kerime göre devletin müesses olduğu esas ikidir. Birincisi: Adâlet, ikincisi: Emaneti ehline vermek. Binaenaleyh bu iki esası muhafaza eden herhangi bir hükümet şekli ne olursa olsun islâm nazarında meşru ve makbuldür. Müslümanlık şekle değil ruha önem vermiştir." Parçasından çok memnun olmuştur. Memleketi milleti ihya edecek çağdaş ve hakiki âlimler, faziletli müderrislerinin sayesinde siz olacaksınız diye de memnuniyetini dile getirmiştir. Mustafa Kemal medreseden ayrılırken Aksekili Ahmet Hamdi Efendiye teşekkür ederek memnuniyetini bildirdi. (13)

(12) Bilgin, Beyza; a.g.e. sh, 42. Bu konudaki tartışmalar için bkz. Ergin, Osman, a.g.e. C, 5, sh, 1634 vd.

(13) Selamet mecmuası, c, 2, sh, 41, bkz, Dinçer, Nahid, a.g.e. sh, 20-21.

Yine Mustafa Kemal, bu gezisi neticesinde Konya'da bulunan bu medreseyi takdir ettiğini, memnuniyetini göstermiş. Dini müesseselerin son zamanlarda aldığı şekilden övgü ile bahsetmiş. "Takdirlerinin maddi bir nişanesi olmak üzere medreseye 3000(üç bin) lira hediye olarak vermek lütufkarlığını da göstermişlerdi." (14)

Fakat aynı gezide bulunan İsmail Hâbib(Sevük) aynı konuda, Akseki'nin ifadesine tamamen zıt, ters manada anlaşılacak yazısını şöyle yazıyor. 6 ikinci kanun 1939 tarihli cumhuriyet gazetesinde "Konyadayken" başlığını taşıyan yazısında özetle:

"20 Mart 1923 salı günü öğleyin Konya'dayız: İstasyon meydanlarında bulunan kalabalığın içinde muntazam bir saf halinde beş yüz sarıklı talebe, Konya medresesinin bu beşyüz sarıklı çömezi beyazlar içinde beş on mislâ kalabalık görünmektedir. Gazi kalabalığa dik dik bakıyor. Sonra medreseye gittiğimizde karşılamaya gelen müderris, Gazî'nin kulağına eğilerek "Bunlar buraya güya din adamı olmak üzere toplandılar, ama ben aksine yetiştiriyorum." dedi. (15)

Mustafa Kemal'in Konya gezisinin farklı iki şekilde anlatılmasının gerçeğini bilemiyoruz. Gerçek şu ki başlangıçta, Mustafa Kemal'in övgüsüne mazhar olan medreseler, daha sonraları yine Mustafa Kemal'in döneminde kapatılıyordu.

Atatürk 1922 yılında Meclisin üçüncü toplanma yılını açış söylevinde Tevhîd-i Tedrisat'a teşebbüs edileceğini bildiriyordu. Hükümetin en önemli işlerinin eğitim olduğunu ifade ediyordu. (16)

Yine Mustafa Kemal'in II. Millet Meclisinin seçimi dolayısıyla neşrettiği beyannamede tedrisatın tevhidi kaydedilmişti.

Nihayet 1 Mart 1923 senesinde T.B.M.M.'nin açış konuşmasında Mustafa Kemal bu düşüncesini daha da açıklıyor, netleştiriyordu.

"Evlâd-ı memleketin müstereken ve mütesaviyen iktisaba mecbur oldukları ulûm ve fûnûn vardır. Âli meslek ve ihtisas erbabının tefrik olunabileceği derecat-a tahsiliye kadar terbiye ve tedrisatta vahdet, heyet-i ictimaiye

(14) Akseki, Ahmet Hamdi; Din Tedrisatı ve Dini Müesseseler Hakkında Bir Rapor Sebîlü'r-reşad Dergisi, C.4. Sayı, 100, sh, 388

(15) Sevük, İsmail Hâbib: Atatürk İçin, sh, 35-36

(16) Arsan, Nimet: a.g.e.C.I. sh, 229-231. Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri, sh, 6.

mizin terakki ve tealisi noktai nazarından mühimdir.Bu surette Şer'iyeye Vekâleti ile Maarif Vekâletinin bu hususta tevhid-i fikr ü mesai eylemesi temenniye şayandır. Demektedir.”(17)

Atatürk bu konuşmasında Şer'iyeye Vekâleti ile Maarif Vekâletinin birleşmesini, çalışmalarında ve fikirlerinde birliğe gitmelerini, yani tedrisatın tamamen Maarif vekaleti tarafından yürütülmesinin gerekliliğini böylece haber veriyordu. Bir başka ifadeyle Atatürk, Tevhid-i Tedrisatı şimdiden kabul ettiğini bildirmiş oluyordu.Aynı zamanda en kısa zamanda gerçekleştirilmesi için de emir vermiş oluyordu.

Türkiye bir devrim gerçekleştiriyordu,doğayısıyla eylemin ilkesi gereği, eski kurumlarla ve örgütlerle ilgiyi kesip,yeni-yi iyice tanıtmak gerekiyordu. Milli eğitim içinden eskiyi tamamen kaldırmak gerekli idi. Böylece ulusal birlik daha kolay gerçekleşmiş olacaktı.Yeni nesil ise medrese eğitim sisteminin bilgilerinden uzak kalmış olacaktı. Hedef,eğitim-öğretim de birliğin sağlanması,rejimin iyice yerleşmesi,için yeni, ama farklı bir eğitim sisteminin oluşması idi. İşte bütün bu anlamda ki düşünceler Cumhuriyet Devletini 1924 e getirdi.Tevhid-i Tedrisatı kabul etmek kolaylaşmıştı.

Mustafa Kemal Eylül 1341 de Samsun İstiklal Ticaret Mektebinde Türk Maarifinin hedef ve gayelerini açıklarken,Türk Cumhuriyetinin yeni nesile vereceği terbiyenin kesinlikle milli terbiye olduğunu bildiriyordu.(18)

(17) a.g.e.sh,14. Ergin,Osman:a.g.e.C.1-2,sh,135.Yücel,Hasan Ali:Türkiyede Orta Öğretim,sh,22.Dinçer,Nahid:a.g.e.sh,20

(18) Geniş bilgi için bkz.Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri sh,19-23

2-Tevhîd-i Tedrisat Kanununun Kabulü

Cumhuriyet devri eğitim sisteminin yeniden oluşmasını sağlayan,dini devlet dönemini sona erdiren,medreseleri kapatıp dini eğitime son veren kanun 3 mart 1924 de kabul edildi.

Kanunu Türk eğitim sisteminin önemli bir başlangıcı kabul edenlerle,modern eğitim ile geleneksel veya dini eğitim adı altında iki yüz yıldır süregelen ikili eğitimi benimsemeyenler böylece istediklerini elde etmiş oldular.

Medresenin geçirdiği tarihi dönem itibariyle, artık önemini yitirdiği,devrini tamamladığı,sadece geleneksel yapısı itibariyle,tabii kuruluşundan uzaklaşan bir kurum olarak kaldığı düşünceleri,Tevhîd-i Tedrisat Kanununun kabulünü kolaylaştırmıştır? Hatta medresenin tutucu,gelenekçi vücudunu ortadan kaldırmak için son darbeyi vurmanın zamanının geldiğini iddia edenler,3 mart 1924 tarihinde kabul edilen kanun ile bunun gerçekleştiğini ifade etmişlerdir.(19)

Tevhîd-i Tedrisat öncesi kurumların milli bir amaçtan uzak birbirleriyle çatışan,zıt görüşlü insanlar yetiştirmekte olduğunu belirtenler,medreseleri kasdetmekte,aynı zamanda tarikatlar ve tekkelerin de birbirlerinden çok farklı dünya görüşlerine mensup insanlar yetiştirdiğini de vurgulamaktadırlar.(20)Bu ve buna benzer düşünceler ile milletvekilleri uyarılmak istenmiş kanunun altyapısı hazırlanmıştı.

Kanuna karşı fikir beyan edecek olanlar,önceden bu yeni fikre inandırılmıştı.Ya da inanmak zorunda bırakılmıştı. Çünkü Kanunun kabulünden iki gün önce 1 mart 1924 de T.B.M.M. de Mustafa Kemal şöyle demekte idi:

"Milletin ârayı umumiyesinde tesbit olunan terbiye ve tedrisatın tevhibi umdesinin bilâifateian tatbiki lüzumunu müşahade ediyoruz.Bu yolda teahhurun zararlar ve bu yolda tehalükan ciddi ve derin semereleri seri kararınıza vesile-i tecelli olmalıdır.Türkiyenin terbiye ve

(19) Parmaksızoğlu,İsmet a.g.e.sh,24

(20) Akyüz,Yahya:a.g.e.sh.307.

maarif siyasetini her derecesinde tam bir vücut ve hiç bir tereddüde mahal vermeyen sarahat ile ifade etmek ve tatbik etatbik etmek lazımdır.Bu siyaset,her manası ile milli bir mahiyette irae olunabilir."(21)

Mustafa Kemal bu konuşmasında Tevhid-i Tedrisatın zaman kaybetmeksizin tatbikini istiyor ve lüzumlu olduğunu belirtiyor. Yapılacak olan bu hareketin de mutlaka milli bir nitelik halinde tezahür edeceğini vurguluyordu.Bu günden sonra 3 mart 1924 tarihinde Saruhan Mebusu,istiklal mahkemesi savcısı Vasıf Bey(Çınar)ve elli arkadaşının sunduğu teklif ile kanun kabul edilmiştir.(x)

(21)Ergin-Ösman,a.g.e.C.1-2,sh,136. Parmaksızoğlu,İsmet:a.g.e.sh 25,Dinçer,Nahid:a.g.esh,25.Arsan,Nimet:a.g.e.sh,329.Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri,sh,15.

(x)Kanunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesinden aynen alıyoruz.

Reis:Fethi Bey

Katıplar:Kazım Vehbi Bey(Ergani),Hamdi Bey(Bozok)

II.İçma: 3.3.1340 I.Celse

Tevhidi Tedrisat hakkında saruhan mebusu Vasıf Bey ve Rufekasının teklifikanunisi.

Reis:Tevhid-i Tedrisat hakkındaki kanunun müzakeresine geçiyoruz.

Riyâset-i Celileye

Bir devletin irfan-ı maarifi umumiyye siyasetinde milletin fikr-u hissi itibariyle vahdetini temin etmek için tevhid-itedrisat en doğru,en ilmi ve en asrı ve her yerde fevaid-u muhsinatı görülmüş bir umdedir.1255 Gülhane Hattı hümayunundan sonra açılan Tanzimat-ı Hayriyye derununda saltanatı munderise-i osmaniyye Tevhid-i Tedrisata başlamak istemiş isede buna muvaffak olamamış ve bilakis bu hususta bir ikilik bile vücuta gelmiştir. Bu ikilik vahdeti terbiyye ve tedris noktayı nazarından bir ~~gök~~ ~~muz~~ ~~meticeler~~tevlit etti.Bir millet efradı ancak bir terbiye görebilir.İki türlü terbiye bir memlekette iki türlü insan yetiştirir.Bu ise vahdeti his ve fikr-ü tesanut gayelerini külliye muhaldir,Teklif-i kanunimizin kabulü takdirinde Türkiye

Cumhuriyeti dahilinde ve bilumum irfan-ı müessesatın merccii yeganesi maarif vekâleti olacaktır.Bu suretme bilcümle mekâtib de bundan böyle Cumhuriyetin irfan-ı siyasetinden mesul ve irfaniyyatımızı vahdet-i hiss-ü fikir dairesinde ilerletme-

ye memur olan maarif vekâleti müsbet ve müttehit bir maarif siyaseti tatbik edecektir.Teklifimizin bugün der akap ve müsta'cilen müzakeresiyle kanuniyyet kesbetmesini heyet-i celileden rica ederim.(2 mart 1340)

~~MAKUL~~

Saruhan : Vasıf, Gelibolu :Celal Nuri, Konya : Refik

Kayseri : Ahmet Hilmi, Antalya: Ahmet Saki,Elaziz:Hüseyin

Gaziantep: Kılınç Ali , İzmir :Mehmet Şükrü, Rize:Ali

Kütahya : Cevdet , Muş :İlyas Sami ,Urfa :Ali

İstanbul : Ali Rıza , Kırklise:Doktor Fuat

Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Tarih: 3 Mart 1340 (1924) Kanun No: 430

Madde 1: Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye maarif vekaletine merbuttur.

Madde 2-Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti ve yahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bil cümle medrese ve mektepler maarif Vekaletine devir ve raptedilmiştir.

Kütahya	: Ragıp	Muş	: Osman Kadri
Trabzon	: Ali Zade Hamdi	K.Hisari S.	: Ruşen Eşref
Rize	: Rauf	Kozan	: Ali Saib
Ordu	: Recai	Ergani	: Kazım Vehbi
Adana	: Ahmet Kemal	Siirt	: Halil Hakkı
Bolu	: Cevdet Abbas	Denizli	: Muzaffer Müfid
Kırşehir	: Yahya Galip	Urfa	: Yahya Kemal
Menteşe	: Şükrü Kaya	Biga	: Samih Rifat
Afyon K.Hisar	: İzzet Ulvi	K.Hisari Ş.	: Mehmet Emin
Menteşe	: Yunus Nadi	Tokat	: Mustafa
Zonguldak	: Ragıp	Ertugrul	: Doktor Fikret
Saruhan	: Kemal	Van	: Hakkı
Saruhan	: Reşad	Kengari	: Talat
Kars	: Ağaoğlu Ahmet	Aydın	: Zekai
Artvin	: Hilmi	Gresun	: Hacı Muhsiliddin
Gresun	: Kazım	Kütahya	: Recep
Ertugrul	: Kasım	Kayseri	: Sabit
Denizli	: Haydar Rüştü	Ertugrul	: İbrahim
Çatalca	: Şakir	Hakkari	: Asaf
İzmit	: Safvet	Rize	: Ahmet Fuat
Bursa	: Rafet	Malatya	: Hilmi
Karahisari Şarki	: İsmail		

Tevhid-i Tedrisat Hakkındaki Teklifi Kanunu

Madde 1-Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye maarif vekaletine merbuttur.

Madde 2-Şer'iyeye ve Evkaf vekaleti veya hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler maarif vekaletine devir ve raptedilmiştir.

Madde 3-Şer'iyeye ve Evkaf vekaleti bütçesinde mekatib-u medariye tahsis olunan mebalig maarif bütçesine nakledilecektir.

Madde 4-Maarif vekaleti yüksek diniyyat mütehasşısırları yetiştirmek üzere darülfünunda bir ilahiyat fakültesi tesis ve imamet

ve hitabet gibi hizmetatı diniyyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi içinde ayrı mektepler küşat edecektir.

Madde 5-Bu kanun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisatı umumiye ile müstegil olup şimdiye kadar müdafaa-i milliye-ye merbut olan askeri ve rüşti ve idadilerde, sıhhiye vekaletine merbut olan darü'l eytaamlar bütçeleri ve heyeti talimiyeleri ile beraber maarif vekaletine raptolunmuştur. Mezkur rüşdi ve idadilerde bulunan heyeti talimiyenin ciheti irtibatları atiyen ait olacağı vekaletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup muallimler orduya nisbetlerini muhafaza edecektir.

Madde 3-Şer'îye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekâtîp ve medârise tahsis olunan mebalîğ Maarif bütçesine nakledilecektir.

Madde 4-Maarif Vekâleti yüksek diniyyat mütehassısları yetiştirmek üzere Darülfünunda bir ilâhiyat fakültesi ve imamet ve hitabet gibi hizmetatı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi içinde ayrı mektepler küşat edecektir.

Madde 6-İş bu kanun tarih neşrinden itibaren muteberdir.

Madde 7-İş bu kanunun icray-ı ahkâmına icra vekilleri heyet-i memurdur.

Reis-Kanunun heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı efendim?(hayır sesleri) maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın! Aksini re'ye vaz ediyorum.Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın! Maddelere geçilmesi kabul edildi.

Madde 1-Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye maarif vekaletine merbuttur.

Reis- Söz isteyen var mı efendim? (hayır sesleri) maddeyi aynen re'yi âlinizi vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın! Aksini re'ye vaz ediyorum,kabul etmeyenler el kaldırsın! madde aynen kabul edildi.

Madde 2-Şer'îye ve Evkaf vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bil cümle medrese ve mektepler maarif vekaletine devir ve rabt edilmiştir.

Reis- Söz isteyen var mı efendim?(hayır sesleri) maddeyi aynen re'yi âlinize vaz ediyorum.Kabul edenler lütfen el kaldırsın! Aksini re'ye vaz ediyorum,kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın!madde aynen kabul edilmiştir.

Madde 3-Şer'îye ve Evkaf vekaleti bütçesinde mekâtîp ve medârise tahsis olunan mebalîk-i maarif bütçesine nakledilecektir.

Reis-Madde hakkında söz isteyen var mı?(hayır sesleri)maddeyi aynen re'yi âlinize vaz ediyorum.Kabul edenler lütfen el kaldırsın.Aksini re'ye vaz ediyorum.Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın! madde aynen kabul edildi.

Madde 4-Maarif Vekâleti yüksek diniyyat mütehassısları yetiştirmek üzere darülfünun da bir ilahiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hizmetatı diniyyenin ifası vazifesiyle mükellef memurlar yetişmesi içinde ayrı mektepler küşat edecektir.

Reis-Bu madde hakkında söz isteyen var mı efendim?(hayır sesleri)maddeyi aynen re'yi âlinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın! Aksini re'ye vaz ediyorum.Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın! Madde aynen kabul edildi.

Madde 5-Bu kanunun neşri tarihinde itibaren terbiye ve tedrisatı umumiye ile müstegil olup şimdiye kadar müdaafai milliyeye merbut olan askeri rüşti ve idadilerde,sıhhiye vekaletine merbut olan darü'l eytamlar bütçeleri ve heyeti talimiyeleri ile beraber maarif vekaletine rabtolunmuştur. Mezkur rüşdi ve idadilerde bulunan heyeti talimiyelerin ciheti irtibatları atıyen ait olduğu vekaletler arasında tenvil ve tanzim edilecek ve zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nisbetlerini muhafaza edeceklerdir.

Reis-Bu madde hakkında söz isteyen var mı efendim?(hayır sesleri)Madde aynen kabul edildi.Yaklaşık 2 saat 18 dakikalık bir celse sonunda Tevhîd-i Tedrisat Kanunu kabul edildi.

Madde 5-Bu kanun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisat-ı umumiye ile müstegil olup,şimdiye kadar müdafaa-i milliyeye merbut olan askeri rüşdî ve idâdîlerde, Sıhhiye ve kâletine merbut olan Darü'l Eytamlar bütçeleri ve heyet-i talimiyeleri ile beraber maarif vekaletine rabt olunmuştur. Mezkur rüşdî ve idâdîlerde bulunan heyet-i talimiyenin cihet-i irtibatları atıyen ait olacağı vekâletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nisbetlerini muhafaza edecektir.

Madde 6- İş bu kanun tarih neşrinden itibaren mutebârdır.

Madde 7-İş bu kanunun icray-ı ahkâmına icra vekilleri heyet-i memurdur.

3-Tevhîd-i Tedrisat Kanununun Kabulünden sonra görülen Gelişmeler

3 Mart 1924 de kabul edilen Tevhîd-i Tedrisat Kanunu ile eğitim birliği bir sistem olarak benimsendi. Türk eğitim sisteminde görülen medrese ve mektep ikiliğine son verildi. Dinin devlet işlerinden ayrılması, bir başka ifadeyle dini otoritelerin, devlet otoritesinden ayrılmasına paralel olarak, öğretimin de laikleştirilmesi bu kanun ile sağlandı denilebilir. Öğretim birliği yasasıyla okullarımızda dine dayalı eğitim-öğretim kaldırılmış oldu. Medreseler kapatıldı. Türkiye'de yaşayan ve zorunlu öğretim yaşında olan bütün Türk çocuklarının Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullara devamı zorunlu hale getirildi. Yabancı ve azınlık okulları da devletin denetimine girmeye başladı. İlkelere uymayan bir çok yabancı özel okullar kapatıldı.

1923-1938 Atatürk döneminde eğitim sistemimizde nitelik yönünden görülen önemli gelişme ve düzenlemeler, bugün kü Türk eğitim sisteminin temelini ve ana çatısını oluşturmıştır. Bu düzenlemeleri şöyle belirtebiliriz.

Mektep medrese ikiliği ortadan kaldırıldı. Okullarda din eğitimine son verildi. Medreseler kapatıldı. Eğitimde lâiklik ilkesinin uygulanmasına başlandı. Türk eğitim sistemine yeni biçim vermek amacıyla yapılan çalışmalara katılmak ve görüşleri alınmak üzere, dünyaca ünlü eğitimciler Türkiye'ye davet edildi. Modern eğitim ve öğretim programları geliştirilip, uygulamaya konuldu. Karma eğitim kararlaştırıldı. Yeni Türk harfleri kabul edilip, Arap harfleri ortadan kaldırıldı. Okullardan arapça, farsça kaldırılıp, yerlerine ingilizce, fransızca ve almanca dillerinin öğretilmesi kararlaştırıldı. (22)

a) Medreselerin Kapatılması

Halifelik'in kaldırılmasını coşku ile savunan Vasıf Bey Bakan olduktan sonra, din eğitimine acımasızca saldırmış, yasaları sağlamca ve sıklıkla uygulamıştır.

Türk eğitim tarihinde en uzun süre yaşamış olan medreseler ve Şıbyan Mektepleri kapatılmış. Medrese öğrencileri, durumlarına göre ilk, orta, lise ve öğretmen okullarına nakledilmiş, tahsillerinin devamı sağlanmıştır.

(22) Geniş bilgi için bkz. Karagözoğlu, Galip: Atatürk'ün Eğitim Savaşı, Atatürk Araştırma Dergisi. C.2. sayı. 4. sh. 197-199

3 Mart 1924 de Tevhîd-i Tedrisat kanunu kabul edildikten sonra, 9 Mart 1924 de Saruhan mebusu Vasıf Bey Maarif Vekili olarak görevlendirildi. Vasıf Bey Vekil olduktan iki gün sonra 11 Mart 1924 de medreselerin kapatılması için emir verdi. Böylece kanunla beraber yapılan ilk iş medreselerin kapatılması oldu. Halbuki medreselerin kapatılması hiç bir kanun maddesinde yer almıyordu. İşte 430 sayılı kanunun birinci maddesinde "Türkiye dahilinde ki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâletine merbuttur, deniliyordu. Yine ikinci maddesinde ise "Şer'îye ve Evkaf Vekâleti ve yahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bil cümle medrese ve mektepler Maarif Vekâletinin devir ve raptedâlmıştır," denilmektedir. Bu maddelerde medreselerin kapatılması değil, her şeyiyle Maarif Vekâletine bağlanması eğitim-öğretimi Vekâlete bağlı olarak yürütmesi esası getirilmişti. Yani medreseler eğitim-öğretimini sürdürecekti, ancak Maarif Vekâletine bağlı olacaktı. Fakat bütün bunlara rağmen medreseler kapatılmıştır.

Maarif Vekili Vasıf Bey'in medreseleri kapatma kararını eleştiren olduğu gibi, tehdit anlamına gelen yazılar yazanlar da vardı. Tevhîd-i Efkâr gazetesi 3 Mart 1924 tarihli kanunda kapatılmasının yer almadığını ileri sürüyordu. Gerçekten de kanunda belirtildiği gibi medreseler Maarif Vekâletine devrolunmuştu. Hatta Vekâlette "Medreselerden okula elverişli olanlarını derhal okul haline getirileceğini, olmayanların da satılarak parası ile okul yapılacağını duyurmuş ve bu konuda karar da almıştı. (23)

Maarif Vekili alınan bu kararları yok kabul ederek, yine kendi bildiğini yapıyor, bundan dolayı da zevk aldığını ifade ediyor. Tabii her seferinde de dini hayat ve din eğitimi zarar görüyordu. Medreseleri kapattıktan sonra duyduğu heyecanı ve zevki Vasıf Bey şöyle dile getiriyordu.

"On altı bin asker kaçağının ocağını söndürdüm. Bundan duyduğum zevk, millî mücadelenin o heyecanlı devrelerinde duyduğum zevklerden daha büyüktür." (24)

(23) a.g. dergi, Özkaya, Yücel: Atatürk Biyografisinden Sayfalar II.C.6. Sayı, 18, sh, 513.

(24) İslâm Türk Ansiklopedisi Mecmuası: C.2. Sayı. 87, sh, 11 den naklen, Dinçer, Nahid: a.g.e. sh, 30.

Maarif Vekili Vasıf Bey'in bu zevkine karşı gelenler O'nu eleştirenler olduğu gibi tam tersine bu işe övgüler yağdıran, Türk gençliğinin bu harekete sahip çıkmasının gerekliliğini dile getirenler mevâüt idi.

Bolu Mebusu, Falih Rifkî, 2. Teşrinievvel 1340 tarihli Cumhuriyet gazetesinde bu övgüyü şöyle dile getiriyordu.

"Bir gecede on altı bin softa ocağı söndüren maarif vekili Vasıf Beyin bütün Türk gençliğini iftihar ettirecek kadar güzelye kahramanca olan o hareketinde şahsen en kıymetli bir rol oynadığını pek yakından biliyorum. Onun için şeref hep birlikte taksim edilmezse, irfan birliği inkılâbından yarın tevellüd edebilecek memnuniyetsizliklere hatta tecavüzlere karşı Vasıf Bey'le bir safta bulunmamak Türk gençliğinin uluvvücenabına yakışmaz." (25)

Falih Rifkî bu övgülere yer verirken Antalya Mebusu Rasih Kaplan'da medreselerin kapatılışını tenkid ediyor, 'Tevhîd-i Tedrisat'ın ilgayı tedrisat olmadığını, kanuna aykırı iş yapıldığını, milletin ihtiyacına cevap verecek olan müesseselerin devamının zorunlu olduğunu dile getiriyordu. (26) Ancak bu sese pek kulan veren çıkmamıştır.

Maarif vekili Vasıf Bey, yaptığı bu işlerden dolayı, Mustafa Kemal'den cesaret alıyor, bizzat O'na güveniyordu. Çünkü; Mustafa Kemal 'Tevhîd-i Tedrisat' dan önce gerçekleştirdiği yurt gezilerinde, yaptığı konuşmalarda, medresenin eğitim sistemini eleştiriyor, geri kalışımızın sebeplerinden gösteriyor ve bu tür eğitim müesseselerinin kapatılmasının gereğini vurguluyordu. Hatta İzmir gezisinde, medrese ile ilgili sorulan bu soruyu cevaplandırırken, medreselerin kapatılacağı mesajını vermişti. Orada bulunan maarif müdürü (İzmir) Vasıf bey, heyecanlanarak bazı taşkınlıklarda bulunmuş ve sağa sola bağırarak yapılacak olan devrimleri daha ozaman kutlamak istemişti. (27) Daha sonraları Cumhuriyet halk fırkasından mebus olarak Meclise girip, Bakan olunca ilk iş olarak bu heyecanını göstermiş ve medreseleri kapatmıştır.

(25) a.g.e. aynı yer

(26) a.g.e. aynı yer

(27) Geniş bilgi için bkz. Ceylan, Hasah Hüseyin; Cumhuriyet Dönemi, Din-Devlet İlişkileri, C.1, sh, 106.

Mustafa Kemal,Dokuz umdelik halk fırkasını 8 Nisan 1923 de kurunca,halk fırkasının programı açıklandı.Program olduğu gibi Mustafa Kemal'in düşüncelerini ihtiva ediyordu.Ancak programa dahil edilmeyen, çok mühim ve esaslı meseleler de vardı. Bunlar daha sonra programda olmamasına rağmen gerçekleştirilmiştir.Bunlardan bazıları şöyle idi: Cumhuriyetin ilânı,Hilâfetin ilgası,Şer'îye vekâletinin ilgası,medreselerin kapatılması,tekke ve zâviyelerin lağvı ve şapka devrimi gibi şeyler.

Mustafa Kemal'in programı dahil etmediği devrimlerin sebebi ise gayet açıktı.Bu sebebi de daha sonraları yine Mustafa Kemal'in kendisi belirtiyordu.

"Bu söylediğim meseleleri programa dahil ederek,vaktinden evvel,cahil ve mürtecilerin bütün milleti aldatmaya fırsat bulmalarını muvafık bulmadım.Çünkü bütün bu sorunların zamanı ve fırsatı gelince çözümleneceğine ve sonunda da milletin binnetice memnun olacağına katiyyen kâni idim."(28)

Mustafa Kemal'in bu itirafı; kanun da yer alsın yada almasın,yapılan icraatların önceden düşünüldüğünü gösteriyor.Medreselerin kapatılışı da bu itirafı doğruluyor.Çünkü "Tevhid-i Tedrisat medreselerin kapatılmasını değil,tedrisatın maarif bünyesinde birleştirilmesini öngörüyordu."(29)İşte bu anlamdaki icraatlardan bazıları: İlkokullarda Kur'an dersleri,orta ve liselerden din dersleri,arapça ve farsça dersleri,kolej ve yabancı okullardan din dersleri ve dinsel alâmetlerin kaldırılması."30)

Mustafa Kemal'in yurt gezisi sırasında Konya'ya uğrayıp Konya'da bulunan medreseyi ziyaret edip,övgüler yağdırması,müderrisleri tebrik etmesi,hatta üç bin lira hediye etmesi olayı ile karşı karşıya gelen,medresede en çok takdir edilen(müderris Ahmet Hamdi Akseki)medreselerin kapatılması karşısında hayretler içinde kalıyor,bu konu hakkında düşüncelerini şöyle dile getiriyordu.

(28) Arsan,Nimet;a.g.e.C.2,sh,956-957

(29) Bkz.Kırboğa,Ali Rıza; İmam-Hatip Okulları Davası sh,15

(30) Akgün,Seçil;Tevhid-i Tedrisat Cumhuriyet Döneminde Eğitim sh,47.İnan,M.Rauf; 1920 lerde Türk Milli Eğitimi,aynı eser sh,67.

"Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri o zaman Darü'l-Hilafe medreseleri namı altındaki bu medreselerin daha yüksek bir terakkiye mazhar olması ve isimlerinin de değiştirilmesi için bir heyet kurmuş ve kendisi de bizzat başında bulunmuştu. Rahmetli Ağaoğlu Ahmet Bey'in buna en ziyade taraftar o heyette olduğunu biliyorum."(31) diyor.

Hakikaten o tarihte Darü'l-Hilafe medreselerinin adlarının değiştirilerek Hakimiyeti Milliye Medresesi haline getirilmesi ve inkılâbın emrine verilmesi bahis konusu edilmişti. Ahmet Hamdi Akseki bu olaylara rağmen medreselerin kapatılmasına temas ederek: "sonra ne oldu? onu tarih, araştırarak hükmünü verecektir."(32) diyor.

Medreselerin kapatılışına aslında taraftar olan, ancak zamanından önce kapatıldığını iddia eden Halide Edib, bu konu hakkında şöyle demek istiyordu.

Mekteplerin hükümetin kontrolü altında olmasının doğru olduğunu, ancak bütün eğitim müesseselerinin tek elden yürütülmesinin, yani maarif vekaletine devredilmesinin zararlı olduğunu belirtiyor. Özellikle modern eğitimi esas almaya çalışan medresenin kapatılışının büyük bir hata olduğunu şu ifadelerle anlatmaya çalışıyordu.

"Evvela ilk vakıf mektepleri kalkmış olsaydı, din ile devleti ayırdığımız zaman bunlar din tedrisatı yapmakta devam ederler, gene tekrar ilahiyat fakültesi tesisi, bu atılmış temeller üzerine otururdu. Bu bir taraftan bizi ortaçağ softalık zihniyetinden kurtarır, diğer taraftan din ihtiyacı ile uyanan tabii insiyâk cehalete dayanan ve dışarıdan giren, islamiyetin medeni ve yüksek esasları ile alakası olmayan cahil bir tarikat vasıtasıyla ve yobazlığın uçurumuna yaklaşmazdık."(33)

Halide Edib, medresenin kapatılışına tenkid edip kapatılmaması gerektiğini ifadeye çalışırken, kendisi de başka bir hataya düşmektedir. Çünkü 1924 öncesi dini hayatı ortaçağ softalığı olarak tanımlamak, islâmın ise dışarıdan gelen ve cehalete dayanan bir tarikat vasıtasıyla, yobazlığın uçurumuna gelmek olarak kabul etmek çok yanlış bir düşüncedir.

(31) Akseki, Ahmet Hamdi, Din Tedrisatı ve Dini Müesseseler Hakkında Bir Rapor, Sebilü'r-Reşad Dergisi. C.4. Sayı, 100, sh, 388

(32) a.g. rapor, aynı yer.

(33) Adıvar, Halide Edib, Türkiye'de Şark, Garb ve Amerikan Tesirleri, sh, 104.

Ahmet Hamdi Başar ise; Medreselerin kapatılışlarını değerlendiren, yapılan icreatin yanlışlığını vurgulamaya çalışıyor. Millet olarak bir bütün olduğumuzu, birlik ve beraberlik içinde yaşadığımızı, insanlık, fert ve millet, şuurunun varlığını dine ve islama müslüman oluşumuza bağlamakta. Bu yüce bağ, ortadan kaldırmak, onu yok etmek, millet için büyük felaketlere sebep olacağını anlattıktan sonra şöyle diyor:

"Şimdi bu kadar büyük bağ, bu kadar büyük kuvveti yok etmek ne büyük felaket olacak? Dini, hocalar ve taassup eline almıştır ve cemiyeti harap etmiştir, diye ortadan kaldırmak, otomobillerle cahil şöförler adam eziyorlar diye otomobilleri kaldırmaya benzer." (34)

b) Tevhîd-i Tedrisat Kanununa Gösterilen Tepkiler

Tevhîd-i Tedrisat Kanunu 1839 Tanzimat hareketinden beri sürüp gelen kültür ikiliğini kaldırmak itibarıyla, Türk eğitim tarihinin en mühim olaylardan biri kabul edilebilir. Ne varki kanun kabul edildiği günden itibaren hep yanlış anlaşılmış özellikle dini hayata büyük zararı olmuştur. Çünkü kanun ile kanunu uygulayanlar birbirleriyle pek uyum sağlamışlardır.

Tevhîd-i Tedrisat Kanununun getirdiği hükümler bir kaç şekilde anlaşılmıştır. Kimileri kanunu yeni Türkiye'nin gerçeklerine ve gereklerine uygun kabul etmiş. Kimileri de uygun olmadığını iddia etmişlerdir. Kanunu din adamı ve din bilgini yetiştirme ile, bilim, fen ve teknik alanlarda ihtiyaç duyulan elemanları yetiştirme görevini ve her türlü eğitim - öğretim işlerini tek bir bakanlığa vermekle çok faydalı olduğunu kabul edenlerde bulunmaktadır. (35)

Maarif Vekâleti bütçe görüşmelerinde tartışmalar arasında, Tevhîd-i Tedrisat'ın yanlış anlaşıldığını ifade edenler, Maarif Vekili'nden açıklama yapmasını istemişlerdir.

İşte bunlardan birisi, Kazım Karabekir Paşa, Maarif Vekili'ne hitaben sert bir dille kanunu, Vekâletin yanlış anladığını ve yanlış uygulamalarda bulunduğunu ifadeye çalışmış, Vekil'den açıklama yapmasını istemiştir. Maarif Vekili Şükrü Bey (Şaraoğlu) cevaben, Vekâletin kanunu yanlış anlamadığını ifadeye çalışmıştır.

(34) Başar, Ahmet Hamdi; Atatürk'le üç Ay, sh, 50 den naklen, Dinçer Nahid, a.g.esh, 32

(35) Parmaksızoğlu, İsmet; a.g.e.sh. 26

(36) Geniş bilgi için bkz. Maarif Vekâleti Mecmuası; sayı, 2 mayıs 1341, Bütçe görüşmeleri

Tevhîd-i Tedrisat'ın aleyhinde beyan olunan görüşlerden rahatsız olan dönemin Başbakanı İsmet İnönü, 1925 yılında müallimler birliğinde Türk Hocalarına şu nutku irad etmek zorunda kalmıştır.

"Tevhîd-i Tedrisatın bazılarınca sûi tefsir (kötü yorumlanıp) ve sûi telakki edildiğini gördük. Bu işin müteşebbüsleri ile muakkiplerinin (takipçilerinin) elbette ilk bakışta dinsizlik ittihamına maruz kalacakları tabii idi. Tevhîd-i Tedrisatı düşündüğümüz zaman avamfiribane iğfalata (halka aldatan demogojiler) vesile yapılacağını tahmin etmiyor değildik. Bizim için bunların hepsi malum idi. Kapanan bazı müesseselerin hiç olmazsa harfleri ve hareketleri tanıtmak gibi gir faydası vardı, şeklinde ileri sürüleceğini Tevhîd-i Tedrisatla bir takım müessesatı kapatmak yerine ıslah etmek daha faydalıdır gibi fikirlerin ortaya atılacağını, bu gibi itirazların ne gibi neticeleri olacağını hep biliyorduk."

"Fakat Türkiye B.M.M. kararını verdi. Tedricen varılacak gayeleri hızlandırmak, inkılâp yapmaktır. Büyük Millet Meclisinin zaruri bir neticeyi bir kanun ile ta'cil ve tesbit etmesi bir inkılâp sayılabilir. Bunu yapmak için geniş ve derin düşündük. Gördük ki, bütün dünyanın yolu bu yoldur. Yükselmeye ve medeniyetleren milletler hep bu yoldan giderek bu günkü seviyelerini buldular. Mugâlatada tezvirata (koğuculuk, yalan dolan şeyler) boyun eğmek, itirafı acz olurdu. İnkılaplar güçlü ve yok edicidir."

"Biz Tevhîd-i Tedrisat ile yapılan daha yapılacak olan işlerin, memleketin bütün hayatında, fikri, sinai, fennî hayatlarında olduğu kadar içtimai hayatta da başlıca esas olduğuna kanıyız."

"Yaptığımız işi dine münâfî (aykırı) görmek yapılan işi görmemektir. Biz şu kanaatteyiz ki yapılan işin dinsizlikle hiç bir ilgisi yoktur. Bu sistemde muvaffak olalım, on sen azimle, muvaffakiyetle tuttuğumuz bu yolda yürüyelim. On sene sonra bütün dünya ve şimdi bize muarız olanlar, yahut tuttuğumuz yoldan din adına endişe edenler göreceklere ki, müslümanlığın asıl en temiz, en saf, en hakiki şekli bizde tecelli etmiştir."

"O fiili tecelliye kadar biz bu hakikati kanunen, cebren inkılâpla telkin ve onu tatbik edeceğiz. Herkes fiil haline gelmeyen hayırları başlangıçtan göremez. umumiyyetin gözü, fiile

inkılâp etmiş neticeleri görür.Onu başlangıçtan görmediği için itiraz edecek seslere kulak veremez,dinleyemez. Hedefe varmak için cahilâne itiraz ve teşebbüs bertaraf edilecektir.Kanunun bu husustaki salâhiyetlerini bütün şumûlü ile tatbikte en ufak bir tereddüt gösterecek değiliz.Hiç bir mani karşısında tevakkuf edemeyiz ve etmiyeceğiz.))

"Arkadaşlar dünyanın umumi vaziyetini düşününüz.Dünyanın vaziyeti bizim yükselmemiz için haykırıyor.Bu vaziyetten azâmi istifade etmeliyiz. Bugün kı nesil on beş yirmi sene mütemadî bir azm ve faaliyetle yüksek gaye ve vakf-ı ömür ederse bu millet teâli edecektir. Bu muazzam fırsat Türk devletinin eline bir daha geçmez.Bütün dünya bu badirelemeden sonra, uzun sürmesi tabii olan bir hazırlık devresindedir. Kafalarını mazi- nin demir çemberi içine kilitleyen milletin vah haline..."(37)

İsmet İnönü'nün bu nutku bir bakıma kanunu eleştirenlere cevap niteliği taşımaktadır. İsmet İnönü her ne kadar kanunu övmeye çalışsa da gerçek şu ki ,kanunun aleyhinde görünenler hakikaten kanunun yanlış anlaşıldığını doğrulamaktadır.Çünkü yapılan icraatlar bunu açıkca ortaya koymaktadır.

Hasan Ali Yücel; bu nutka dayanarak"Tevhid-i Tedrisat, maziye bağlanan düşünüş tarzının yıkılıp,modern kültürün yıkılması hareketidir.Bu bakımdan tarihimiz ve istikbalimiz için en mühim inkılâplardan biridir demektedir."(38)

Tevhid-i Tedrisatın (öğretimin birleştirilmesi) uygulamalarında yanlışlıklar yapıldığını söyleyenlerde vardır.Modern eğitim sistemi içinde,orta öğretim ve yüksek öğretimin ayrılığı yerine tam anlamı ile eğitim birliği sağlandığı takdirde, milli eğitimden beklenen amacın ancak zaman geçkeşebileceğini,ifade edenler,sonucun böyle olamadığını anlatmaya çalışmaktadırlar.(39)

N

(37) Muallimler Birliği Mecmuası,sayı,4,Teshrinevvel 1341 den naklen, Maarif Vekâleti Mecmuası,saya,5sh,85-86.
Yücel,Hasan Ali,a,g,e,sh,23-24.Ergin-Osman:a.g.e.c.5.sh. 1741-1742

(38) Yücel,Hasan Ali,a.g.e.sh.24.

(39) Geniş bilgi için bkz. Eroğlu,Hamza; Modern Eğitim İlkesi Olarak Eğitim Birliği ve Yanlış Uygulamalar.Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.c.4 sayı.10.sh,35-46.

c)Yabancı Uzmanların Türkiye'ye Davet Edilmesi

Türk eğitim sistemine yeni biçim vermek amacıyla yapılan çalışmalara katılmak ve görüşlerini almak üzere dünyaca tanınmış bazı eğitimciler Türkiye'ye davet edilmiştir. Meselâ,Amerikalı eğitimci profesör John Dewey 1924 de,Alman eğitim profesörlerinden Kühne 1925 ve Belçikalı eğitimci Buyse 1927 de gelmişler ve Türk eğitim istemi hakkındaki görüş ve düşüncelerini Milli Eğitim Bakanlığına sunmuşlardır.

John Dewey'in görüşlerinden eğitim sisteminde kullanılmak üzere istifade edilmiştir.Verdiği raporlar daha sonraları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır.

Bir tesbite göre:"John dewey rapor hazırlamaya başlamadan önce Osmanlı döneminin eğitim sistemini incelemiştir.Netice olarak Osmanlı eğitim sistemini fevkalâde bulmuştur.Maarif Vekâleti yetkililerine"Niçin bu eğitim sistemini değiştirmek istiyorsunuz? Çok mükemmel bir eğitim sisteminiz var.Eğer eğitim öğretim faaliyetlerinin sonuçlarından memnun değilseniz kusur sistemde değil,sistemin uygulayıcılarındandır.İşe yaramaz başarısız elemanları görevden ayırıp,yerine daha başarılı olabilecek elemanları göreve alırsanız,fevkalâde başarılı bir eğitim-öğretim gerçekleştirebilirsiniz..." demişse de,onun bu teklif ve tavsiyeleri hiç dikkate alınmamış ve ısrarla kendisinden bir rapor hazırlaması rica edilmiştir. O da kendi eğitim sisteminin temellerinden hareketle,Türkiye şartalarını da dikkate alarak söz konusu raporu hazırlayıp,takdim etmiştir."(40)

John Dewey,öğretmenlerin ekonomik sorunlarını Türk eğitiminin merkezi meselesi olarak görmekte,Kühne de öğretmenlerin az maaş almasını büyük bir tehlike olarak nitелеmektedir.

John Dewey'in raporlarında eğitim sistemimizin bazen iyi bir analizi ve bazı yararlı görüşleri bulunmaktadır.İşte raporlarından kısa bir örnektir:

"Temel prensip,okul sistemimizin her parçasını,yani her türlü okulu,kendi başına bir bütünlük ve birlik haline koymaktır. Öyle ki okulu bitiren daha yüksek bir okula ister gitsin ister gitmesin,belirli ve açık bir amaç elde etmelidir. Şimdiki durumda Türk okullarında,hatta ilk okullarda bile bu ilkeye

(40) Öcal,Mustafa:1991-1992 öğretim yılı Din Eğitimi Ders Notları,sh,25 (Dipnot açıklaması)

lâîk olduğu yer verilmemiş ve okulların düzeni genellikle üniversite ve diğer yüksek okullara sadece hazırlayıcı şekilde düşünülmüştür. Bu yüzden, orta öğretimi bitiren ve yüksek okullara girmeyecek olan öğrenci, okulda almış olduğu eğitimden yeterince yararlanacak şekilde yetişmemiş olmaktadır."(41)

John Dewey ve eğitimciler, Türkiye'nin sosyal yaşayışını ve gerçek ihtiyaçlarını bilmemeleri nedeniyle bazen yersiz önerilerde ileri sürmüşlerdir.

d) Lâiklik İlkesine Doğru Gidilmesi

3 mart 1924 de kabul edilen Tevhîd-i Tedrisatın doğurduğu devrimler, Türkiye'nin Tevhîd-i Tedrisatla lâikliğe doğru gittiğini gösteriyordu. Eğitimde Lâiklik ilkesine doğru bir adım atılmıştı.

"3 mart 1340 tarihinde kabul edilen Tevhîd-i Tedrisat kanunu ile Türkiye'de bütün okullar lâikleşiyordu. Hükümet, Türkiye de bulunan yabancı ruhban okullarını bu kanun şumülü içine almak suretiyle ne kadar papaz okulu varsa hepsini kapattı."(42)

"Kemâlist dünya görüşünün akılcılık ve ilimcilik niteliğinin Atatürk'ü akla ve ilme dayanan batılı anlamda bir toplum ve devlet kurmaya götüreceği muhakkaktı. İşte lâik Cumhuriyet bunun eseridir. Ancak lâiklik hedefine yürüyüşte çeşitli aşamalardan geçildiği de unutulmamalıdır."(43)

1921 yılında kabul edilen anayasa ile egemenlik kayıtsız şartsız millete verilmişti. Böylece yüzyıllardır Allah'a ait olduğu kabul edilen egemenlik ilk defa olarak millete veriliyordu. Bu lâiklik hareketinin ilk evresiydi. 1922 de Saltanat kaldırılmış, 1923 de Cumhuriyet ilân edilmiş ve 1924'de Hilâfetin kaldırılmasıyla dinin devlet hayatında bir fonksiyonu kalmamıştı.

(41) Akyüz, Yahya; a.g.e.sh.383. John Dewey'in raporu için bkz.

Maarif Vekâleti Mecmuası, 1 mayıs sayı, 2

(42) Dinçer, Nahid; Yabancı özel Okullar, Milli Eğitim ve Din Hayatı, sh.30. T. Tedrisatın Lâikliği getirdiği ile ilgili görüşler için bkz. Akyüz, Yahya. a.g.e. sh.308. İnönü, M. Rauf 1920 lerde Türk Milli Eğitimi, Cumhuriyet Döneminde Eğitim sh.67. Akgün, Seçil, a.g.m.sh.47. Tüzün, Necati, Atatürk İnkılaplarında Lâiklik, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sh.34 C.4.sayı.10

(43) Giritli, İsmet, Atatürk Cumhuriyetinin Lâiklik İlkesi, a.g.d. sh.56.C.2.sayı.4.

9 nisan 1924 de devletin dininin islâm olduğunu belirten madde anayasadan kaldırılarak anayasa lâikleştirildi. 1926 da medeni kanun ile hukuk lâikleştirildi. Kadın-erkek eşitliği getirildi.

8 nisan 1924 de şer'îye mahkemelerine son verildi. Yargıtay'ın Şer'îye dairesi kaldırıldı. 10 nisan 1928 de Devlet başkanının ve milletvekillerinin yeminleri değiştirildi. 8 Mayıs 1928 de borçlar kanunu, 19 mayıs 1928 de ticaret kanunu, 1 temmuz 1928 de ceza kanunu yürürlüğe girdi.

3 mart 1924 da kabul edilen Tevhîd-i Tedrisat Kanunu ile ayrıca şu değişiklikler yapıldı.

Mektep ve medrese ikilâğıne son verilip, eğitim de birlik sağlandı. Şer'îye ve Evkaf vekâleti kaldırıldı.

Ayrıca lâik hareketin, toplumsal yaşamda yeri olan ve diğer yapıları destekleyerek ülkeyi çağdaşlaşma yolunda ileri götürecektir diğerk adımlarını da şöyle sıralayabiliriz:

1925 de Tekke ve Zâviyeler kapatıldı. Şapka ve Kıyafet g gerçekleştirildi. Herkese şapka giyme zorunluluğu getirildi. Saat ve ölçüler değiştirildi. Müslümanların hicri yılı yerine hristiyan âleminin yılı sayılan milâdi yıl ve alafranga saat bu yasalarla gerçekleşmiş. Böylece takvim ve saat kullanımlarında islâmdan ayrılmıştır.

1 kasım 1928 ve 1353 sayılı yasa ile arap harflerinin terkedilerek, latin harflerinin kabulü ise, lâikleşme süreciyle ilgili olarak yapılan düzenlemelerin en ileri boyutta yapılmış ve din eğitiminin sona erdirilmesine en büyük etken olmuştur.

Lâikleşme süreciyle ilgili olarak yapılan düzenlemeler Tevhîd-i Tedrisat ile beraber yapılmaya başlamıştır. Yapılan bu düzenlemeler Din eğitimi ve dini hayatı büyük zararlara sokmuş, zamanla yok etmiştir. Bu gelişmelerin hepsi, yani yapılan inkılâpların tamamı tek parti diktatörlüğü döneminde yapılmıştır.

Nihayet bütün bu gelişmeler sonunda zaten lâik bir hüviyet alan anayasa'da yapılan bu değişiklik 5 şubat 1937 de lâiklik ilkesi anayasaya girdi. (44)

44) Geniş bilgi için bkz. Avcı, Cemal: Atatürk, Din ve Lâiklik, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sh. 489-491. C. 6. sayı. 18 Ceylan, Hasan Hüseyin: a.g.e. C. 2. sh. 157-158

"Cumhuriyet inkılâplarının büyük bir kısmı tek parti diktatörlüğü ile başlar.Maamafih diktatörlüğün eşğinde dahi geçen bazı kanunlar,bu inkılâpların ilk basamakları olmak sıfatıyla mühimdirler.Bunların üçü,3Mart 1924 de Büyük Millet Meclisinde bir celsede geçmiştir.Birincisi,Hanedan azasının memleket hari-ci edilmesi,ikincisi,Hilâfetin İlgası,üçüncüsü,Evkaf ve Şer'îye Vekâletleri lağvıdır."(45)

Bu açıklamalardan sonra artık çalışmamızın esas konusunu oluşturan İmam ve Hatip Mektepleri ile ilgili ikinci bölüme geçebiliriz.

(45) Adıvar,Halide Edib:Türkiye'de Şark,⁴Garbve Amerikan Tesir-leri,sh.143/3-144/4.

İKİNCİ BÖLÜM İMAM VE HATİP MEKTEPLERİ

Tevhîdî Tedrisat Kanununun dördüncü maddesinde yer alan İmam ve Hatip yetiştirmek, dini hizmetleri yürütmek gibi görevleri ifâ edecek memurların yetişmesi için Türkiye'de İmam ve Hatip Mektepleri açıldı. Daha önce medreselerin yaptığı, din görevlisi yetiştirme görevi böylece, İmam ve Hatip Mektepleri-ne geçmiş oldu.

İmam ve Hatip Mektepleri, Medreselerden farklı olarak Modern eğitim sistemi içinde bir meslek okulu olarak yer almakta. Dört yıllık öğrenim süresinde ortaokul dersleri ile birlikte meslek derslerinin okutulması kararlaştırıldı.

Tevhîd-i Tedrisatın dördüncü maddesinde ifadesini bulan kanun: "Maarif Vekâleti yüksek diniyyat mütehasşısısları yetiştirmek üzere darülfünun da bir ilâhiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hîdemât-diniyyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi içinde ayrı mektepler küşât edecektir."

Tevhîd-i Tedrisat Kanununun bu maddesi gereği ilk yıl (1923-1924) 29 yerdee öğretim süresi dört yıl olan İmam ve Hatip Mektepleri açılmış oluyordu. İlkokul mezunu öğrencilerin imtihansız giresilecekleri bir okul böylece Türkiye'de açılmış oluyordu.

Tevhîd-i Tedrisat Kanunu İmam ve Hatip Mektepleri açmak ile beraber önceden var olan bazı mekteplerin İmam ve Hatip Mekteplerine dönüşmesini de gerçekleştirmiştir.

İmam ve Hatip Mekteplerine o sıralarda medreseler de kayıtlı bulunan talebelerde devam ederek ve İmam ve Hatip Mektebi mezunu sayılıp diploma almışlardır. (1) Tevhîd-i Tedrisat öncesi, Medresetü'l-Kuzât, Medresetü'l-İrşad ile Darü'l-Hilâfe ibtida-i dahil kısmında derslere giren, daha sonraları medreseler kapatılınca İstanbul İmam ve Hatip Mektebinde muallimlik yapan Tahir'ul Mevlâvi, bu durumu şöyle dile getirmektedir.

(1) Ergin, Osman; a.g.e. C.5.sh, 2125

"Medresetü'l-Kuzât talebesi,Hukuk mektebine,Medresetü'l İrşad talebesi ile Darü'l-Hilâfenin sahn talebesi,Darü'l Fünun'a alınacak,ibtida-i dahildekiler imam ve hatip mektebi mezunu sayılıp ellerine vesikâ verilecek,ibtidâ-i haric talebesi imtihansız,ihzarî müdavimleri de imtihanla imam ve hatip mektebine alınacaktır(2)

Maarif Vekâletinin ta'mim'inden anlaşıldığı üzere Tahir'ul-Mevlevînin ifadelerinin doğru olduğu görülmektedir. Çünkü Darü'l-Hilâfe öğrencileri durumlarına göre,imam ve hatip mektebine nakilleri,ya da imam ve hatip mektebi mezunu sayılmaları kabul edilmiştir.Tamim'i Maarif Vekâleti Tebliğler Mecmuasından aynen alıyoruz.

"4 Eylül -1926

İlk Tedrisat Müdürü
Umumiliği

Maarif Müdürlüğüne

Umumi:619

Memurluğuna

Hususi:7225

"Mülgâ Darü'l-Hilâfe nin dördüncü sınıfını ikmal edenlerle beşinci ve altıncı sınıf talebesi İmam ve Hatip Mektebi mezunu sayılarak haklarında 20 Mayıs 1926 tarihli ve 842 numaralı kanunun birinci maddesine tevfiқан muamele muâmelâtında bu esasa göre tashihî ta'mimen tebliğ olunur efendim.(3)

Maarif Vekili

Belge no:1

Mustafa Necati

(2) (Olgun)Tahir'ül-Mevlevî:,Matbuat Alemindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri,sh,174

(3) Maarif Vekâleti Tebliğler Mecmuası Sayı,9.sh,27.

A.İMAM VE HATİP MEKTEPLERİNİN AÇILIŞI

I-Açıldıkları Yerler ve Yıllar

Tevhîd-i Tedrisat gereği ilköyl (1923-1924)öğretim yılında 29 yerde imam ve hatip mektebi açıldı.(X) Daha sonraki yıllarda 4 yerde daha açıldı. Böylece toplam sayıları 33 olan bu imam ve hatip mektepleri içinde, ömürleri bir yıl olanlar, iki yıl olanlar, üç yıl olanlar, İstanbul ve Kütahya gibi yedi yıl olanları vardır. Açıldığı yerler ve yılları şöyledir:

1923-1924 öğretim yılı,Edirne,Erzurum,Isparta, İstanbul Eskişehir,Ödemiş, Urfa,Afyon,Amasya,Ankara,Antalya,Balıkesir, Bursa,Bozok(Yozgat),Bolu,Tire,Hopa,Harput(Elazığ),Sivas,Şavşat,Uşak, Gaziantep,Kastamonu,Konya,Kayseri,Kütahya,Maraş, Manisa,Niğde.

1924-1925 öğretim yılında,Edirne,Ödemiş,Hopa,Şavşat,Niğde imam ve hatip mektepleri kapatılmış.Artvin ve İzmir'de yenisi açılarak sayıları 26 ya düşmüştür.

1925-1926 öğretim yılında,Erzurum,Eskişehir,Urfa,Amasya, Gaziantep,Maraş,Artvin,İzmir,imam ve hatip mektepleri kapatıldı.Of ve Akşehir'de yenisi açıldı. Böylece sayıları 20 ye düşmüş oldu.

1926-1927 öğretim yılında ise sadece Kütahya ve İstanbul imam ve hatip mektebi açık kaldı.Diğerleri tamamen kapatıldı. Bkz. Tablo: 2.

1929-1930 öğretim yılı sonunda da bu iki mektep kapatılarak,Türkiye'de din görevlisi yetiştiren okullar böylece tarihe intikal ettirilmiş oldular.(4)

(X) Tevhîd-i Tedrisat Kanunu 3 Mart 1924'de kabul edilmiş olmasına rağmen,Kanun gereği açılan imam ve hatip mektepleri,1923-1924 öğretim yılında tedrise başlamış olarak kabul edilmiştir.Çünkü daha önce Darü'l-Hilâfe ve diğer bazı medreselerde okuyan talebelerbir seviye tesbit imtihanına tabi tutulmuşlar ve başarı durumuna göre 1923-1924 öğretim yılı itibariyle İmam ve Hatip Mektebinin dört sınıfına birden intibakları yapılmıştır. Böylelikle İmam ve Hatip Mektepleri daha açıldıkları yılda mezun vermeye başlamıştır. Onun içindir ki Tevhîd-i Tedrisat Kanunu resmen 1924 martında yürürlüğe konulmakla birlikte,I.H.Mekteplerinin fiili açılışları 1923-1924 öğretim yılıdır.

(4)Yücel,Hasan Ali; a.g.e.sh.54. Ergin,Osman: a.g.e.C.5.sh.2125 Parmaksızoğlu,İsmet: a.g.e.sh.67.

2-Diğer Mektepler Arasındaki Yerleri

İstatistik yıllıklarında, bir meslek okulu sayılan yüksek, orta, ilk, musiki, ana muallim mektepleri bir gruba konulmuş. Maarif Vekâleti teşkilatında Meslekî Tedrisat Dairesi kurulmadan evvel, Orta Tedrisat Dairesine bağlı olarak faaliyetinde bulunan, sanat, ticaret ve İmam ve Hatip gibi meslek okulları, meslek mektepleri arasına konulmuştur.

İstatistik sonuçlarına göre, İmam ve Hatip Mekteplerinin diğer meslek okulları arasındaki yerleri şöyledir. (5)

1923-1924 öğretim yıl Orta Tedrisata bağlı 29 İmam ve Hatip Mektebi istatistik yıllıklarının hülâsalarında görünen 44 meslek okulu arasındadır.

1924-1925 öğretim yıl istatistik yıllarının hülâsalarında da 26 İmam ve H atip Mektebi, 44 meslek okulu arasında yer almaktadır.

1925-1926 öğretim yılında ,20 İmam ve Hatip Mektebi 33 meslek okulu arasında yer almaktadır.

1926-1927 öğretim yılında, 2 İmam ve Hatip Mektebi 14 meslek okulu arasında yer almaktadır.

1927-1928 öğretim yılında, 2 İmam ve Hatip mektebi 18 meslek okulu arasında yer almaktadır.

1928-1929 öğretim yılında, 2 İmam ve Hatip Mektebi 20 meslek okulu arasında yer almaktadır.

1929-1930 öğretim yılında, 2 İmam ve Hatip mektebi 22 meslek okulu arasında yer almaktadır.

(5) Yücel, Hasan Ali; g.g.e.sh56.

B. İMAM VE HATİP MEKTEPLERİ TALİMATNAMESİ

İmam ve Hatip mekteplerinin açılmaları ile birlikte, bir de talimatname hazırlanarak yayınlanmıştır.

İmam ve Hatip Mekteplerini tanıtan, öğrenci kayıt kabul şartlarını içeren, müdürün, öğretmenlerin, memurların, öğretmen kurullarının, imtihanların, sınıf geçme şartlarının içinde bulunduğu bu talimatname Maarif Vekâleti tarafından belirlenmiştir. Talimatnamenin bazı maddeleri şöyledir:

1. Madde de İmam ve Hatip Mekteplerinin tanımı şu şekilde yapılmaktadır: İmam ve Hatip Mektepleri, müdavimlerini bu vazifelerini bir hakkın ifaya kâfi derecede malumat ile mücehhez kılacak tedrisatı gösterir müessesesidir.

Bundan sonraki maddeler ise şöyledir. Md.2-Bu mekteplerde tahsil müddeti dört seneden ibaret olup şu dersler okutulmaktadır. Kur'an-ı Kerim, Gına, Tefsir, İlm-i Tevhid, Coğrafya, Hesap, Hendese, Hayavanat, Nebâtat, Din dersleri, Ruhiyât, Ahlâk ve mâlumâtı vataniye, Türkçe, Tabagât, Fizik, Kimya malumatı, Hıfz-ı Sıhha, yazı, Terbiye-i Bedeniye, Türk Edebiyatı, Hitabet ve inşâd, Arabi, Tarih.

Kabul Şartları

Md.3-Bu mekteplere ilkökul (İbtidaiye umumiye) mektepleri mezunlarından en az 12 en çok 15 yaşında bulunan efendiler imtihansız kabul olunurlar.

Md.4-Mekâtib-i Hususiye mezunlarından talib olanların, Mekâtib-i Umûmiye son sınıfı derslerinden imtihanlır icra olunur.

Md.5-Tâli dereceli mektepler müdavimlerinden talib olanlar birinci sınıftan itibaren müfredat programlarına tevfiân imtihanları bilâ icra lââyık oldukları sınıflara kabul olunurlar.

Ücretler

Md.6-İmam ve Hatip Mektebi talebisinden tedris ücreti alınmaz.

Müdürün Vazifesi

Md.7 den md 16 ya kadar ki maddeler müdürün vazifesini açıklamaktadır. Müdür mektebin genel idaresinden sorumludur. Öğretmenlerin, memurların, hizmetlilerin vazifelerini yapma-

rını temine ve mektebin disiplin ve başarısı için gerekli tedbirleri alır. Öğretmenler kuruluna, disiplin kuruluna başkanlık eder. Yıl sonu raporlarını Maarif Müdürlüğüne gönderir. Lüzumu anında yersonelden herhangi birini iğinden el çektirir. (Ek:1.)

Müdürün görevlerinden sonra sıra ile, Hesap memuru ve Kattibinin, öğretmenlerin, öğretmenler kurulunun, satın alma komisyonunun görevleri ve imtihanlarla ilgili açıklamalar yapılmaktadır. (Bkz. Ek:1) (6)

C. İMAM ve HATİP MEKTEPLERİ DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ
ve MÜFREDAT PROGRAMLARI

1-Ders Dağıtım Çizelgesi

İmam ve Hatip Mektepleri açılırken Maarif Vekâletince hangi derslerin, hangi sınıfta ve kaç saat olarak okutulacağını da belirlenmiştir. (7) (Bkz. Tablo: I)

İmam ve Hatip Mektepleri Ders Dağıtım Çizelgesi
TABLO: I.

Dersler	I.Sınıf	II.Sınıf	III.Sınıf	IV.Sınıf
Kur'an-ı Kerim ve Tec.	3	3	2	1
Gınâ (Mûsikî)	2	1	1	1
Tefsir	-	-	-	2
Hadis	-	1	1	1
İlm-i Tevhid	-	-	1	1
Din Dersleri ve Fıkah	2	2	3	2
Rûhiyât	-	-	1	1
Ahlâk ve Malumatı Vata.	-	2	2	2
Türkçe	5	4	2	1

(6) T.C. Maarif Vekâleti, Orta Tedrisat Müdür-i Umûmiliği, İmam ve Hatip Mektepleri Talimatnamesi. (adlı kitapçık)

(7) T.C. Maarif Vekâleti, İmam ve Hatip Mektepleri Müfredat Programı. (adlı kitapçık)

Dersler	I.Sınıf	II.Sınıf	III.Sınıf	IV.Sınıf
Türk Edebiyatı	-	-	2	2
Hitabet ve İnşâd	-	2	3	2
Arabî	3	3	3	4
Tarih	2	2	2	2
Coğrafya	2	2	1	1
Hesap	2	2	1	-
Hendese	-	1	1	2
Hayvânât	1	2	-	-
Nebâtât	2	-	-	-
Tabâkât(İlm-i Arz)	-	-	1	-
Fizik	-	-	1	1
Kimya	-	-	1	1
Hıfz-ı Sıhha	-	-	-	2
Terbiye-i Bedeniye	2	2	1	1
Yazı	2	2	-	-
Fransızca	?	?	?	?
İçtimaiyyat	?	?	?	?
Malumat-ı Kanuniye	?	?	?	?
Riyaziyyat	?	?	?	?
Toplam	28	30	30	30

Maarif Vekâletinin ders dağıtım çizelgesine göre birinci sınıfta haftada sekiz saat meslek dersi, yirmi saat ta diğer dersler okutulmakta. İkinci sınıfta, onbir meslek dersleri ondokuz saat diğer dersler, üçüncü sınıfta, 14 meslek, 16 saat diğer, dördüncü sınıfta, 13 meslek 17 diğer dersler okutulmakta idi. Buna göre: Birinci sınıfta %29 meslek, % 71 diğer, ikinci sınıfta % 36 meslek, %64 diğer, üçüncü sınıfta %46 meslek, %54 diğer, dördüncü sınıfta, %43 meslek, % 57 oranın da diğer derslere yer verilmekte idi.

2-Müfredat Programları

Maarif Vekâleti ayrıca İmam ve Hatip Mekteplerinde okutulan derslerin herbirisinin müfredat programlarını da belirleyerek bir kitapçık halinde yayımlamıştır. Ancam metin içerisinde geniş yer tutacağı için müfredat programlarını ekte vereceğiz.(Bkz. Ek: 2.)

D.İMAM ve HATİP MEKTEPLERİNİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ DURUMLARI

Açılmaları ile birlikte kapanmaları gündeme gelen İmam ve Hatip Mekteplerinin öğretmen ve öğrenci mevcutları bakımından fazla bilgiye sahip değiliz. Çünkü kapatılan okulların evraklarının bir kısmı zâyi edilmiş, bir kısmının ise nerede olduğu bilinmemektedir. Mekteplerin açıldığı yerlerde, bugün eğitim ve öğretime devam eden, İmam-Hatip Liselerinin bir kısmında yaptığımız araştırmalarda, eski İmam ve Hatip Mekteplerine ait bilgilere rastlanamadı. Milli Eğitim Müdürlüklerinde de bu konu hakkında bilgi bulunamadı. Hatta 1988 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ile Talim ve Terbiye arşivlerinde yaptığımız araştırma neticesinde de bu dönem İmam ve Hatip Mekteplerine ait bilgiler bulunamadı. Belki, arşivlerin düzenli olmayışından, belki de gerçekten İmam ve Hatip Mektepleri ile ilgili bilgileri havi belgeler yok olduğu veya yok edildiği içindir ki, maalesef bu konuda fazla ve yeterli bilgilere ulaşamadık. Umulur ki bir gün bir başkası bu konuda daha da detaylı bilgileri kamuoyuna yansıtır.

Ancak biz burada şimdiye kadar bulunmuş ve tarafımızdan bulunan bazı bilgiler ışığında konumuza açıklık getirmeye çalışacağız.

1929-1930 öğretim yılı sonuna kadar kalabilmiş iki İmam ve Hatip Mektebinden Kütahya'dakinin öğrenci mevcutları ve mezun sayıları ile ilgili 1989 yılında bazı tesbitler yapılarak 1991 yılında yayınlanmıştır.(X)

(X) Kütahya İmam ve Hatip Mektebine ait "İMTİHANLAR NETİCESİ DEFTERİ" Hocam Yard.Doç.Dr.Mustafa Öcal Bey tarafından 1989 yılında Kütahya Lisesinde bulunmuştur. Kendisi bu defterden Kütahya İ.H.Mektebinin yıllara göre kayıtlı ve devam eden öğrencileri ile mezunlarının sayılarını tesbit etmiştir. Tesbitlerinin bir kısmı yayınlanmıştır.(Bkz. Kütahya(Eski) İmam ve Hatip Mektebi mezunlarından Ebezâde Şerif)

Öte yandan İstanbul İmam ve Hatip Mektebine ait "KÜNYE DEFTERLERİ" ni ise 1991 yılında İstanbul İmam-Hatip Lisesi arşivlerinde biz bulduk. Künye Defterlerinde kayıtlı görünen öğrenci sayılarını bizzat tesbit ettik. Defterlerde belirtilen mezun öğrenci sayılarını çıkardık. Böyle; İstanbul ve Kütahya İmam ve Hatip Mektepleri ile ilgili epeyce bilgiye sahip olmuş olduk.

Ayrıca gerek Maarif Vekâleti Mecmuasından gerekse diğer bazı kaynaklardan istifade ile konumuzu yetersiz de olsa aydınlatmaya çalıştık. Şimdi söz konusu edilen araştırmalar ve kaynaklar çerçevesinde İmam ve Hatip Mekteplerinin öğretmen, öğrenci ve müfredatı hakkında biraz daha geniş bilgiler vermeye çalışacağız.

1-Öğretmenler

1923-1924 öğretim yılı tedrise başlayıp, 1929-1930 öğretim yılı sonunda tedrise son veren, yani kapatılan İmam ve Hatip Mektepleri öğretmenlerinin bir kısmı kapatılan medreseler de ders veren öğretmehler, bir kısmı ise yeni atanan öğretmenlerdi.

Kütahya İmam ve Hatip Mektebinde Müdür ve Öğretmen olarak görev yapan kişilerin bir kısmının isimlerini şöyle zikredebiliriz: Mektebin ilk müdürü Fevzi Bey, daha sonra Ankara'lı Ahmad Tevfik Bey, Mektebin kapatıldığı dönemde ise Mehmet Şükrü Bey olmuştur. Öğretmenler ise, Maarif Müdürü Şükrü (Sindel) bey, dışarıdan gelirdi. Riyaziye ve felsefe okuturdu. İsmail hakkı bey, tarih, coğrafya; Hüseyin Efendi Arapça; Kütahya Müftüsü Hafız Bekir Efendi Kur'an-ı Kerim, Tevhid, Tefsir, Hadis; Muhiittin Bey Fizik, Kimya; Halil İbrahim Bey Edebiyat; Necip Hoca Dinderslerine girerdi!"(8)

İstanbul İmam ve Hatip Mektebinin ilk müdürü Basra Sabık Mebusu Muhammed Hilmi Efendidir. Daha sonra Niyazi Tevfik Bey

x Şerif Ahmed Efendi ile bir Mülâkât ve Bazı Belgeler, Diyanet Dergisi. C.27, sayı, 4, sh.125-146) Aynı Mektep ve Diğer İmam ve Hatip Mektepleri ile ilgili geniş bilgileri ise, Hocam Mustafa Öcal'ın U.Ü. İlahiyat Fakültesi 1991-1992 yılı Din Eğitimi Ders Notlarında yer almaktadır.

(8) Öcal, Mustafa, a.g. Mülâkât, a.g. dergi. sh.131-132.

Müdür olmuştur. Tahir'ül-Mevlevi Hitabet ve İnşâd; Faruk Nafiz bey Edebiyat; Celal Hoca(Celaleddin Ökten) Arapça; Zekerriyya bey Felsefe; Şükrü Halil bey coğrafya; Mahir İz Tarih;;Bursalı Salih Efendi, Lâz Haydar Efendi ve Mülgâ Beşikcizâde Tekkesi Şeyhi Enber Bey öğretmenlerden bazıları idi.(9)

Medreselerden İmam ve Hatip Mekteplerine gelen öğretmenler,medrese muallimliğinden aldıkları maaş'dan daha az maaş alıyorlardı.İstanbul İmam ve Hatip Mektebine,medreselerden gelen,Edebiyat,Hitabet ve İnşâd muallimliği yapan Tahir'ül-Mevlevi hatıratında bu durumu şöyle dile getiriyor.

"Mülgâ medreselerde ki maaşlarımın toplamı galiba 2500

ü geçiyordu.Yeni mektepde ki maaş ise 1500 kuruş idi(10)

Öğretmen sayılarına gelince: Okulların açıldığı ilk yıllarda 300'ün üzerinde olduğu bilinmektedir. Ancak daha sonraları okul sayıları azaldıkça ister istemez öğretmen sayıları da azalmıştı. Yıllara göre öğretmen sayıları şöyledir.

"1925-1926 öğretim yıl 20 İmam ve Hatip Mektebinde 248 öğretmen,1926-1927 de 2 mektepde 42 öğretmen ve 1927-1928 öğretim yılında 2 mektepde 38 öğretmen mevcut idi."(11)

2-Öğrenciler

Cumhuriyet devri ile birlikte Türkiye'nin eğitimden tarıma,sağlığa ve teknik alanlara doğru büyük bir kalkınmaya girişmesi yetişmekte olan gençlere daha geniş imkanların sağlanması,yeni iş sahalarının ortaya çıkması, dini hizmete olan geleneksel yönelmeyi etkilemiştir.Bütün bunlara rağmen İmam ve Hatip Mekteplerinin öğrenci sayıları hiç de söylenildiği gibi azalmamıştır.Ancak yıllara göre genel bir düşüş görülmüştür. Bunun sebebi ise mekteplerin sayılarının her yıl azalmasıdır.

İmam ve Hatip Mektepleri öğrenci sayıları ilk yıl ne kadar olduğu bellidir. Ancak aşağıda tablolar halinde verileceği gibi(Bkz.Tablo:II) Diğer yıllar belli değildir.1929-1930 öğretim yılı sonuna kadar açık kalan İstanbul ve Kütahya da ki mekteplerin öğrenci sayılarını henüz tesbit edebildik.

(9) (Olgun) Tahir'ül Mevlevi;a.g.e.sh,173-177.İz,Mahir;a.g.e.sh,184.Celâl Hoca Hayatı ve Eserleri(Yağmur yay.)sh.19

(10)Tahir'ül Mevlevi,a.g.e.sh,173

(11) Maarif Vekaleti Mecmuası; sayı.16,sh,585-586-587.

İmam ve Hatip Mekteplerinin açık olduğu yıllar ve ilk yıl ki öğrenci mevcutları:(12)

TABLO: II.

Okulun Ada	1923 1924	1924 1925	1925 1926	1926 1927	1927 1928	1928 1929	1929 1930	öğr. say.
1- Edirne	x	x	-	-	-	-	-	12
2-Erzurum	x	x	-	-	-	-	-	87
3- Isparta	x	x	-	-	-	-	-	46
4- İstanbul	x	x	x	x	x	x	x	403(88)X
5-Eskişehir	x	x	-	-	-	-	-	65
6- Ödemiş	x	-	-	-	-	-	-	64
7- Urfa	x	x	-	-	-	-	-	37
8- Afyon	x	x	x	-	-	-	-	57
9- Amasya	x x	x	-	-	-	-	-	43
10- Antalya	x	x	x	-	-	-	-	66
11- Balıkesir	x	x	x	-	-	-	-	99
12- Bursa	x	x	x	-	-	-	-	108
13-Ankara	x	x	x	-	-	-	-	64
14- Bozok(Yozgat)	x	x	x	-	-	-	-	55
15- Bolu	x	x	x	-	-	-	-	112
16- Tire	x	x	x	-	-	-	-	63
17- Hopa	x	-	-	-	-	-	-	58
18-Harput(Elazığ)	x	x	x	-	-	-	-	69
19- Şavşat	x	-	-	-	-	-	-	44
20- Uşak	x	x	x	-	-	-	-	50
21- Sivas	x	x	x	-	-	-	-	51
22- Gaziantep	x	x	-	-	-	-	-	23
23- Kastamonu	x	x	x	-	-	-	-	107
24- Konya	x	x	x	-	-	-	-	152
25- Kayseri	x	x	x	-	-	-	-	96
26- Kütahya	x	x	x	x	x	x	x	87 87
27- Maraş	x	x	-	-	-	-	-	62
28- Manisa	x	x	x	-	-	-	-	57
29- Niğde	x	-	-	-	-	-	-	36

(12) Yücel,Hasah Ali .a.g.e.sh.63.Parmaksızoğlu,İsmet.g.g.e.sh.69

Okulun Adı	1923 1924	1924 1925	1925 1926	1926 1927	1927 1928	1928 1929	1929 1930	öğr. say.
30- Artvin	-	x	-	-	-	-	-	?
31- İzmir	-	x	-	-	-	-	-	?
32- Of	-	-	x	-	-	-	-	?
33- Akşehir	-	-	x	-	-	-	-	?
Toplam	29	26	20	2	2	2	2	2258

(X) Tablo 2 de gösterilen öğrenci mevcutlarında bazı yanlışlıklar bulunmaktadır. İsmet parmaksızoğlu'nun verdiği bu rakamlar, İbtidâ-i Dahil ve İbtidâ-i Hariç olmak üzere 6(altı) sınıflık öğrenci mevcutları, yani üç yıl ibtidâ-i dahil, ibtidâ-i haric de üç yıl. Halbuki İmam ve Hatip Mektepleri 4(dört) yıl olarak açılmış ve eğitim - öğretimlerini de 4 yıl üzerinden yapmışlardır. Sanırız bu durumu şöyle izah etmek mümkündür. Medreseler kapatıldıktan sonra İmam ve Hatip Mektebi Mezununu sayılan Darü'l-hilâfelerin son sınıf öğrencileri, imam ve hatip mekteplerinde hiç okumadan mezun kabul edilmişlerdir. (Maarif Vekâletinin bu kararını daha önce tam metin olarak vermiştik.)^{xxx} (Bkz. Belge no: 1.) Bazı mekteplerin sayılarının farklı olmasının sebebi bu olabilir. Çünkü İstanbul İmam ve Hatip Mektebi KÜNYE DEFTERLERİ'nde kayıtlı öğrenci sayısı ilk yıl, 1880'dir. Halbuki parmaksızoğlu bu mektebin öğrenci sayısını 403 olarak vermektedir.

Ayrıca 1925-1926 öğretim yılı mevcutlarını verirken de rakamlar arasında yine bazı farklılık vardır. Bazen küçük gösterilmekte bazen büyük gösterilmektedir. Bu yıl İstanbul İmam ve Hatip mektebinin öğrenci mevcudunu parmaksızoğlu, 98 olarak vermektedir. Halbuki aynı yıl İstanbul'da kayıtlı öğrenci sayısı 131'dir. Yine 1925-1926 öğretim yılı Kütahya İmamve Hatip Mektebinde kayıtlı öğrenci sayısı 43, Paramkasızoğlu ise 44 olarak vermektedir. Ancak 1925-1926 öğretim yılı İmam ve Hatip Mektepleri toplam öğrenci sayısını 1009 olarak vermiş. Bu rakam ile Maarif Vekâletinin Verdiği rakam aynıdır. Onun için bu durumun göz önünde bulundurulması gerekir.

(xx) Tahir'ül-Mevlevi de hatıratında medreselerin İbtidâ-i dahildekilerin, İmam ve Hatip Mektebinde hiç okumadan, imam ve hatip mektebi mezunu sayıldıklarını anlatır. (Bkz. Tahir'ül-Mevlevi. a.g.e.sh. 173)

"1923- 1924 öğretim yılı başında 29 yerde İmam ve Hatip Mektebinde 2258 öğrenci kayıtlı iken yıl sonunda bu sayı 1822 ye düşmüş,1924-1925 öğretim yılında ise 1442 ye 1925-1926 da 1009'a 1926-1927 de ise 278 e,1927-1928 öğretim yılında ise 223 öğrenciye düşmüştür."(13)

1924-1925 öğretim yılında kapatılan Hopa(58),Şavşat(44) Niğde(36),Edirne(12), Ödemiş(65) İmam ve Hatip Mekteplerinde ki öğrenciler, acaba ne oldular? Okumaktan vaz mı geçtiler? Yoksa başka yerlerde açık mlup eğitim ve öğretime devam eden İmam ve Hatip Mekteplerine mi gittiler.

Bu sorulara elimizde mevcut bilgilere göre yeterli seviyede açıklık getiremiyeceğiz. Anacka o dönemde Uşak İmama ve Hatip Mektebinin ikinci sınıf öğrencisi iken bu mektep kapatılınca Kütahya İmam ve Hatip Mektebine nakil yaparak oradan mezun olan ve halen(1992)de yaşamakta olan Osman(Yüce)Efendi ile yaptığımız mülâkâta edindiğimiz bilgilerle konuyu birazcık olsun açıklığa kavuşturmaya çalışacağız.

Osman Efendenin verdiği bilgilere göre:Uşak İmam ve Hatip Mektebi kapatıldığı sırada okulda 70-80 civarında öğrenci varmış. Mektep Kapatılınca kendisi Kütahya ya bir arkadaşı ise İstanbul İmam ve Hatip Mektebine nakil (Yatay geçiş) yaptırmışlar. Diğer arkadaşları ise Uşak taki orta mektebe devam etmişlerdir. (X)

(13) Maarif Vekâleti Mecmuası:Sayı.16.Sh,585-586-587.

(X) 'Kendisine ait ve Kütahya İmam ve Hatip Mektebi mezunu olduğunu belgeleyen" Şehâdetname " örneğini aldığımız(Bkz.Belge no:2) Osman Efendi ile 18 ocak 1992 tarihinde Uşak ta kendi evinde bir mülâkât yaptık.

Osman Efendinin verdiği bu bilginin doğruluğunu İstanbul İmam ve Hatip Mektebi "KÜNYE DEFTERLERİ'nde tesbit ettik. İstanbul İ.H.Mektebine kayıt yaptıran öğrenci listelerinden öğrendiğimize göre:Uşak İ.H.Mektebi kapatılınca 2(iki) öğrenci İstanbul'a kayıt yaptırıp üçüncü sınıfa devam etmiştir. Osman Efendi de Kütahya ya devam etmişti. Osman Efendi Kütahya ya sadece kendisinin gittiğini,İstanbul'a ise bir arkadaşının gittiğini bildiğini,diğer arkadaşlarının ise Uşak orta mektebe gitmiş olabileceklerini söylemişti.(Mülâkâtın tamamı için.Bkz:Ekte 4)

Bu açıklamalardan sonra şimdi Kütahya ve İstanbul İmam ve Hatip Mekteplerinin öğrenci mevcutlarına geçebiliriz. Kütahya İmam ve Hatip Mektebi "İmtihanlar Neticesi Defteri" ndeki yıllara göre öğrenci sayıları ile mezunları şöyledir. (14)
(Bkz. Tablo: III.)

KÜTAHYA İMAM ve HATİP MEKTEBİ ÖĞRENCİLERİ ve MEZUNLARI
TABLO: III.

Yıllar	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf	Top. Öğr. Sayısı	Mez. sa.
1923-1924 -Arap Harfli	30	22	20	14	1	87	10(?)
1924-1925 Arap harfli	12	6	11	9	-	38	8(?)
1925-1926 Arap harfli	13	8	8	14	-	43	13
1926-1927 Arap harfli	27	23	31	48	-	129	47
1927-1928 Arap harfli	35	23	28	42	-	128	41
1928-1929 Latin harfli	52	22	14	28	-	116	27
1929-1930 Latin harfli	?	?	?	?	?	?	?
Toplam	169	104	112	155	1	540	160

İstanbul İmam ve Hatip Mektebi "Künye Defterleri" ndeki yıllara göre öğrenci sayıları ve mezunları şöyledir. (15)
(Bkz. Tablo: IV.) (X)

(14) Ocal, Mustafa; 1991-1992 öğretim yılı Din Eğitimi Ders Notları, sh, 34.

(15) İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Künye Defterleri (1-2-3)

(X) İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Künye Defterleri 3 (üç) adet olup iki tanesi arap harfleriyle yazılmıştır. Bir tanesi ise Harf inkılâbından sonra yazıldığı için latih harfleriyle yazılmıştır.

İSTANBUL İMAM ve HATİP MEKTEBİ ÖĞRENCİLERİ ve MEZUNLARI

TABLO:IV.

Yıllar	I.Sın.	II.Sın.	III.Sın.	IV.Sın.	Top.	Mezun
1923-1924 Arap harfli	80	59	26	26	188	23
1924-1925 Arap harfli	49	55	56	24	184	22(?)
1925-1926 Arap harfli	23	45	63	53	184	50(?)
1926-1927 Arap harfli	23	35	66	131	255	130
1927-1928 Arap harfli	29	20	23	68	140	65
1928-1929 Latin harfli	2(?)	12(?)	9(?)	18(?)	41	14
1929-1930 Latin harfli	14(?)	8(?)	3(?)	1(?)	26	1(?)
Toplam	220	232	246	198	1018	305

x Birinci defterde kayıtlı bulunan öğrencilerin ilk numaralar-
da olanları medreselerden gelen öğrenciler oluşturmakta, daha
sonra ilk mektep ve diğer mekteplerden gelin öğrenciler oluş-
turmakta, her sahife iki öğrenciye aittir. İkinci defterde ise
kayıtlı öğrencilerin bir kısmı 1925-1926 öğretim yılı sonunda
kapatılan İmam ve Hatip Mekteplerinden gelen ve her sınıfa ka-
yıt yaptıran öğrenciler ile diğer mekteplerden gelen öğrenci-
ler oluşturmakta.

Üçüncü defter ise, latin harfleriyle yazılmış, 1928-1929 öğre-
tim yılından itibaren kayıtlı öğrenciler oluşturmakta. İki ayrı
okul tarafından kullanılan bu defterin ilk yarısını İstanbul İ-
mam ve Hatip Mektebi ikinci yarısını ise İmam ve Hatip Kapatıl-
dıktan sonra (1930-1931 öğretim yılından itibaren) İstanbul Çem-
berlitaş Muhtelif Orta Mektebi kullanmış. Zaten İmam ve Hatip
Mektebine ait kısımda fazla bilgi de yok. Öğrencilere ait bil-
giler ya hiç yazılmamış, ya da çok az bilgi yazılmış. İstanbul
İmam ve Hatip Mektebi kapatıldıktan sonra öğrencilerin bir kıs-
mı Çemberlitaş muhtelif orta mektebine kayıt olmuş. Yukarıda
belirttiğimiz Künye Defterinden anlaşıldığına göre, İstanbul İ-
mam ve Hatip Mektebi öğrencilerinden 17 kişi bu okulun ikinci
sınıfına imtihansız kayıt yaptırmışlardır.

Bu da bize 1929-1930 öğretim yılında İstanbul İ.H. Mektebi bi-
rinci sınıfta kayıtlı olan öğrenci sayısının 14 değil de daha
fazla olduğunu gösteriyor.

3-Mezunlar:

İmam ve Hatip Mektepleri 1923-1924 öğretim yılında tedrise başlamış, 1925-1926 öğretim yılı sonunda ise sadece İstanbul ve Kütahya da ki mektep açık kalmıştır. Bu iki okul da 1929-1930 öğretim yılı sonunda kapatılmıştır. Onun için İstanbul ve Kütahya dışındaki okulların ne kadar mezun verdiğini kesin olarak bilemiyoruz.

Kütahya Ve İstanbul mezunlarının sayılarını da yaklaşık olarak verebiliyoruz. İşte bu okullardan mezun olanların sayıları:

Kütahya İmam ve Hatip Mektebinin mezun olan öğrencilerinin sayısı, yaklaşık olarak 160 adettir. Okul'un açık olduğu yıllarda toplam öğrenci sayısı ise 540 dır. (Bkz. Tablo: III.)

İstanbul İmam ve Hatip Mektebi'nin mezun olan öğrencilerinin sayısı yaklaşık olarak 305 dir. Okulun açık olduğu yıllarda toplam öğrenci sayısı ise 1018 dir. İstanbul'a ait bilgileri Künye Defterleri'nden tesbit ettik. Yaklaşık olarak diyoruz çünkü; bu defterlerde kesin olarak mezun olanların sayısı bilinmemekte. Okula ait diploma defteri de bulunamadığı için bu bilgileri kesin olarak veremiyoruz.

Ancak Künye Defterlerinde mezun öğrencilerle ilgili yine bazı bilgilere yer verilmektedir. Şöyleki; 1925-1926 senesi Umûmi imtihan neticesinde terfi sınıf etmiştir. (Bir üst sınıfa geçmiştir.) Mezun olduğunu ise iki şekilde belirtiyor. Birincisi; 1927-1928 senesi umûmi imtihan da mezun olmuştur. (Bkz. Belge no: 3) İkinci durum ise şöyledir. 1927 senesi umûmi imtihan da mezun olmuş "Şehâdetnamesi" düzenlenmiştir. (Bkz. Belge no: 4/1-4/2.)

Bu bilgiler bize mezun olan öğrenci sayılarını vermektedir. Defterlerde öğrencilerin her yıl sonunda sınıf geçtiği belirtilmiş, ancak 4. sınıfa geçtiği belirtilmediği halde, bazen mezun olup olmadığı konusunda hiç bir açıklama yapılmamıştır. Bu anlamda ki bilgileri ise ilk iki defterde bulabiliyoruz. (1923-1924 öğretim yılı ile, 1927-1928 öğretim yıllarını içeren Künye Defterlerinde) Diğer üçüncü defterde ise (1928-1929 ve 1929-1930 öğretim yıllarını içeren defterde) bu konuda hiç bir açıklamalı bilgiye rastlanamadı.

Bazı sahafelerde öğrencinin humarası yazılmış,difer bilgiler yazılmamış,bazı sahafelerde ise isim de yazılmış,ancak hangi sınıfa ne zaman kayıt olduğu belirtilmemiş.Defterin başında,İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Künye Defterinde kayıtlı bulunan efendiler başlığı altında 50 talebenin numarası ve isimleri yazıldığı halde,defterin içerisinde numaranın dışında başka bilgiye yer verilmemiş.

Defterlerde kesin olarak belirtilen mezun olan  ğrenci sayıları 143 olarak tesbit edilmiştir.Ancak buksayı mektebin kesin mezun olanları sayıları değıldir.       son iki yıla ait mezun durumları hiç belli değıl.Defterlerde 4.sınıf  ğrenci olarak belirtilen  ğrenci sayıları ile bir önceki yılda 3. sınıf olup,muhtemel 4.sınıfa geçip ve mezun olabileceklerin sayıları ile kesin mezunları topladığımız zaman yaklaşık olarak 305 öğrencinin mezun olduğunu sanıyoruz.(Bkz.Tablo:IV.)

Yapılan bazı yazışmalardan edindiğimiz bilgilere göre,İstanbul İmam ve Hatip Mektebine ait defterlerin,İstanbul Erkek Muallim Mektebine geçtiği,daha sonraki yıllarda(1941 li yıllardan sonra)İstanbul İmam-Hatip Okuluna geldiği anlaşılmaktadır.(x)

Defterleri şu anda eğitim -öğretime devam eden bu gün ki İstanbul İmam-Hatip Lisesinde,yaptığımız araştırma neticesinde bulabildik.Bu yazışmalara örnek olarak Emirgan ortaokulu'nda K tib ve hesap memuru olarak  alışan Cemâlettin Arsoy'a ait yazışmaları verebiliriz.(Bkz.Belge n :5/1-5/2-5/3.)

Bu yıllara ait diploma defterlerinin zâyi olduğunu yine yazışmalardan öğrenmekteyiz.(Bkz.Belge no:6).

(X)İstanbul İmam-Hatip Lisesi 1951 yılında Fatih  arşamba da açılan ve halen İstanbul İmam-Hatip Lisesi olarak devam eden okuldur.

(XX) Bu araştırmayı 3 şubat 1992 tarihinde ön bilgi alabilmek için yaptık.İstanbul İmam-Hatip Lisesi Müdür Yardımcısı Abdullah şen ile,arşiv araştırması sonunda kapatılan İstanbul İ.H. Mektebine ait 3(  ) adet "Künye Defterleri"bulduk.Defterlerin incelenmesini ise 3-5 Mart 1992 tarihleri arasında yaptık.çalışmanın yapılması için bize her türlü kolaylığı sağlayan,fotokopi ve benzeri imkanlarından yararlanmamıza müsade eden,Okul Müdürü Kasım Oğuz Bey'e teşekkür ederiz.

Kasım Oğuz Bey,Künye Defterlerinin bundan sonra ki çalışmalar için kullanılabilmesi ve kaybolmaması için,muhafaza edileceğini bildirdi.Bizde defterlerin önemini belirttik.

E. İMAM ve HATİP MEKTEBİ MEZUNLARININ DURUMLARI

İmam ve Hatip Mektepleri, dini hizmetleri yürütecek memurları yetiştirmek amacı ile açılmıştır. Ancak mezunları dini hizmetleri yürütecek nitelikte yetiştirmelerine rağmen, mezun olduktan sonra, imamlık ve hatiplik gibi görevi yapmadıkları ya da yapamadıkları bilinmektedir. Fakat az da olsa görevi yapanlarda olmuştur.

Bunun sebepleri öğrencilerin, daha okul yıllarında karşılaştıkları sıkıntılar ve haklarının ellerinden alınmış olmasıdır. Öğrencilik yıllarında hakları olan tahsisatın kesilmesi, daha önceden verilmekte olan yemeklerinin verilmemesi, mezun olduktan sonra da imamlık ve hatipliğin maaşlarının çok az olması, bu görevin hor ve hakir görülmesi gibi sebepler mezunlarının imamlık ve hatipliğe yönelmesini engellemiştir.

Medreseler kapatıldıktan sonra onların yerine kaim olmak üzere açılan İlahiyat Fakültesi ve İmam ve Hatip Mektepleri talebesine verilen tahsisat kesilince, öğrenciler perişan olmuştur. Bu durum karşısında öğrenciler, haklarının verilmesi için Cumhurbaşkanlığı'na ve Başbakanlığa müracaat etmişler. Bu durumun yanlışlığını bazı dergiler gündeme getirmişlerdir.

"Maarif Vekili bu kadar vatan evladının sokaklarda perişan bir halde dolaşmasından mesul olmayacak mıdır? Papaz mekteplerinin açılmasına mücadele edilen bir günde memleketin dini ihtiyaçlarını tatmin edecek bu gibi müesseselerin şu son kararıyla aç ve perişan bırakılması reva mıdır?"(16)

İmam ve Hatip Mektepleri Orta mektep derecelerinde olduğu için ilâhiyat fakültelerine gidemiyorlardı. Dahasıyla aralarında irtibat da olmuyordu. Çünkü ilâhiyat fakültesine lise mezunları girmekte idi. Bu durumdan şikâyetçi olan, İstanbul İmam ve Hatip Müdürü, Hilmi Efendi, durumu Öğretmenler Kurulunda dile getirmiş İmam ve Hatip mekteplerine iki üç sınıf ilavesiyle öğrencilerinin lise dengâ mezunu gibi ilâhiyat fakültesine kabul edilmesini temin etmek için Vekâlete bildirilmesini istemiştir. Öğretmenler Kurulunda bu teklif kabul edilmiş

(15) Sebîlu'r-Reşad Dergisi; C.24. sayı. 615 ,sh, 271

ve mazbata yazılıp gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu çalışmalar sonunda mazbata yı düzenleyip yazan Tahir'ül Mevlevi daha sonra bu hareketinden dolayı görevden alınmış ve tutuklanmıştır.(17)

Tahir'ül Mevlevinin yazdığı mazbatanın Vekâlet tarafından hüsnü kabul görmüş,hatta Maarif Vekili Saraçoğlu Şükrü Bey Bütçe görüşmelerinde bu konuyu dile getirmiştir. Fakat bu düşünce gerçekleşmemiştir. Yukarıda belirtmeye çalıştığımız gibi bu konuyu gündeme getirenlerden İstanbul İmam ve Hatip Mektebi müdürü ve 15 öğretmen görevden alınmıştır. Maarif Vekilinin bu düşüncesini bütçe görüşmelerinden aynen almayı uygun bulduk.

-RasihEfendi(Antalya):Efendim! Vekil Beyefendi buyurdular ki orta mektepler meyanında bulunan İmam ve Hatip Mekteplerine,ya bir,iki sınıf ilâve edeceğiz ve yahut da bu mektep mezunlarının bilââimtihan liselerin edebiyat kısmına girmesi hakkını tanıyarak doğrudan doğruya Darü'l-Fünunîlâhiyat şubesine mahrec yapacağız.341 senesinde tam devreli liseler bunlardan kaç tane olacak.Bu mektepler tam devreli olacaksa mevcut tahsisatı meyanından bu yapılacak mı?

-Maarif Vekili Şükrü Bey: Bu mekteplerin tam devreli olacağı ve yahut liselerin edebiyat kısmına muradan mezun olacakları,kabul etmek şekillerinden birisi sureti katiyede tercih edilmiş değildir. Buradan mezun olacaklar için hiç şüphe yoktur ki,yeni bir teşkilat yapmak mecburiyetinde değiliz.Tam devreli yapabileceğiz.Tam devreli yaptığımız zaman üç ve nihayet dört mektebi tam devreli yapabileceğiz ve bu üç ve yahut dört mektebin muallim kadrosu esasen tevhid edilerek bütçeye konmuş olduğu için tasarrufattan yalnız onları değil,fazlasını yapabileceğimizi ümit ederim.

-Rasih Efendi: Liselerin edebiyat kısmına geçerek fakülteye girebilirler.Fakat liselerimizde,fakültede takip edilen derslerin mübâdisi olmadığı için herhañde vekâlet bunlardan 3, 4,5,6 senesi bu sene tam devreli yapması daha iyi olur,kanaatindeyim.

-Maarif Vekili Şükrü Bey:(Devamla)Hay,hay efendim,onuda nazarı dikkate alırız."(18)

(17) Geniş bilgi için bkz.Tahir'ül Mevlâvi.a.g.e.sh.198-202.

(18) Maarif Vekâleti Mecmuası: sayı.2.sh.188-189.

İmam ve Hatip Mektebi mezunlarının durumları ile ilgili bu tür düşünceler zaman zaman gündeme gelmiş, ancak pek çoğu gerçekleşmemiştir.

İmam ve Hatip Mektebi mezunu olanlardan bir kısmı imamlık ve hatiplik bir kısmı ilkokul öğretmenliği, bir kısmı ise okullarda katiplik yaptığını bilmekteyiz. Bu tesbitlerimizi te'yid etmesi bakımından, Maarif Vekâletinin imam ve hatip mektepleri ile ilgili karar ve tamimlerden aşağıdaki örnekleri vermek istiyoruz.

İmamlık, Hatiplik, Vaizlik gibi vazifenin öğretmenlikle beraber yürütülebileceği ile ilgilikarar. (Bkz. Belge no:7).

Hülâsa: Hatiplik, vaizlik gibi
munzam vezâifin muallimlikle
teklifi hakkında

Karar Numarası
499/2

"Munzam vezâifli muallimlik hakkında bir karar iltihazına dair İlk Tedrisat Müdüriyetinin Encümenimize havele olunan 10/11/1926 tarih ve 900 numaralı mezkuresi okundu.

Hatiplik ve Vaizlik gibi munzam vezâifin muallimlikle birlikte ifasının muvafık olduğu ve yalnız imamlığın muallimlikle kabil te'lifi bulunmadığı encümenimizin 27/7/1926 tarih ve 297/549 numaralı kararıyla tensib edilmiş isede mahalle işleriyle iştigal etmeyen ve yalnız sabah akşam ve yatsı namazlarını kıldırarak muallimlerin imamet vazifelerini vazife-i asliyelerine mâni teşkil edemeyeceğinden bu gibilerin mezkur karar ahkâmından yalnız namaz kıldırılmaktan ibaret olan vazife-i imâmeti ifa şartıyla istisnaları karargâr ta'mimi için İlk Tedrisat Müdüriyetine havalesi tezekkür kılındı." (19) 18/11/1926

Yine İmam ve Hatip Mektebinden mezun olanlar, herhangi bir kursa tabi tutulmadan imtihansız muallim muavini (Stajyer öğretmen) olarak göreve başlatılmışlar. Konuyla ilgili Maarif Vekâletinin ta'mimi şöyle. (Bkz. Belge no:8)

26-12-1926

İlk Tedrisat Dairesi

Hülâsa: İmam ve Hatip

Umûmi- 6990

Mektebi mezunlarının muallim

Husûsi- 9862

muavini olabilecekleri hakkında

Ta'mim- 51

-----Mantıkası Maarif Eminliğine

"İmam ve Hatip Mekteplerinin derecesi tahsil itibarıyla orta mekteplere muadil bulunmasına binaen mezkur mektep mezunlarının meslek de hizmet etmek isteyenlerin orta mektep mezunları gibi bilâ imtihan muallim muavini olarak istihdamları müdürleri encümeninin 9-12-1926 tarihli ve 531/5 numaralı kararıyla tensib edilmiştir. Müktezasına göre ifası temenni olunur efendim!"(20)

Maarif Vekili Namına
Nafi Atuf

Bu ta'mim gereği olacak ki, Kütahya İmam ve Hatip Mektebi mezunlarından Ebezâde Şerif Ahmed Efendi muallim muavini olarak göreve başlamıştır.(21) Yine Kütahya İ.H.Mektebi mezunlarından Osman(Yüce)Efendi mezun olduktan sonra ilkokul öğretmenliği görevine başlamıştır.(X)

Yine mezunlardan katiplik, hesap memurluğu v.s. memuriyete başlayanlarda vardır.(BKZ.Belge no@ 5.)

Maarif Vekâleti tarafından bu mektep muzunları seyyar öğretmen olarak görevlendirilmeleri düşünülmüş, ancak gerçekleşip gerçekleşmediğini bilemiyoruz.28-2-1341 tarihinde Maarif Vekâleti bütçe görüşmelerinde Maarif Vekili Şükrü Bey'in konuyla ilgili açıklamasından sir kısmını alıyoruz.

?...Bize benzeyen mektepler, ilk tedrisat meselesi - ni seyyar muallimlerle halletmişlerdir. Eğer biz de demin arz ettiğim köy mekteplerini bir an evvel vücuda getirir ve bunlardan sekiz on tanesini güzel bir surette teçhiz edilmiş bir vaziyete sokar ve gezide ve seyyar bir halde yetişecek muallimlerin tedrisi ve nezareti altında bırakacak olursak istediğimiz maksadı elde etmiş olacağız.Bu kabil köy mekteplerinde lazım olacak muallimleri bir an evvel yetiştirebilmek için ben-deniz gelecekseneden evvel yetiştiresilmek için; Darü'l-Eytam mektepleriyle, İmam ve Hatip Mekteplerinin bir kısmını bu cihette imale etmek istiyorum."(22)

(20) a.g.mecmua: sayı,12.sh,32-33

(21) Bkz.Öcal Mustafa; a.g.mülâkât.

(X) Bkz.Osman Efendi ile yaptığımız mülâkât.

(22) Maarif Vekâleti Mecmuası; Sayı.2, sh,167.

Ancak imam ve Hatip Mekteplerinin böyle yapılıp yapılmadığını bilemiyoruz.

İmam ve Hatip Mektebi öğrencileri mezun olduktan sonra yukarıda belirtmeye çalıştığımız durumlarla karşılaşmışlardır. İmamlık ve hatiplik görevini tercih etmişlerinin sanırız en önemli sebebi devlet tarafından belirlenmiş belli bir maaşlarının olmaması, aldıkları maaşların da çok az olması, bunu da çeşitli dernek ve vakıf gibi kurumların karşılamış olmasıdır.

1927-1928 yılında Kütahya İmam ve Hatip Mektebi mezunu olan Osman Efendi ilk görevi öğretmenlik olup 15 liradır. 3 yıl sonra öğretmenliği bırakıp askere gitmiş, asker dönüşü imamlık ve hatiplik görevine başlamış, aldığı maaş ise 12,5 liradır. Yaklaşık 5 yıl sonra imamlıktan aldığı maaş, 5 yıl önce öğretmenlikten aldığı maaştan 2,5 lira eksiktir. (X) Sanırız aradaki bu fark, devrin hükümetinin bu mesleğe verdiği değeri ortaya koymaktadır.

F. İMAM ve HATİP MEKTEPLERİNİN KAPATILIŞLARI ve GEREKÇELERİ

İmam ve Hatip Mektepleri niçin açıldı ve kısa bir süre içerisinde neden kapatıldı? Bu sorular çok sorulmuş, açıklayıcı bir cevap da tam manasıyla verilmemiştir. Medreseleri hiç bir ciddi ve tutarlı gerekçe göstermeden hiç bir kanun maddesine dayandırmadan kapatan zihniyet; yine hiç bir kanuna dayandırmadan geçerli gerekçeler olmadan İmam ve Hatip Mekteplerini kapatmıştır.

Peki ama niçin? İşte biz burada İmam ve Hatip mekteplerinin kapatılışları ile ilgili ileri sürülen gerekçelerini ve gerekçelerde ki hakikat paylarını açıklamaya çalışacağız. Ayrıca ileri sürülen gerekçelerin arkasındaki asıl maksadı ve zihniyeti belirtmeye gayret edeceğiz:

1.-Mazunlarına İstikbâl Vaadedilmemesi

Medreseleri kapattıktan sonra muhtemel tepkilere cevap bulabilmek, kendilerini haklı gösterebilmek için, Tevhîd-i Tedrisat kanunu gereği İmam ve Hatip Mekteplerini açtılar. Bu

(X) Geniş bilgi için bkz. Osman Efendi ile yapılan mülâkât.

mekteplerin açılmasının bize göre en önemli sebebi, medreselerin kapatılışına karşı muhtemel tepkilere cevap verebilmektir. Nitekim öyle de oldu. Medreseleri kapatıyoruz ama onların yerine geçecek, medreselerden daha çok hizmet edebilecek, İmam ve Hatip Mektepleri ve İlähiyat fakültesi açıyoruz diyebilmektir.

Mezun olan öğrencilere gelecek garantisi verilmez, onların mesleği hor ve hakir görülürse, ister istemez öğrenciler bu okulları az tercih eder, ya da hiç etmez. Öğrenci mezun olduktan sonra garantisi olan okullara gelir, böylece bu okulların sayıları yeterli sayıda olur. Bu durumda ki okulların kapatılması da zor olur. Onun için öğrencilerüne istikbâl vaadedilmeyen okulların öğrencisiz kalması ve kapatılması mümkün olur. İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılması için önceden zemin hazırlanmış ve sonra da kapatılmıştır.

"İmam ve Hatip Mektebi mezunlarına hiç bir istiklâl vaadedilmemiş, ne bir görev, ne de bir meslek vaadedilmişti." (23) Durum bu olunca mektepleri bu sebebe dayandırarak kapatmak kolay olacaktı.

3 Ocak 1949 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin de zamanın Milli Eğitim Bakanı, Tahsin Banguoğlu, İmam ve Hatip Mekteplerinin kapanma olayını şöyle değerlendirmektedir.

"Mesleki okullar mesleğe rağbet ölçüsünde rağbet görmüşlerdâr. Demekki rağbet görmemişlerdi ki buna istinad edilerek Tevhîd-i Tedrisat Kanunu nun Cumhuriyet hükümetleri tarafından tatbik edilmediği iddia edilemez." (24)

Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun bu mütalâasına Ömer Rıza Doğrul şu görüşlerle mükâbelâde bulunmuştur.

"İmamlık, Hatiplik ve din alimliği bu memlekette en yüksek hürmet ve itibar gören en şerefli meslekler arasındadır. Fakat bu Meslek, her meslek gibi vaktiyle geniş bir ilerleme ve parlak bir istikbâl vaadettiği halde bugün böyle bir şey vaadetmekten uzak kalmış ve ona bugün kü şartalara göre istikbâl vaadeden bir terakki temin olunamamıştır.

(23) Ergin, Osman; a.g.e.C.5.Sh.2125

(24) Selâmet Mecmuası; C.3.Sayı.70.

Mesleğin gördüğü rağbetsizlik muhakkak ki bu yüzden-
dir.Çünkü bugün bu meslek yalnız külfet yüklenmekte ve
hiç bir nimet vaatetmemektedir.Her meslek gibi bu mesle-
ğin de istikbâl namına bir şeyler vaatetmesi ve vaadle-
rini hayat boyunca gerçekleştirmesi icab eder."(25)

Tevhîd-i Tedrisat Kanununun kabulünden sonra bu mektep-
lerin mezunlarına istikbâl vaadedilmemesinin sebeblerinden bi-
rini de eski Din Eğitimi Genel Müdürü İsmet Parmaksızoğlu şöy-
le dile getiriyor.

"Devleten teknik ve genel öğretim kurumlarını yurt sat-
hına geniş ölçüde yaymakta gösterdiği gayret ve bu okul-
larda öğrenimlerini yapacaklara sağladığı kolaylıklar
olmuştur denilebilir.Bu iki maddi imkanın yanında yeni
Türkiyenin kuruluşunda manevî alanda girişilen modern-
leşme çabaları da büyük tesirler hasıl etmiş ve genç ne-
sillerin bu okullara fazla bir ilgi göstermemesine yol
açmıştır."(26)

Demek ki diğer mekteplere ve mezunlarına sağlanan kolay-
lıklar ve imkanlar,İmam ve Hatip Mektebi öğrencilerine sağlan-
mamış,bu ise okulları ve mezunlarını büyük ölçüde etkilemiştir.

Eski Diyanet İşleri başkanı Marhum Ahmet Hamdi Akseki,
Şer'îye Vekâletinin ilgası,Diyanet işleri başkanlığının tesisi
İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılması konularını bir bütün
olarak ele almakta ve şu değerlendirmeyi yapmaktadır.

"3 Mart 1340(1924) tarihli 429 sayılı kanunla şer'îye
Vekillliği ilgâ edildiği halde dini müesseselere yine do-
kunulmamış ve Şer'îye Vekâleti yerine Diyanet İşleri Baş-
kanlığı tesis,din müesseseleri de,güya memlekette ki bü-
tün müesseseleri arasında bir vahdet gayesiyle Milli Eği-
tim Bakanlığına devredilmişti.Halbuki maksadın başka ol-
duğu sonradan anlaşılmıştır.

"Milli Eğitim Bakanlığı,Tevhîd-i Tedrisat kanununun 4.
maddesini infaz edecek yüksek diyânet mütehassısları ye-
tiştirmeküzere mülgâ darülfünun da bir ilâhiyat fakül-
tesi tesis ettiği gibi cami ve müesseselerde dini hiz-
metlerin ifası ile mükellef elemanlar yetiştirmek içinde

{25} a.g.mecmua.C.3.sayı.71
{26} Parmaksızoğlu,İsmet:a.g.e.sh.25.

ayrıca İmam ve Hatip Mektepleri açtı. Daha doğrusu evvelce Şer'îye Vekâleti tarafından idare edilmekte olan sahn ve Süleymaniye medresesi namında ki yüksek ihtisas medreselerinin bir kısım talebelerini ilâhiyat fakültesine alarak ve bir vilayet merkezlerinde bulunan orta ve lise derecelerinde ki medreselerinin ünvanını, İmam ve Hatip Mekteplerine çevirerek idare etmiyi başladı ve Şer'îye Vekâletinin ilga edilmiş olmasına rağmen dini tedriset, gûya inkıtaa uğramadan bu surette devam edecekti.

"İmam ve Hatip Mektebi adı verilen yeni şekilde tedrisat yapmakta bulunan ve memleketin hakiki ihtiyacına cevap vermekte olan bu müesseselerin, ilâhiyat fakültesinin beklenen feyzi vermeden kapatılmalarının sebeblerini araştırmak tetkike değer bir memleket meselesi olmakla beraber, burada ondan uzun uzadıya bahsedecek değilim. Yalnız şunu arz etmek isterim ki: Askeri mektepler de o zaman Tevhîd-i Tedrisat Kanunu ile Milli savunma bakanlığından alınarak bütçesi ve heyeti talimiyeleriyle Milli Eğitim Bakanlığına raptedilmişti. Fakat çok geçmeden bunun mahzuru anlaşılmış olacakki tam vaktinde Milli Eğitim Bakanlığında geri alınarak yine Milli Savunma Bakanlığına verilmmişti.

"Eğer o sırada İmam ve Hatip Mektepleri ile İlâhiyat Fakültesi de Diyanet İşleri Başkanlığına iade edilmiş olsaydı, ne talebesiz kalır, ne de mektepler kapanırdı, daha doğrusu kapanmalarına bahane bulunmazdı. Çünkü bunlarla ilgili makam, yalnız Diyanet İşleri Başkanlığından ayrı bir makama bağlanmaları kadar yanlış bir hareket olmazdı." (27)

Akseki'ye göre; İmam ve Hatip Mektepleri Maarif Vekâletine değil de Diyanet İşleri Başkanlığına bağlansaydı, kapatılması söz konusu olmayacaktı. Çünkü Diyanet kendi ihtiyacı olan İmam ve Hatiplik gibi dini hizmetleri yürütecek memurlara, öğrencilik yıllarında gerekli her şeyi sağlayacak ve kendilerine istikbâl garantâ edilecek hor ve hakir görülmeyecekti. Kapatılmaları ise kolay olmayacaktı. Belki de kapatılmayacaktı.

(27) Akseki, Ahmet Hamdi; a.g. Rapor, Sebîlu'r-Reşad Dergisi. C.4 ve 5. Sayı. 100-101.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra halkın dinden uzaklaşması,dini hizmetleri nor ve hakir görmesi için gerekli her şeyi hükümet politika haline getirmiştir.Konuyla ilgili olması bakımından Altınoluk Dergisinin Hayrettin Karaman ile yaptığı mülâkât'ın bir kısmını nakledelim.

"Bizim ülkemizde Cumhuriyetin ilanından sonra din eğitimi ve öğretimi ile diğer dini faaliyetlere karşı genellikle menfi bir tavir takınılmış,dindarları yıldırma,halkı dinden soğutma ve uzaklaştırma politikası izlenmiştir.Muhtemelen bu yüzden İmam ve Hatip Mektebi öğrencisiz kalarak kapanmıştır.Çünkü kimse evladını dilenci olacak diye bu mekteplere göndermek istememiştir."Evet dilenci olacak diye"Çünkü o günlürde,camilerin vakıfları gasbedilmiş,hademe-i hayrâta ise yavan ekmeğe yetmeyecek bir maaş verilmiştir.Din hizmetlerini hakkıyla yürütmek isteyen cami görevlisinin ikinci bir meslek icrası mümkün olmadığı için bu zevât, geçimlerini, fitre,zekat,v.b. ile yani sadaka ile sağlar duruma düşmüşlerdir."(28)

Kısaca İmam ve Hatip Mektebi mezunlarına istikbâl vaad edilmemesi,bu mekteplerin daha açılmadan kapanmalarını sağlayan en önemli sebep olarak ifade edilebilir.

28Öğrenci Azlığı (ilgisizliği) İddiası

İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılış gerekçelerini açıklamaya çalışırken gördüğümüz en önemli ve en çok ileri sürülen gerekçe öğrenci ilgisizliği iddiası oldu. Bu okulları , artık öğrencilerin ilgi duymadığı,sayılarının her geçen gün azaldığı,eğitim-öğretimi sürdürecekt kadar yeterli sayıda öğrencinin bulunamayışı ve okullara duyulan rağbetin azlığı iddiaları,İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılmalarına sebep olmuştur.Bir çok yerde yazılanlar,çizilenler hep bu tür söylentiler üzerinde durmaktadır. Gerçek nedir?Ne değildir,bu tam anlamıyla bilinmemektedir.

28-2-1341(1925) tarihinde yapılan Maarif Vekâleti bütçe görüşmelerinde Maarif Vekili Şükrü Bey'e (Saraçoğlu) geçen x

(28)Karaman,Hayrettin;Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatipler Üzerine,Altınoluk Dergisi,sayı,37.sh.16.

sene(1924) kapatılan mektepler hakkında ki mütâalası sorulduğunda, verdiği cevap şöyledir:

"Maarif Vekili Şükrü Bey:İlgâ edilmiş mektepler hakkında heyet-i celilenize maruzatta bulunurken ancak on orta mektep için tahsisat isteyebildiğimi arz etmiştim. Omektepler ben-deniz de müzakeresinde muvazene-i maliye encümeninde idim. Talebesizlikten lağvedilmiştir.....Çok mektep değil iyi mektepler,vücuda getirmek istiyoruz.(29)

Maarif Vekilinin bu açıklamasında doğrudan İmam ve Hatip Mektepleri kastedilmemekte, ancak kapatılan mekteplerin orta mekteplerden olduğu anlaşılmakta,İmam ve Hatip Mektepleri de orta mektepler bünyesinde-dir. Bu sebepten dolayı maarif vekilinin sözlerinin bu mektepleri de içine aldığını sanıyoruz. Çünkü söylenilen ve yazılanlardan bu mekteplerin kapatılış gerekçeleri anlatılırken en çok öğrenci azlığı iddiaları gündeme getirilmiştir. Ayrıca şunu söylememiz sanırız yerinde olacaktır.Devrin maarif vekâleti kapatmak istediği okulları,ya tasarruf tedbirleri veya yukarıda olduğu gibi talebesizliği öne sürerek kapatmıştır. Bu düşünceden hareketle İmam ve Hatip Mektepleri de kapatılırken sebeblerden biri de bu olmuştur,diyebiliriz.

Osman Ergin de:İmam ve Hatip Mekteplerinin ve İlâhiyat Fakültesinin,talebesizlik ve ragbetsizlikten dolayı yaşamamış ve kapatılmış olduklarını zikreder.(30) Yine bu mekteplerin kapatılışları dile getirilirken,İmam ve Hatip Mekteplerinin önemlerini her geçen gün kaybettiklerini ve öğrencilerinin azaldığı anlatılmaktadır.(31)

İmam ve Hatip Mekteplerinin gerçekten öğrencisi az mı idi? Yoksa az olduğu sadece iddia mı edilmekte? Bu sorulara iki türlü cevap verilebilir.Birincisi bu mekteplerin söylendiği kadar öğrencisinin az olmadığı,ikincisi de bazı yerlerde ki mekteplerin az olabileceği söylenebilir.Öğrencileri az olan mektepleri değil de az oluş sebepleri nelerdir bunu da araştırmak gerek.Bir mektep açılır açılmaz ,üzerinden sadece bir öğretim

(29) Maarif Vekaleti Mecmuası,Şayı,2,sh,167

(30) Ergin-Osman; C.5.Sh.1742.

(31) Parmaksızoğlu,İsmet: a.g.e.Sh,25.

yıl geçmekle kapatılırsa ,öğrencileri perişan olur,gidecek yer gidecek mektep bulamaz ve mesleği dışındaki diğer mekteplere gitmesi zorlanırsa,bu durumu gören,aynı meslek mektebi öğrencileri etkilenmez mi? Açılmalarıyla birlikte kapatıldıklarını gören veliler bu tür mekteplere öğrenci gönderir mi? İşte bu sebeblerin iyi değerlendirilmesi gerekir. İmam ve Hatip Mektepleri de böyle olmuştur. Edirne,Ödemiş,Hopa,Şavşat ve Nigde İmam ve Hatip Mektepleri açıldıktan bir yıl sonra hemen kapatılmıştır.Bu yerlerdeki öğrenciler nelerere gitmiştir.Yakın yerlerde bulunan İmam ve Hatip Mekteplerine gidebilmişler midir? Bunu cevaplandırırken evet gidebilmiştir diyemiyoruz.Çünkü ya hiç giden olmamış yada bir iki öğrenci gidebilmiştir.Diğerleri ne olmuştur? Onlarda bulundukları yerlerde ki orta mekteplere gitmişlerdir. Bu durum ister istemez öğretimine devam eden kardeş mektep öğrencilerini menfi şekilde etkilemiştir.

İmam ve Hatip Mektebi öğrencisinin söylenildiği kadar az olmadığını,hatta aynı yerde bulunan orta mektep öğrencisinden daha fazla olduğunu söyleyebileceğimiz yerler de vardır.İşte bunlardan bir tanesi.Uşak İmam ve Hatip Mektebi kapatıldığında ikinci sınıfta okuyan Osman Efendi şöyle demektedir."Bizim mektep kapatıldığı zaman Uşak orta mektep öğrencisinden daha çok öğrencisi vardı. Hatta bizim mektebi,orta mektebe öğrenci gitmiyor diye kapattılar.Bizim mektebin öğrencilerini orta mektebe gönderebilmek için kapattılar.(X) Uşak İmam ve Hatip Mektebi kapatıldıktan sonra bir kaç öğrenci dışında hepsi Uşak orta mektebine devam etmişlerdir.

Yine Kütahya İmam ve Hatip Mektebinde ise yıllara göre kayıt olan öğrenci durumlarına baktığımız zaman her geçen yıl sayılarının arttığını görmekteyiz."1924-1925 te 12 kişi,1925 1926 da 13 kişi,1926-1927 de 27 kişi,1927-1928 de 35 kişi ve 1928-1929 da ise 52 kişidir.Görüldüğü gibi bu mektebe olan yeni kayıtlar her geçen yıl adeta katlanarak artış göstermektedir.Mezunlarına hiç bir şekilde istikbâl garantisi verilmemiş olan bir mektep de bundan daha fazla ipe kadar ilgi beklenebilirdi."(32)

(X) Bkz.Osman Efendi ile yapılan mülâkât.

(32) Öcal-Mustafa;a.g.ders notları.sh.44

bazı yerlerde ki okullarda ki öğrenci ilgisizliği iddiası doğrulanabilir. Ancak bunun da bir çok haklı sebepleri vardı. Öğrencilerin bu mekteplere gitmemesi için gerekli yolları tıkamayı başaran Maarif Vekâleti, daha daha sonra öğrenci azlığı iddiasınıiler sürerek bu mektepleri nasıl kapatabilir? Ama gerçek şu ki bu okullar asılsız gerekçelerden dolayı kapatılmıştır.

3-Sosyal Baskı Uygulanması

İmam ve Hatip Mektebi öğrencilerinin gelecek garantileri ellerinden alınmış, muadil okullara duyulan ilgi, kendilerine gösterilmemiştir. Üstelik bu okullar hor ve hakir görülmüş, elde edecekleri meslek âdî ve süflî bir meslek kabul edilmiştir. Bütün bunlar İmam ve Hatip Mektebi öğrencilerini olumsuz yönde etkilemiş, onların sosyal ve psikolojik baska altında kalmalarına sebep olmuştur.

İmam ve Hatip Mektebi öğrencilerine yapılan haksızlıklar, diğer okul öğrencileriyle aynı haklara sahip olmamaları ve üvey evlat dan daha da zor bir durumda kalmaları, öğrencilerin ister istemez diğer okullara rağbet etmelerine sebep olmuştur.

Başka okulları övüp, medhedip, İmam ve Hatip Mekteplerini hor ve hakir görmek, öğrencilerin şahsiyetlerini aşağılayıcı ve onları küçük düşürücü davranışlarda bulunmak, öğrencilerine devamlı bir sosyal baskı uygulamak, ister istemez, bu mektep öğrencilerinin üzerinde büyük etkiler yapmıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, Maarif Vekâletinin dini hizmetlere daha az hatta hiç katkıda bulunmaması, yanında, diğer meslek okullarına, sanata, tarıma, sağlık ve sosyal alanlara fazla yardımcı olması ve bir çok kolaylıklar sağlaması, İmam ve Hatip Mektebi öğrencilerini ve bu okullara gelebilecek olan diğer öğrencileri etkilemiştir. Netice itibarıyla öğrencilerin bu okullara az ilgi göstermelerine yol açmıştır.

İmam ve Hatip mesleğine ve öğrencilerine alaylı bir şekilde tepeden bakılması yanında, diğer meslek alanlarına gidecekleri istikamet doğrultusunda büyük kolaylıklar sağlamıştır. İşte bu buna benzer sebebelerde imam ve hatip mekteplerinin kapatılmasına katkıda bulunmuştur..

4-Mekteplerin Tahsisatlarının Kesilmesi

Dini tedrisatın Maarif Vekâleti evmrine verilmesi üzerine,dini tedrisat yapan mektep ve medreselerin tahsisatları da Maarif Vekâletine verilmişti.Daha önce tahsisatlar Evkaf ve Şer'îye Vekâletine ait idi. Evkaf ve Şer'îye Vekâleti kaldırılınca, aldıkları tahsisat da aynen Maarif Vekâletine aktarılmıştı.Ancak Maarif Vekâleti bir süre sonra İmam ve Hatip Mektebine ödenmesi planlanan tahsisatı kesmiştir. Böylece talebeler zor durumda kalmışlardır.

Maarif Vekili Vasıf Bey(Çınar) İmam ve Hatip Mekteplerine ödenen tahsisatı ve daha önceden verilmesi planlanan yemeklere de vermemiştir. Talebe perişanlığını dile getirmek için Cumhurbaşkanlığına ve Başbakanlığa müracaat edip haklarının kendilerine geri verilmesini istemişlerdir.(33) Vasıf Bey ise ödenen tahsisatı "Tasarruf tedbirleri" adı altında kısma başlamıştır. İmam ve Hatip Mekteplerini kapatırken bu okulları "Bölge okulları " haline getirmek istemişti.Ödemiş,Tire,E-dirne ve Niğde İmam ve Hatip okulları bu düşüncelerle kapatılmışlardı.(34) Bakan'ın tasarruf tedbirleri düşüncesi her nedense sadece İmam ve Hatip Mektepleri için gerçekleşmişti.Yine aynı düşünce sadece bu okulları kapatmıştı.

Bu mekteplerin kapatılışını o günlerde olayların en yakın takipçisi,Sebîlü'r-Reşad Dergisinin 4 Eylül 1340 tarihli sayısından aynen alıyoruz.

"İmamsız Hatipsiz Kalıyoruz.

"Bu günlerde,İzmir vilâyeti dahilinde Ödemiş,Tire'yi, Uşak'l dolaşarak İstanbul'a yolu uğrayan bir zat ile görüştük Bu zat hasbe'l islamiye İmam ve Hatip Mektepleriyle alamadamlık göstermiş onların vaziyetlerini,hallerini tedkik etmiş,sormuş,öğrenmiş elde etmiş oyduğu neticelere göre İmam ve Hatip Mektepleri tabii bir inhilâle (dağılmaya) zaruri bir insidada doğru suretle gitmekte imiş.Ahâli onları itimatsızlıkla karşılıyormuş,onun için çocuklarını oralara göndermiyorlarmış.

(33) Bkz.Sebîlü'r-Reşad Dergisi: C.24.sayı,sh,271.

(34) Ceylan,Hasan Hüseyin: Din-Devlet İlişkileri.C.2.Sh,258.

İmam ve Hatip Mektepleri talebesiz bir halde bulunuyormuş. Hatta, Uşak gibi mühim bir memleketin İmam ve Hatip Mektebinde ancak iki üç çocuk varmış. (X) Galibe bu talebesizlik yüzünden Maarif idaresi Ödemiş ve Tire İmam ve Hatip Mekteplerini lağvederek hepsini İzmir şehrinde tesis olunacak bir İmam ve Hatip Mektebinde toplamak istiyormuş. Şimdi bir kere düşünelim; Uşak, Ödemiş, Tire gibi bir çok medreseleri ve o medreselerde, birkaç yüz talebesi bulunan memleketlerde, İmam ve Hatip Mektepleri bu hale gelirse, bu vaziyete girerse, diğer memleketlerdeki mekteplerin halleri acaba nasıldır? Kendi memleketlerinde ki İmam ve Hatip Mekteplerine çocuklarını yollamayan ahali İzmir'e mi yollayacaklar? O memleketlere gitmeyen çocuklar, başka memleketde ki mekteplere mi gidecek? Buna ihtimal verilebilir mi?

Ödemiş ve Tire İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılışları ve İzmir'e nakilleri eğer tasarruf fikrine müstenid ise, Maarif Vekâleti parasızlıktan sıkıştıkça, İmam ve Hatip Mektehlerinin birer birer kapayacak ve yahut hepsini bir mektepde toplamaya kalkışacak demektir. Öyle ya, bu gibi mühim merkezlerin İmam ve Hatip Mekteplerini kapayınca, o derecede haiz ehemmiyet olmayan memleketlerin mekteplerini kapamasına hiç mani yoktur. Talebesi olduktan sonra, öyle yerlerde gösteriş için İmam ve Hatip Mektepleri bulundurmabını doğrusu, bizde tavsiye etmeyiz.

Bugün Uşak, Ödemiş, Tire İmam ve Hatip Mekteplerinin başına gelen akibetin, yarın bütün İmam ve Hatip Mekteplerinin başına geleceğinde hiç şüphe yoktur. Kendi idaresinden âciz ahâli, üzerine ayrıca iâşe yükü olarak evlâdını başka memlekete gönderemez. Hem niçin göndersin? Memlekete İmam ve Hatip yetiştirmek onun vazifesi midir? Oğlunu İmam ve Hatip yapmakla, gerek kendisinin ve gerek onun istikbâli namına ne kazanmış olacaktır? İmamlığın, hatipliğin kaç kuruş tahsisatı vardır ki o vazifeye rağbet gösteren olsun?

.....İmam ve Hatip Mekteplerinin memlekete İmam ve Hatip yetiştirmesi imkanı yoktur. Eğer o uğurda para sarf olunursa

(X) Uşak İmam ve Hatip Mektebinde belirtildiği gibi iki üç çocuk değil, daha çok öğrenci olduğunu Osman Efendi ile yaptığımız mülâkât ta Uşak İmam ve Hatip Mektebinde 70-80 civarında öğrenci olduğunu öğrendik. Belki iki üç çocuk medrese öğrencileriyle kıyaslanınca böyle söylenmiş olabilir. bunu tam bilemiyoruz.

yazıktır.Eğer memlekete İmam ve Hatibin lüzumu yoksa o nama mektep bulundurmak abesdir.Lüzumu varsa bir çaresine bakmalıdır.Bu hal böyle devam ederse memleket de İmam veya Hatiplik yapacak kimse bulamayacağız."(35)

Maarif Vekilinin büyük alimler,müellifler yetiştirdiği, 20 büyük camisi olan Tire İmam ve Hatip Mektebini kapattığı, emsaline nadir tesadüf edilen Hacı Necip Paşa kütüphanesinin talebesiz kaldığı,50 ye yakın talebenin perişan bırakıldığı, kapı dışarı atıldığı yine Sebîlü'r-Reşad Dergisinde bahsedilmek te.Ödemiş ve Edirne İmam ve Hatip Mekteplerinin de kapatılma haberleri gazetelere aksetmekte.Maarif Vekâletinin yaptıkları anlatılmaktadır.(36)

5- Zihniyet

İmam ve Hatip mekteplerinin kapatılışını incelemeye çalışırken, gerekçe olarak öne sürülen sebeplerden,okullara duyulan rağbetin azlığı,mezunlarına istikbâl vaadedilmemisi,mektep ve öğrencilerinin tahsisatlarının kesilmesi ve öğrenci ilgisizliği iddiası üzerinde durduk. Öne sürülen gerekçeleri değişik açılardan değerlendirmeye çalıştık.Gördük ki belirtilen gerekçeler asılsızdı.Söylenildikleri kadar İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılışına etki etmemişler,çünkü bu gerekçelerin varlığına sebep olan ve onları gündeme getiren devrin hükümetinin ve Maarif Vekâletinin zihniyeti dir. Bir bakıma asıl sebep bize göre bu olmuştur.Medreseleri hiç bir gerekçe göstermeden kapatan zihniyet,halkın tepkisini engellemek,hatta gelebilecek tepkileri işin başında ortadan kaldırabilmek için,güya medreselerin yerine geçecek olan ve medreselerin yaptığı gibi, din görevlisi yetiştirecek bir mektebin açılması gerekirdi.Bu mektep açıldıktan sonra medreseleri kapatmak kolay olurdu. Daha sonra da bu mektepleri birer birer değişik gerekçelerle kapatmak kolay olacaktı.Nitekim sonunda öyle de oldu. Yani daha sonra kapatılacak olduktan sonra,açılmalarında herhangi bir sakınca yoktu.

(35) Sebîlü'r-Reşad Dergisi: C.24.Sayı,620,sh,346-348.

(36) a.g.dergi.C.24.Sayı,621.Sh,366 ve C.24.Sayı,622,sh,384

Bizim bu düşüncelerimizi o yıllarda yayın hayatını sürdüren Sebülü'r-Reşad Dergisi de doğrulamaktadır. İşte derginin o günlerde kapatılan mektepler hakkında ki yazdıkları.

"İmam ve Hatip Mektepleri Lağvediliyor.

"Niğde İmam ve Hatip mektebinde lağvedildiğini haber aldık. Tevhid-i Tedrisattan maksat ne olduğu tamamıyla meydana çıkıyor. Bütün mesele dinî müesseselerinin sed ve ilgası imiş. Sâbık Maarif Vekili bütün Türkiye de ki yüzlerce medâris-i ilmiyeyi ilga ederken onların yerlerine İmam ve Hatip Mektepleri açacağını söylüyordu. Beş on yerde göz boyama kabilinden açılan bu mektepler de şimdi birer birer kapattırılıyor. Bizim aldığımız haberlere göre, Tire, Ödemiş, Edirne, Niğde İmam ve Hatip mektepleri kapandı. Diğerleri de kapanmaya mahkumdur. Maarif Vekâleti bari halkın dini ihtiyaçlarını temin edecek Medârisi İslâmiyenin halk tarafından küşâdına engel olmasa. İstanbulda dans salonlarının küşâdına mûmâniyattan bahs olunca hürriyet-i şahsiye kanununu ileri sürüyorlar. Halk dans salonu açmak hakkını haizde tedrisat-ı diniyede bulunacak medreseler küşâd etmekten memnu mu? Demokrasi veya halk idaresi böyle mi olur?"(37)

"Maarif Vekâleti papaz mekteplerinin açılmasına müsâde edeceği cihetle pariste bulunan papazların peyderpey İstanbul'a avdet etmekte olduklarını gazeteler yazıyor. Maarif Vekâleti milletimizin dini ihtiyacını temin edecek olan medreselerin de açılmasına lütfen müsade buyursalar bütün milleti memnun ve minnettar etmiş olurlar. Burası müslüman memleketi olduğu halde papaz mekteplerinin açılmasına müsade edilirken, ulûm-i İslâmiye tahsil edilecek olan medreselerimizin açılmasına artık mûmâneat edilmez ümidindeyiz."(38)

"Maarif Vekâletinin emri ile İstanbul'da bir heyet-i ilmiye tarafından hazırlanmakta olan Maarif-i Umûmiye kanun lâ-yihasını gazeteler neşretti.

Md.40-Konservetüvar mûsiki ve tiyatro mekteplerinden mürekkeptir. Her birinin müdürü ve muallim meclisi vardır. Müdürler ait olduğu meclis-i mualliminin inhası ve Maarif Vekâletinin

(37) a.g. dergi. C.25? Sayı.627, sh,46.

(38) a.g. dergi. C.24. Sayı,622.

tasdiki ile tayin kılınır.""

"Maarif Vekâleti Anadolu'da 400 medrese kapattı.Talebelerinin iâşesi için Evkaf bütçesinden 14.000 lira Maarife devrolunduğu halde talebelerin iâşesi kesildi. Bu surette 16.000 talebeden beş on kişinin İlâhiyat Fakültesine devamı imkansız bırakıldı.

Taleb-i Ulîma tahsis ve vakfedilen bu parayı, Maarif Vekâleti tiyatroculara tahsis edecektir."(39)

Sebilü'r-Reşad dergisinin İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılışı ile ilgili tesbitine hak vermek eldi değil, bu haksızlığı yapan Maarif Vekâletinin okulları kapattığına hiç şaşmamak gerek. İmam ve Hatip öğrencilerine vakfedilen parayı, diğer meslek alanlarına aktarması, kimbilir bu mektep öğrencilerini nasıl etkilemiştir. Sanırız bunu söylemeye gerek yok. Bunları açıklarken şunu söylemek istiyoruz. Tiyatroya veya diğer meslek çeşitlerine karşı değiliz. Ancak yapılan işin yanlışlığını vurgulamak istiyoruz.

Tevhîd-i Tedrisat gereği açılan İmam ve Hatip Mekteplerinin asılsız gerekçelerle, eğitim-öğretim hayatına sor verilmiş, dini hizmetleri yürütecek elemanlar uzun süre yetiştirilmemiş, halk din görevlisi sıkıntısı çekmiştir. Bu ihtiyaçlarını yeterli bilgiye sahip olmayan kimseler gidermişlerdir.

İmam ve Hatip Mektepleri kapatıldıktan sonra, Türkiye'de din eğitimi, resmi alandan silinmiştir. Böylece sağlanmak istenen ve şiddetle muhtaç olunan birlik, yeniden bozulmak tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir. Çünkü din; birlik ve beraberliği sağlayan, insanlar arasında kardeşliği tesis eden, insanların huzur ve güven eçerisinde yaşamasını sağlayan bir müessesedir. Ama bu gerçekleşmemiştir.

"Ülkede dini hayatı düzenleyecek halk'a dini açıdan rehberlik edecek yeni elemanların yetişmesiyle, Türkiye'nin modernleşmesinde halkın beraberliğini sağlama, getirilen yenilikleri halk'a benimsetme bakımından yararlı sonuçlar umulabilirdi."(40)

(39) a.g. dergi: C.25.Sayı.631, sh, 112

(40) Bilgin, Beyza; a.g.e.sh, 45.

Fakat böyle olmadı, İmam ve Hatip Mektepleri kapatıldı. Kapatılmaları için hiç bir sebep olmadığı gibi, öne sürülen sebeplerde asılsızdı. Yani söylendiği gibi bu mektepler kendilerini kapatmamıştır. Tam tersine varlıklarından rahatsız olan zihniyet tarafından kapatılmıştır. Yazılanlar çizilenler de bizim bu düşüncemizi doğrulamaktadır.

"Türkiye Cumhuriyetimizde 1924 yılında çıkarılan, Tevhîd-i Tedrisat Kanununun yorumlanıp, icra edilmesi sonucu, din eğitiminin resmen kesilmesini gerçekleştirmiş orta okul seviyesinde tedrisat yapan mektepleri önce azaltılıp sonra varlıklarına son verilmiştir." (41)

G.KAPATILAN İMAM ve HATİP MEKTEPLERİ ÖĞRENCİLERİNİN DURUMLARI

İmam ve Hatip Mektebi öğrencileri, okulları kapatılınca, ağır açık kalan mektep var ise bir kısmı bu mekteplere, bir kısmı ise orta mekteplere gitmişlerdir. Yani öğrenciler durumlarına göre değişik mekteplere nakillerini yaptırmışlardır. 1929-1930 öğretim yılı sonunda açık kalan Kütahya ve İstanbul İmam ve Hatip Mektepleri de kapatılınca, öğrenciler ister istemez, diğer orta mekteplerine hatta durumları müsait olanlar muallim mekteplerine gitmişlerdir.

1926-1927 öğretim yılında Kütahya ve İstanbul dışındaki yerlerde bulunan İmam ve Hatip Mektepleri tamamen kapatılınca bu mekteplerde okuyan öğrencilerden İstanbul ve Kütahya ya gidebilenler olmuş ve tahsillerini buralarda tamamlamışlardır. İdemeyenler ise bulundukları yerlerde ki orta mekteplere kayıt olmuşlardır. Biz İstanbul İmam ve Hatip Mektebine kayıt yaptıran öğrencilerin sayılarını ve geldiği okulları tesbit ettik.

1926-1927 öğretim yılında kapatılan İmam ve Hatip Mektepleri öğrencilerinden İstanbul İmam ve Hatip Mektebine kayıta yaptıran öğrenci sayıları." (42) (Bkz. Ek:3.)

(41) Tuğ, Salih: Türkiye'de Din Eğitimi ve Meselerleri, Milli Eğitim ve Din Hayatı. Sh, 244-245.

(42) İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Künye Defterleri.

TABLO: V.

Okulun bulunduğu yer	Okulun Adı	öğrenci say.
Tire	İmamVe Hatip Mektebi	18
kayseri	"	7
Of	"	5
Akşehir	"	10
Bolu	"	15
Balıkesir	"	20
Bursa	"	9
Konya	"	17
Antalya	"	12
Uşak	"	2
Kastamonu	"	10
Manisa	"	2
Sivas	"	3
İsparta	"	2
Toplam		132

İstanbul İmam ve Hatip Mektebi dışında Kütahya İmam ve Hatip Mektebine kayıt yaptıran öğrencilerin de olabileceğini tahmin ediyoruz. Orta mekteplere devam eden İmam ve Hatip Mektebi öğrencileri Maarif Vekâletinin ta'mimleri gereği bu okullara kayıtlarını yaptırmışlardı. Tamimi aşağıya aynen alıyoruz. (Bkz. Belge n6:9)

28-9-1926

Orta Tedrisat Müdürü Umûmiliği
numara: 7358

.....Maarif Eminliğine

"Lağvedilen İmam ve Hatip Mektepleri talebisinden orta mekteplerin birinci sınıfına kayıt edilmek isteyenlerin seneleri(yaşları)nihayet 17,ikinci sınıfa dahil olmak isteyenlerin 18,üçüncü sınıfa kayıt edilmek arzu edenlerin 19,olursa imtihanla kabulleri,daha fazla yaşlı olanların da ancak muallim mekteplerine gündüzlü olarak devamları münasip görülmüştür."(43)

Yine İmam ve Hatip Mektebi öğrencileri orta mekteplere kayıt yaptırırken yabancı dil(fransızca)dersinden imtihana tabi tutulmadan diğer derslerde ki başarılarına göre sınıflara alınacakları zeyl ile belirlenmiştir. Zeyl aynen şöyledir. (Bkz.Belge no: 10.)

2-10-1926

Orta Tedrisat Müdürü Umûmiliği
7524

.....Maarif Eminliğine

28.9.1926 tarih ve 7358 numaraya zeyl'dir.

"Mülgâ İmam ve Hatip Mekteplerinden gelen talebe fransızca derslerinden imtihan edilmeyecekler, diğer derslerde ki muvaffakiyetlerine nazaran istihkak kesb edecekleri sınıflara alınacaklardır."(44)

İstanbul İmam ve Hatip Mektebi kapatıldıktan sonra, öğrencileri şartlarına uygun mekteplere devam etmişlerdir. Örneğin, Çemberlitaş orta mektebinin ikinci sınıfına kayıt yaptıran öğrencilerin 17 kişi olduğunu bilmekteyiz.(45) Böylece İmam ve Hatip mektebi öğrencileri zorunlu olarak din eğitimi yapılmayan orta orta mekteplere devam etmişlerdir.

N

(44) Maarif Vekâleti, Tebliğler Mecmuası; Sayı, 12, sh, 61

(45) İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Künye Defterleri (Latin Harfli yazılı olan(1930, 1931 öğretim yılı.)

SONUÇ

Çalışmamızın baş tarafında Cumhuriyet öncesi din görevlisi yetiştiren müesseselerden kısaca bahsettikten sonra Cumhuriyet sonrası aynı görevi ifa eden müesseselerden İmam ve Hatip Mekteplerini inceleyerek bir sonuca gitmeye çalıştık. Şöyle ki;

18 Eylül 1914 tarihinde çıkarılan 24 maddelik "Eslâh-ı Medâris Nizamnamesi" ile medreseler, Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliye Medresesi adı altında bir tek medrese sayılmıştır.

1914-1915 öğretim yılında İstanbul dışındaki medreseler Taşra Medreseleri adı altında beş yıl süreli yeni bir programa bağlandı. 1913 yılında vaizleri yetiştirecek olan medrese (Medresetü'l Vâizin) açıldı. 1917 yılında yeni bir ihtisas Medresesi olarak, Medresetü'l-Mütehassisin açıldı. Yine 1913 yılında, muktedir İmam ve Hatip yetiştirecek ve netice olarak da, onları doyuracak aylıklar verecek, halka hizmet ve dine hürmet telkin edecek olan Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ açıldı. 1919 sonralarında Medresetü'l-Vâizin, Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba ile birleşerek Medresetü'l İrşad açıldı.

Cumhuriyetin ilanından sonra ise, 3 Mart 1924 te kabul edilen ve 6 Mart 1924 te yürürlüğe giren Tevhîd-i Tedrisat Kanunu çıkarıldı. Bu kanun gereği bütün mektep ve medreselerin Maarif Vekâletine bağlanması gerekirken, 11 Mart 1924 te hiç bir gerekçe gösterilmeden medreseler kapatıldı.

Böylece, modern eğitim ile geleneksel veya dini eğitim adı altındaki ikili eğitime son verildi. Dini hizmetleri yürütecek elemanları yetiştirmek üzere İmam ve Hatip Mektepleri açıldı. Tevhîd-i Tedrisat Kanunu ile Cumhuriyet devri eğitim sistemi yeni baştan düzenlenmiş oldu. Ayrıca çıkarılan birtakım kanunlarla sosyal hayatta bazı düzenlemeler yapıldı.

Bernard Lewis; Modern Türkiyenin Doğuşu adlı eserinde 3 Mart 1924 kararlarının, en başta Şeriata indirilmiş bir darbe olduğunu, daha sonra, medreselerin kapatılmasıyla birlikte de islâm Ulemasına bir darbe olduğu görüşünü ileri sürmektedir. (1)

(1) Lewis, Bernard: Modern Türkiyenin Doğuşu, sh, 264. Ayrıca bu konu için ; Schimmel, Annemarie: Avrupa Gözü ile Türkiye'de İslâmiyet, Çev. Hulusi Yavuz, İslâmi Araştırmalar Dergisi, C.2. sayı, 8 sh, 52.

Tevhîd-i Tedrisat'ın ve sonra gelişen olayların,yapılan inkılâpların bir bakıma dini yıkım inkılâbı olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır.(2)

Tevhîd-i Tedrisat gereği,Türkiye de İmam ve Hatip Mektepleri açıldı.Bu mektepeler medreselerden farklı olarak modern eğitim sistemi içerisinde bir meslek okulu olarak yer almakta idi. Orta mektep statüsünde yer alan İmam ve Hatip Mektebinin eğitim süresi dört yıl olarak belirlendi.

1923-1924 öğretim yılı itibariyle 29 yerde eğitim ve öğretimine devam eden bu mektepler,1924-1925 öğretim yılında yeni açılan iki mektebe rağmen sayıları 26 ya düşmüştür.1925-1926 öğretim yılı yine iki mektep daha açılmış,ancak kapatılanlar olduğu için sayıları 20 ye düşmüştür.1926-1927 öğretim yılında artık hiç açılmadığı gibi sadece İstanbul ve Kütahya'da ki mektepler açık kalmış,digerlerinin hepsi kapatılmıştır.1929-1930 öğretim yılı sonun da da bu iki mektep'de kapatılınca,İmam ve Hatip Mektepleri tarihe intikal ettirilmiş oldu.

Maarif Vekâletine bağlı olarak eğitim ve öğretimlerini devam ettiren bu okulların,ders programları ve idari yönetmeliği de belirlenmiştir. Fakat buna rağmen İmam ve Hatip Mektepleri asılsız gerekçelerle kapatılmış ve ömürleri çok kısa olmuştur.

Öğrencilerin İmam ve Hatip Mekteplerine gitmemesi için bütün yolları tıkayan Maarif Vekâleti,öğrenci azlığı iddiası, mezunlarına istikbâl vaadedilmemesi ile tasarruftedbirleri gerekçesiyle İmam ve Hatip Mektebi öğrencilerine verilen tahsisatları kesip,bu okulları kapatmıştır. Diğer okullara bir çok haklar verilmesine rağmen İmam ve Hatip Mektebi öğrencilerinin hakları ellerinden alınmış ve sosyal bir baskı uygulanmıştır. Netice itibariyle bir çok asılsız ve maksatlı sebebler ile,varlıklarından rahatsız olan zihniyet birleşince İmam ve Hatip Mektepleri tamamen kapatılmıştır.

İmam ve Hatip Mektepleri kapatılınca öğrencileri Orta Mekteplere ve durumlarına göre Muallim Mekteplerine devam etmişlerdir.

Bu mekteplerden mezun olan öğrencilerin bir çoğu, İmamlık ve Hatiplik görevine az maaş verildiği içindir ki, ilkokul öğretmenliği, katiplik, v.s. gibi görevleri tercih etmişlerdir. Gerçek İmamlık ve Hatiplik, yapanları da az da olsa olmuştur.

İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılması neticesinde Türkiye'de yapılmakta olan din eğitime son verilmiş, halk dini hizmetleri yürütecek elemanları bulmakta güçlük çekmeğe başlamıştır. Nesiller uzun süre dini eğitimden mahrum bırakılmışlardır.

Bütün bunlardan sonra, artık şunları söyleyebiliriz; İmam ve Hatip Mektepleri, Türkiye'de din eğitime istenilen ölçüde katkı da bulunamamışlardır. Medreseler kapatıldıktan sonra halkın dini hizmetlerini yürütecek olan, bu mekteplerin misyonlarını tamamlamalarına müsaade edilmemiştir. Eğer gerçekten, din eğitimi yapmak, halkı aydınlatacak elemanları yetiştirmek amacıyla açılmış olsalardı, kapatılmazlardı. Demek ki, böyle bir amaç için değil, muhtemel tepkilere cevap verebilmek için açılmışlardır.

Mektepler de takip edilen tedrisat iyi sayılırdı, okutulan dersler yeterli idi. Eğer kapatılmamış olsalardı, din eğitimine büyük yararlar sağlayacak, misyonlarını tamamlayacaklardı. Ama böyle olmadı, kapatıldılar.

İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılması ile birlikte Türkiye'de yaklaşık yirmi yıl din eğitimi yapılmamış, okullarda yetişen öğrenciler, din den habersiz yetişmişlerdir. Halkın dini hizmetlerini yürütecek, onları aydınlatacak, yetişmiş elemanlar olmayınca, bu görevi ehliyetsiz kömseler yapmışlar, netice itibariyle, halkı yanlış bilgilendirmişlerdir.

Hiç bir zaman halkın dini hizmetlerini yürütecek, onları aydınlatacak, din eğitimi veren okullar, eğitim sistemi içerisinde kaldırılmamalıdır. Çünkü; kitlelere bu şekilde kolayca ulaşılabılır, onlar aydınlatılabilir.

İşte; İmam ve Hatip Mektepleri bu işi yapabilirlerdi, eğer tarihi misyonlarını tamamlamadan kapatılmamış olsalardı. Bugün de, bu görevi yapmaya çalışan, İmam-Hatip Liseleri'nin aynı âkıbete düşürülmemeleri için gerekli tedbirler alınmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

-A-

- Adıvar, Halide Edib: Türkiye'de Şark, Garb ve Amerikan Tesirleri
İst. 1956
- Akgün, Seçil: Tevhîd-i Tedrisat, Cumhuriyet Döneminde Eğitim, Milli
Eğitim Basımevi, İst. 1983
- Akseki, Ahmet Hamdi: Din Tedrisâtı ve Dini Müesseseler Hakkında
Bir Rapor, Sebîlü'r-Reşad Dergisi. C. IV. Sayı, 100-105
- Akyüz, Yahya: Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1985'e), Genişle-
tilmiş II. Baskı, Ank. 1985
- Arsan, Nimet: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. C. 2. Ank. 1959
- Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri: M. E. G. ve S. B. İst. 1985
- Avcı, Cemal: Atatürk, Din ve Lâiklik, Atatürk Araştırma Dergisi,
C. 4. Sayı, 18, Ank. 1990

-B-

- Bilgin, Beyza: Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri
Emel Matbacılık, Ank. 1980

-C-

- Celâl Hoca, Hayatı ve Şahsiyeti: Yağmur Yay, Biyografiler; 1.
Ceride-i İlmiye: Sayı, 5. 27 Eylül 1330. Sayı, 12. C. Ahir 1333.
Sayı, 15. Ramazan 1333. Sayı, 9. R. Evvel 1333
- Ceylan, Hasan Hüseyin: Cumhuriyet Din-Devlet İlişkileri, C. I,
7. Baskı, İst. 1991. C. 2, 6. Baskı, İst. 1991, Risale yay.

-D-

- Devellioğlu, Ferit: Osmanlıca Türkçe Lügat, 15 Mart 1963, Ank.
- Dinçer, Nahid: 1913 ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi,
Yağmur yay. İst. 1974
- Dinçer, Nahid: Yabancı Özel Okullar, Milli Eğitim ve Din Hayatı,
İst. 1981, Boğaziçi yay.

-E-

- Ergin, Osman: Türkiye Maarif Tarihi, C. 1-2. C. 5. İst. 1977
- Eroğlu, Hamza: Modern Eğitim İlkesi Olarak Eğitim Birliği ve
Yanlış Uygulamalar, Atatürk Araştırma Dergisi. C. 4. Ank. 1987

-G-

- Giritli-İsmet: Atatürk Cumhuriyetinin Lâiklik İlkesi, Atatürk
Araştırma Merkezi Dergisi, C. 2, sayı, 4, Ank. 1985

-H-

Haydaroglu, İknur Polat: Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar, Kültür Bak.Yay. Başbakanlık Bas. Ank.1990

-İ-

İkbâl, Muhammed: İslâm'da Dînî Tefekkürün Yeniden Teşekkülü, çev. Sofi Huri, İst.1964

İlmiye Salnamesi: İst.Matbaa-ı Amire, 1334

İmam ve Hatip Mektepleri Talimatnamesi: T.C.Maarif Vekâleti, Orta Tedrisat Umûmilîği, Ank.Yenigün Mat. 1341

İmam ve Hatip Mektepleri Müfredat Programı: T.C.Maarif Vekâleti, İst.Matbaa-ı Amire, 1340

İnan, M.Rauf: 1920 ler de Türk Milli Eğitimi, Cumhuriyet Döneminde Eğitim, M.Eğt.Bas.İst.1983

İslâm Türk Ansiklopedisi Mecmuası: C.2, Sayı, 87.

İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Künye Defterleri (1,2,3.)

İz, Mahir: Yılların İzi, İrfan Yayınevi, İst.1975

-K-

Karaman, Hayrettin: Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatipler Üzerine, Altınoluk Dergisi.Yıl,4.Sayı,37.Mart 1989

Karagözoğlu, Galip: Atatürk'ün Eğitim Savaşı, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2.Sayı,4, Ank.1985

Kırboğa-Ali Rıza: İmam-Hatip Okulları Davası, İst.1975

Koçer, Hasan Ali: Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923) I? Basılış. M.Eğt.Bas.İst.1970

-L-

Lewis, Bernard: Modern Türkiyenin Doğuşu, T.T.K.Yay.3.Bas.Ank.1988

-M-

Maarif Vekâleti Mecmuası: sayı, 16. Mayıs 1928 Devlet mat.

Maarif Vekâleti Mecmuası: Sayı, 2. Mayıs 1341. Sayı, 5. T.Sani, 1341, İst.Matbaa-ı Amire

Maarif Vekâleti Tebliğler Mecmuası: Sayı, 9-12. İst, Milli Mat.1927

-N-

Nutuk-Söylev: C.2.T.T.K.Bas.2.Baskı. Ank.1987

-O-

(Olgun) Tahir'ül-Mevlevi: Matbuat Alemindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri, Nehir yay.2.Baskı.İst.1991.Yayına hazırlayan, A.Atilla Şentürk.

-Ö-

Öcal, Mustafa / ^{U.Ü. İlahiyat Fakültesi} 1991-1992 Öğretim Yılı Din Eğitimi Ders Notları, Bursa, 1991
Öcal-Mustafa: Ebezâde / ^{Serif} Ahmet ~~Serif~~ Efendi ile ^{M. C.} Mülâkât, ^{ve bazı Belgeler} Diyanet
Dergisi, C.27, sayı, 4, 1991

Özkaya, Yücel: Atatürk Biyografisinden Sayfalar II. Atatürk
Araştırma Merkezi Dergisi. C.6, sayı, 18. Ank. 1990

Öztürk, Kazım: Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları,
Ak yay. İst. 1968

-P-

Parmaksızoğlu, İsmet: Türkiyede Din Eğitimi, M. Eğt. Bas. Ank. 1966

-S-

Schimmel, Annemarie: Avrupa Gözü ile Türkiye'de İslâmiyet (1900 -
1965) Müt. Hulusi Yavuz, İslâmi Araştırmalar, C.2. sayı, 8
Ağustos 1988

Sebilü'r-Reşad Dergisi: c.24, sayı, 615, 620, 621, 622. 1340

Sebilü'r-Reşad Dergisi: C.25, sayı, 627, 631.

Selâmet Mecmuası: C.3, sayı, 70, 71. 19-26 Ocak 1949

Sevük, İsmail Habîb: Atatürk İçin, Kültür Bak. Yay. Ank. 1981

-T-

Tuğ, Salih: Türkiye'de Din Eğitimi ve Meseleleri, Milli Eğitim
ve Din Hayatı, İst. 1981

Tunçay, Mete: Tek Parti Yönetimi, Yurt Yay. Ank. 1981

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Zabıt Ceridesi. 7. cilt. 1340

Tüzün, Necati: Atatürk İnkılâplarında Lâklık, Atatürk Araştırma
Merkezi Dergisi, C.4. Sayı, 10. Ank. 1987

-U-

Uluğ, Naşit Hakkı: Halifeliliğin Sonu, Birinci Baskı, İst. 1975

İş Bankası yay.

Uluğ, Naşit Hakkı: Üç Büyük Devrim, Ak, yay. İst. 1973

Unat, Faik Reşit: Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi
Bir Bakış, M. Eğt. Bas. Ank. 1964.

-Y-

Yazıcı, Nesimi: Osmanlıların Son Döneminde Din Görevlisi Ye-
tiştirme Çabaları Üzerine Bazı Gözlemler, Diyanet Derg
si, C.27. Sayı, 4. Ank. 1991

Yücel, Hasan Ali: Türkiyede Orta Öğretim, İst. 1938

BELGELER

Belge no:1-Darü'l-Hilâfe öğrencilerinin İmam ve Hatip Mektebi mezunu sayılmaları ile ilgili 20 Mayıs 1926 tarih ve 842 nımaralı kanun.

Belge no:2-Uşak İmam ve Hatip Mektebi Kapatıldıktan sonra Kütahya İmam ve Hatip Mektebine devam eden ve oradan 1927-1928 öğretim yılı sonunda mezun olan Osman(Yüce)Efendi ye ait Şehâdetname.

Belge no:3/1-3/2-İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Künye Defterinde terfi sınıf etmiştir,mezun olmuştur şeklindeki ifadeler.

Belge no:4/1-4/2-İstanbul İmam ve Hatip Mektebin Künye Defterinde mezun olmuştur,şehadetname düzenlenmiştir ifadeleri.

Belge no:5/1-5/2-5/3- İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Mezunlu olup,Katip ve Hesap memurluğu yapmış olan M.Cemâlettin Arsoy'a ait yazışmalar.

Belge no:6-İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Diploma Defterinin zâyi olduğunu belirten yazışma.

Belge no:7-İmamlık,Hatiplik,Vâizlik gibi vazifenin öğretmenlik ile beraber yürütülebileceği ile ilgili karar.

Belge no:8-İmam ve Hatip Mektebi Mezunlarının Muallim muavini olarak göreve başlayabilecekleri ile ilgili ta'mim.

Belge no:Lağvedilen İmam ve Hatip Mektepleri talebelerinin orta mekteplere ve muallim mekteplerine gidebilecekleri ile ilgili ta'mim.

Belge no:10- İmam ve Hatip Mekteplerinden orta mekteplere devam eden öğrencilerin Fransızca dersinden imtihan olmayacakları ile ilgili zeyl.

Belge no:11/1-11/2-11/3-İmam ve Hatip Mektepleri öğretmen ve öğrenci sayılarını gösteren çizelge.

۴ ايلول ۱۹۲۶

مبارف
مديركلنه
مأوركلنه

ايلك تدريسات مدير عوميماكي
شماري ۶۱۹
شماري ۷۲۲۰

ملنا دارالخلافتك درديجي صنفى اكل ايدنزله بشنچي و آلتيجي صنف طلبهسي امام
رخطيب مكاتي مانوزنى عد ايديلهرك حقرلنده ۲۰ مائس ۹۲۶ تاريخلي و ۸۴۲ نومرولر
قانونك برنجي مادهسنة توفيقاً مامله ايفاي ونميم احكامنه مخالف بوروتان مساملاذك ده
براسنه كوره تصحيحى نهميا تبليغ اولونور اقدام.
مبارف وكيل
مصطفى جالي

Belge no:1

کتابخانه

کتابخانه عمومی

از سرک بر روی پل و کنار درختان

کتابخانه

طرح

آدمی

آدمی

آدمی

آدمی

آدمی

آدمی

آدمی

آدمی

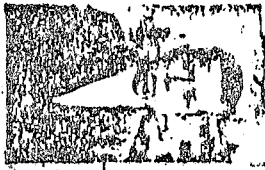
آدمی

Belge no 3

١٠

فوطو غلافون									
سلام علی									
در پیدم سلاز دنا سر و با صد قیاسه				زعمی					
سختی زان کجی نازدگی				مستغنی					
جیون آید ایدیکون				صف					
				فایه					

ماہنامہ



۱۸۰ - در میان کوه و کوهستان

۱۹۵۵ - ۵۲

۱۸۹۰ - لا زمی کتابت در کتب و نسخ مصنفه
۱۸۹۱ - نسخ مصنفه ای که کتب و نسخ مصنفه
۱۸۹۲ - نسخ مصنفه ای که کتب و نسخ مصنفه

Belge, no 2
ban, tanafo 79 de

Belge no:4/1 (baş tarafı 81 de)

[illegible]

Belge no:4/2 (Devamı sh.84 de)

موضوع	تاریخ	شرح	ملاحظات
۱- افتتاحیه	۱۳۰۲	در روز دوشنبه ۱۳۰۲	
۲- ...	...	...	...
۳- ...	...	...	...
۴- ...	...	...	...
۵- ...	...	...	...
۶- ...	...	...	...
۷- ...	...	...	...
۸- ...	...	...	...
۹- ...	...	...	...
۱۰- ...	...	...	...
۱۱- ...	...	...	...
۱۲- ...	...	...	...
۱۳- ...	...	...	...
۱۴- ...	...	...	...
۱۵- ...	...	...	...
۱۶- ...	...	...	...
۱۷- ...	...	...	...
۱۸- ...	...	...	...
۱۹- ...	...	...	...
۲۰- ...	...	...	...
۲۱- ...	...	...	...
۲۲- ...	...	...	...
۲۳- ...	...	...	...
۲۴- ...	...	...	...
۲۵- ...	...	...	...
۲۶- ...	...	...	...
۲۷- ...	...	...	...
۲۸- ...	...	...	...
۲۹- ...	...	...	...
۳۰- ...	...	...	...
۳۱- ...	...	...	...
۳۲- ...	...	...	...
۳۳- ...	...	...	...
۳۴- ...	...	...	...
۳۵- ...	...	...	...
۳۶- ...	...	...	...
۳۷- ...	...	...	...
۳۸- ...	...	...	...
۳۹- ...	...	...	...
۴۰- ...	...	...	...
۴۱- ...	...	...	...
۴۲- ...	...	...	...
۴۳- ...	...	...	...
۴۴- ...	...	...	...
۴۵- ...	...	...	...
۴۶- ...	...	...	...
۴۷- ...	...	...	...
۴۸- ...	...	...	...
۴۹- ...	...	...	...
۵۰- ...	...	...	...
۵۱- ...	...	...	...
۵۲- ...	...	...	...
۵۳- ...	...	...	...
۵۴- ...	...	...	...
۵۵- ...	...	...	...
۵۶- ...	...	...	...
۵۷- ...	...	...	...
۵۸- ...	...	...	...
۵۹- ...	...	...	...
۶۰- ...	...	...	...
۶۱- ...	...	...	...
۶۲- ...	...	...	...
۶۳- ...	...	...	...
۶۴- ...	...	...	...
۶۵- ...	...	...	...
۶۶- ...	...	...	...
۶۷- ...	...	...	...
۶۸- ...	...	...	...
۶۹- ...	...	...	...
۷۰- ...	...	...	...
۷۱- ...	...	...	...
۷۲- ...	...	...	...
۷۳- ...	...	...	...
۷۴- ...	...	...	...
۷۵- ...	...	...	...
۷۶- ...	...	...	...
۷۷- ...	...	...	...
۷۸- ...	...	...	...
۷۹- ...	...	...	...
۸۰- ...	...	...	...
۸۱- ...	...	...	...
۸۲- ...	...	...	...
۸۳- ...	...	...	...
۸۴- ...	...	...	...
۸۵- ...	...	...	...
۸۶- ...	...	...	...
۸۷- ...	...	...	...
۸۸- ...	...	...	...
۸۹- ...	...	...	...
۹۰- ...	...	...	...
۹۱- ...	...	...	...
۹۲- ...	...	...	...
۹۳- ...	...	...	...
۹۴- ...	...	...	...
۹۵- ...	...	...	...
۹۶- ...	...	...	...
۹۷- ...	...	...	...
۹۸- ...	...	...	...
۹۹- ...	...	...	...
۱۰۰- ...	...	...	...

Belge no:4/2(Baş tarafı 83 de)

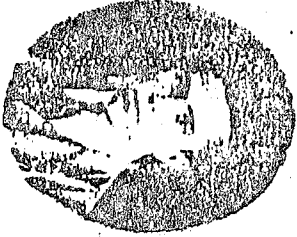
[illegible]

Figure 1

7/Temmuz/1941

İ. O.
T. VERİLLİ
M. B. A. D.
C. M. B. S. L. S. D.
Sayı:

6726

İstanbul Türk Mualim Mektebi Müdürlüğüne

Okulumuz Kâtip ve Hesap Memuru Cemalettin Arsoy'un Dilekçesini
ilişik olarak gönderildiğini bildirir ve saygılarımı sunarım.

Müdür
Âli Kadirhan

10 . VII . 4

442/4380

Emirgân Ortaokulu Müdürlüğüne

İ S T A N B U L

7.VII.1941 Tarih ve 6726 No.11 yazı ile
dilekçesi gönderilen Kâtip ve Hesap Memurunuz Cema-
lettin 'in bir fotoğraf, 47 kuruşluk pul ve Nüfus tes-
kiresi beraberinde olarak Pazartesi veya Perşembe Gün-
leri saat 9-12 arasında müracaatının tebliğini rica
ederim.

Müdür
N.Cemal Tokar

ŞB/HE

Belge no:5/1

10. VII. 1941

T. C.
RİF VERİLLİĞİ
EMİRGÂN
AKAD. MÜDÜRLÜĞÜ

-86-

14/Temmuz/1941

Sayı:

6746

İstanbul Erkek Muallim Mektebi Müdürlüğüne

10/VII/1941 tarih ve 442/4380 sayılı yazınıza karşılıktır:

Okulumuz Kâtip ve Hesap Memuru Cemal Arsoy'un okuldaki işlerinin çokluğu dolayısıyla bizzat kendisinin gitmesi işlerin sekteye uğrayacağı göz önünde tutularak 50 kuruşluk damga pulu ile bir adet vesikalık fotoğrafının ve Nüfus tezkeresinin ilişik olarak gönderildiğini bildirir ve saygılarımı sunarım.

Müdür
Âli Kadirgan

Â. Kadirgan

381-4761
16-VII-1941

17 VII 41

451/4387

Emirgân Ortaokulu Müdürlüğüne
İSTANBUL

14.VII.1941 Tarih ve 3744 sayılı yazınız
cevabıdır:

Okulumuz Kâtibi Cemelettin Arsoy'a aid
kayıt çıkarılmış ve bu yazımızla ilişik olarak gön-
derilmiştir. Zamlısına (2.5) kuruşluk pullu tesel-
lüm makbuzu mukabilinde verilirerek alınacak makbuz
Okulumuza gönderilmesinin te'minini rica ederim.

İlişik:
1 Nüfus Tezkeresi
1 dilekçe.

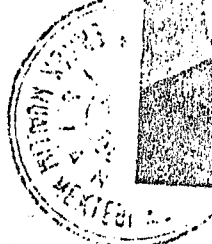
Müdür,
N.Cemâl Tokar

Belge no:5/2

HE

17. VII. 1941

379
4349



Dilekçe sahibi fotoğrafı yukarıda yapışık 1324 İstanbul doğumlu Mehmed Cemalettin 11 Teşrinievvel 1341 tarihinde (Süleyman kanunî Numune mektep iptpdaisinden) getirdiği 10.Haziran 1338 tarih ve 7/54 No.11 tasdikname ile ve imtihanla İmam hatip mektebinin ikinci sınıfına alınmış ve sıhıflarını muntazaman terfi ederek 1927-1928 ders yılında dördüncü sınıftan mezun olmuştur. İsteği üzerine birinci defa olarak işbu kayıt sureti kendisine verildi.

[Handwritten signature]

İstanbul Erkek Muallim
mektebi Müdürü



121/4043
M. K. K.

Dilekçe sahibi fotoğrafı yukarıda yapışık olan
Ali Hakkı Efendi oğlu 1327 İstanbul doğumlu ve 2
okul No.11 Mehmed Hecati 2.Eylül.1926 tarihinde İsta-
nbul 16.01 Liseokulundan getirdiği 27.Haziran.1926
tarih ve 26/119 No.11 Tasdikname ile İmam Hatip Mekte-
bi'nde girdiği Ortaokulların birinci sınıfına muvafık
birinci sınıfa girmiş ve sınıf geçme d fterleri-
ne göre 1927 -1928 senesinde 3.01 sınıfa terfi etmiş
olup mezuniyetine aid diplôma defteri evvelce zâyi
olduğundan mezkûr talebenin okuldan mezun olduğu anla-
şıl原因amıştır. Ancak 1930- senesinde İstanbul Erkek
Muallim Mektebinde açılan şehir (A) kursuna girdiğine
ve bu kursun kütaye defterinde (men'gei İstanbul İmam
ve Hatip mektebi 930) kaydından da anlaşıl原因ca üzere
yalnızca Ortaokul ve Lise mezunlarına kabul edililişi
iğbû kursu devam edip muvafık olduğundan adı geçen
talebenin İstanbul İmam Hatip mektebi mezunu olduğu
tebeyün etmekte olduğla bu kayıt sureti istedi üzerine
birinci d fte olarak kendisine verildi.-

8.III.1941

İstanbul Erkek Muallim Mektebi
Müdürü

M. K. K.

Belge no:6

— ۶۱ —

خلاصه : خطیك و واعظك كې منضم
وظائفك مملكتك تاليفي ختندە

قرار نومبرزسى : ۹۲۶/۱۱/۱۵

منضم وظائفك مملكتك ختندە برقرار انجازينه دارايك تدریسات مدیریتك انجمنبره
حواله ابرولونان ۹۲۶/۱۱/۱۵ تاریخ ۹۰۰ نومرولو مذکورسى اوقوندى .
خطیك و واعظك كې منضم وظائفك مملكتك برلكندە انجمنبرك ۹۲۶/۷/۲۷ تاریخ و ۲۱۸
واكتر امامك مملكتك قابل تاليف بولونادىنى انجمنبرك ۹۲۶/۷/۲۷ تاریخ و ۲۱۸
نومرولو قراربه منسوب ايدلن ايسده حمله اوريله اشتغال ايتمين واكلر صاج انعام
و بالسر غايزلرني قايديران مملرك امامت وظيفلرى وظيفه آصيليرينه چالغ تشكيل
ايدمهيدىجىكندن بركيلرك مذكور قرار احكامندن بالكر غار قيديرمقندن هبارت اولان
وظيفه امامنى ايتا شرطبه استئنالى قراركبر ونمىسى ايجون ايلك تدریسات مدیریتكه
حوالهسى تذكير قىلدى .
۹۲۶/۱۱/۱۸

سازف وکيلي
معظمي باني

۱۹۲۶ - ۱۲ - ۲۱

علاء : امام و خطيب مکتبي ماذر بريك مسلم
مادون اولايه بکري جتته

ايرايك تدير بيات دائرسي

مجموع ۶۱۱۰
شماره ۱۸۱۲
قسم ۰۱

منطقه سي سازف ايرايك

۱۸۱۲ و خطيب مکتب بريك ، درجه تجميع اعتبار به اورتا مکتبره سادول بولغانه

— ۲۳ —

بناء مذکور مکتب ماذر بولغان مسکنه خدمت ايرايك ايرايك اورتا مکتب ماذر بولغان
کي بلا استخان مسلم سادون اولايه استخدا بولغان مدير انگيشت ۹ - ۱۲ - ۱۹۲۶
تاريخي و ۲۳۱ نومرولي قرار به قتيب ايد بولغان . متفاسنه کوره سادله ايرايک نتي
اولونور انديم .

سازف وکيلي بانه

تاريخ عطف

۱۹۲۶/۹/۲۸

معارف امینالکینه

اورتا توریان مدیر مریاکی
تورم
۷۳۵۸

لور ایملین انام و خطیب مکتبیری طلبه سندن اورتا مکتبیرک برنجی صنفه قیدایدیلک
ایسمیلرک سنلری نهایت ۱۷، ایکینچی صنفه داخل اولان ایسمیلرک ۱۸، اوجینچی

— ۲۱ —

صنفه قیدایدیلک آرزوایدیلرک ۱۹، اولورسه امتحانله قبوللری دایم قائله باشیا اولاندیلرک.
آنجق معلم مکتبیریه بالایشخان نهاری اولارق دراملری مناسب کورولمدر.

معارف وکیل تانت
مستقلار
نافع عیبرتی

۲۸ اپریل ۱۹۲۶

قلم مختوم مدیری
۱۸۹ شیموی

۱۹۲۶/۱۰/۲

معارف امینلکهنه

اورتا تدریسات مبدع و مبدی
۷۵۲۴

۹۲۶/۹/۲۸ تاریخ و ۷۳۵۸ نومروره ذیلدر :

ملفا امام و خطیب مکتبیلرندن کلان طلبه فرانسوزجه درسلسلرندن امتحان ایدلمه به چکلر
دیگر درسلسلرده کی موقتیلرینه نظر آ استحقاق کسب ایدمه چکلری صغله آلیاچکلر در .

Belge no:11/1

[illegible]

[۱] فعلاً موجود میلیتری کوستور.
[۲] درس سنی بدایتی طلبه موجودیست.



E K L E R

Ek:1.

İMAM-HATİP MEKTEPLERİ TALİMATNAMESİ

İmamve Hatip Mekteplerini tanıtan,öğrenci kayıt kabul şartalarını içeren maddelerâi daha önce metin içerisinde göstermişkik.Onun için şimdi 7.maddeden itibaren müdürün vazifesi ile başlıyoruz.

Müdürün Vazifesi

Md.7-Müdür,mektebin umumi idaresinden mesuldür.Öğretmenlerin,memurların,müstahdemlerin mevcudatın vazifelerini güzel ifâ etmeleri için gerekli sebepleri ve mektebin intizamı ve terakkisini temin için yeterli tedbire tevessül eder.

Md.8-Öğretmenler kuruluna başkanlık eder,öğretmenlerin müfredat pröğramı mucibince tedrisatı icra edip etmediklerine nezaret ve sık sık derslerinde hazır bulunur.

Md.9-İnzibat Meclisine(Disiplin Kurulu) başkanlık eder. Ve bütün müfredatından istizzane muhtac olmayanları mevki tatbiki ve icraya vaz eder.

Md.10-Tedris araç ve gereçlerinin güzel bir şekilde muhafaza edilip edilmediğini mütemadiyen teftiş ve bunu te'mine mutlak tedbirler alır.

Md.11-Avukat muayenesinde vekâlete gönderilmesi lazım gelen cetvellerle,raporları muntazam bir şekilde Maarif Müdüriyeti vasıtasıyla ait oldukları dairelere gönderir.

Md.12-Memurlardan ve öğretmenlerden birinin vazifesini yapmada kusurlu oldağını görürse,gerekli ihtarlarda bulunup, tesirini görmediği takdirde tayini madde ederek,durumu tahriren maarif müdüriyetine bildirir.Olağan üstü durumlarda lüzum görürse mesuliyetini üzerine alarak mumur ve öğretmene geçici olürük işinden el çektirir,ve keزالık maarif vekâletine bildirir.

Md.13-Hesap(Mutemet)memuru tarafından tanzim olunacak öğretmenlere,memurlara ve müstahdemlere aid maaşı taakkuk bordralarını tetkik ve tasdik eder.

Md.14-Mektebin idare ve talimiyesiyle müstahdemlerin sairesinden kast'ul yevm iktiza ederse onu tayin eder.

Md.15-Mektep bütçesinin iyi değerdendirilmesinden mesuldür.Her türlü masrafları tetkik ve tasdik eder.

Md.16-Her sene mart başlangıcında gelecek sene bütçelerini tanzim ile ait makamlara verilmek üzere maarif müdüriyetine gönderir.

Hesap Memuru ve Katibi

Md.17- Hesap ve yazı işlerine ait müdür tarafından gösterilecek bütün vazifeleri ifa eder.Maas bordralarına tanzim ile maaslarını sahiplerine verir.Ders araç ve gereçlerini,kütübhane yi ve okulun bütün demirbaş eşyasını muhafaza eder ve bunların defterlerini tanzim eder.

Öğretmenler

Md.18-Öğretmenler üzerinde aldıkları dersi bi hakkın tedris ile mükelleftirler.

Md.19-Mazeretsiz gelmeyen öğretmenlerin maasından kast'ül yevm icra ve tekrarı halinde kast'ül yevm ile beraber müdür tarafından ihtarname tebliğ ve üçüncü defasında maasın yarısı kesilir ve keyfiyet sicil defterine kayıkolunmak üzere vekâlete bildirilir.Üç ay zarfında derslerinin onda birine mazeretsiz gitmemiş olan öğretmen vekâletçe azledilir.

Md.20-Öğretmen tarafından dermiyan olunan(ileri sürülen) mazeretin kabul edilippedilmediğinden tetkiki müdüriyete aittir. Müdür ile öğretmen arasında ihtilaf hasıl olduğu takdirde keyfiyet istinafen maarif müdürü tarafından tetkik edilir.

Md.21- Muallimin-i mevkûte'den başka öğretmenler vekâletin müsadesi elamdıkça bir vazife deruhte edemezler.Buna muhalif hareket edenlere müdür tarafından mezkur vazifeden istifa teklif olunur. Teklif tarihinden onbeş gün kadar vazife-i mezkûreden çekilmezlerse maarif müdürünün inzımam-ı re'yi ile mustafi sayılarak yerlerine vekil tayin olunur. Sonra vekâlete malumat verilir.

Md.22-Muallimler ağustosun yirmi beşinde okulda bulunmak zornudadırlar. Bu tarihte mektepde bulunamayacak derecede hakiki mazereti bulunan muallimler daha evvel keyfiyetten maarif müdürünü tahriren haberder edeceklerdir.

Muallimler Meclisi(Öğretmenler Kurulu)

Md.23-Öğretmenler kuruludur:Her okulda müdürün başkanlığında ve öğretmenlerin tamamının katılması ile ayda bir kere toplanırlar.Öğretmenler kurulunun toplantı günleri tedrisin ilk günlerin de müdür tarafından ilk toplantıda tesbit edilir ve öğretmenlere tebliğ olunur.

Md.24-Öğretmenler kurulunun vazifesi her öğretmenin bir ay zarfında her fenden ders verdiği konuları tetkik ile yekdiğbine münasebeti olan dersin münazaran devamını temin etmek ve her öğretmene tuttuğu usulü tedristen gördüğü faydalı, basit ve beyan ettirerek, müdavele-i efkara zemin hazırlamak. ve usuli tedrisi gayrı muvafık olan öğretmenlere usullerini tadil ettirmek ve talebenin feyizlenmesini tahlil edecek çareleri düşünmek ve bir evvelki toplantıda ittihaz olunan makrurat zabtnamesini kiraatla makrurat-ı müttehizeder tatbik ve sitifade olunanları gerh ve tafsil ettirmek ve programların sureti tatbikine müteallik bil cümle mesaili mezkure ile muhtacı tadil görünen mevad-i levazım-ı dersiye noksanlarına mütaalatı mahsusa ve esbabı mucibisiyle karara rabt eylemekten ibarettir.

Makruratın zabıtlarına nazaran sene sonunda mufasssal bir zabıtname tanzimi ve iş bu zabıtname meclise tetkik-i ve kabul alduktan sonra maarif müdüriyeti vasıtasıyla maarif vekâletine irsal olunur. Meclisin vazifesi kitabeti kendi aralarından müntek hap bir öğretmen tarafından ifa olunur.

İnzibat Meclisi (Disiplin Kurulu)

Md.25-Her mektepde müdürün başkanlığında öğretmenler kuruluna seçilmiş üç öğretmenden mürükkep olmaksüzere icabında toplanmak üzere bir inzibat meclisi vardır.

Md.26-İnzibat meclisinin üyeleri her sene tedris başlangıcında ve ilk öğretmenler kurulunun toplantısında gizli oy ile ve oyların çoğunluğu ile seçilir.

Md.27-İş bu üyeler bir ders yılı müddetince vazifeyi ifa ederler. Kendi isteği ile ayrılan birisinin yerine diğeri seçilir. bir sene evvelki inzibat meclisinde üyelik etmemiş olan öğretmenlerin istifası kabul olunmaz.

Md.28-İmtihan meclisi tahriri ve şifahi esnasında toplanarak talebenin iyi hali (takdir meğler) ve hareket notmarını takdir eyler.

Md.29-Bir sınıfın heyet-i umumiyesinde inzibata taalluk eden bir hadise zuhurunda bunun tetkikiyle ta'yin cezası inzibat meclisine aittir.

Md.30-Meclis-i inzibat karlarını oy çoğunluğu ile kabul eder. Oyların eşitliğinde talebenin lehinde olan tarafın oyları tercih edilir.

Md.31-Inzibat meclisinin ihrac-ı tamdan maada karaları ka-
atidir.Şu kadarki ihrac-ı kati kararları maarif müdüriyetinin tas-
dikiyle kesinlik kazanır. Maarif müdürü ittihaz olunan kararı şa-
yan-ı kabul görmezse esbabı mucibesini bil beyan meclîsî inziba-
ta iade eder.Meclis-i inzibatın kararı sabıkta ısrarı halinde ma-
arif müdüriyeti tarafından maarif vekâletine arz olunur. Maarif
vekâletinin kararı katidir.

Mebâyea Meclisi(Satın alma komisyonu)

Md.32-Her okulda, okul müdürlüğünün başkanlığı altında, öğret-
menler kurulunca seçilecek üç üye ile hesap memurundan mürekkep
bir satın alma komisyonu vardır.

Md.33-Bu komisyonun müddeti her ders yılına aitzelup bir
senedir. Üyelerden birinin infakakı halinde diğeri seçilir.

Md.34-Bu komisyon üyesi de ey çoğunluğu ile seçilir.

Md.35-Satın alma komisyonunun vazîfesi her nevi satın alma-
yı kanun ve usulüne uygun olarak gerçekleştirmektir.

Md.36-Satın alma komisyonunun tasdikini hâvi olmayan senet-
lerin muhteviyâtı te'diye olunmaz.

İmtihanlar

Md.37-Her sene iki imtihan icra edileciktir.

Md.38- Bunların birincisi yazılı olup kanunu seniyenin ilk
haftası zarfında icra olunur.

Md.39-Bu imtihan müddeti bir haftadır. Bu bir hafta zarfın
da ders yapılmaz. Talebe evvelce tanzim ve tebliğ edilen cetvel
mucibince yalnız imtihan ile meşgul olur. İmtihan zamanı üç saat
devam eder.Kağıdı teslim eden talebe okulu terkedip evine gider.

Md.40-İmtihanın haftasını müteakip haftada okul tatil edi-
lir.Öğretmenler bu hafta zarfında imtihan evraklarını tetkik ve
her birine ayrı ayrı not verererek okulın açılışını müteakip ilk
ders olduğu günü idareye teslim etmek zorundadır.

Md.41- Yazılı imtihanlarda talebeye sorulacak sorular öğ-
retmen tarafından programa uygun olarak tanzim edilen bir fihris-
ten okul müdürününve öğretmeninin ittifakıyla seçilir. İmtihan so-
rularının tedrisattan bi hakkın istifade olduğunu oyla ve isbat
edecek bir surette tertibine dikkat edilir.

Md.42-Numaraların dereceleri aşağıdadır.9-10 aliyyul ala,
8 ala, 7alaya yakın,6 vasat,5vasata yakın,3-4 zayıf,1-2 pekza-
yıf,0(sıfır) fenadır.

Md.43-Yazılı imtihanlarda tabebenin kağıtları behmehal okul idaresince mühürlenir ve cevapların bu kağıtlara yazılması lazımdır.Her tabebe'de bu mühürlü kağıdın yukarısına ismini,numarasını ve imtihaanın yapıldığı tarihi okunaklı bir surette yazmaya mecburdur.İmtihanda hile yapanlara veya hile yapmak teşebbüsünde bulunanlara sıfır almış nazarıyla bakılır.

Md.44-Sözlü imtihanlara tedrisat müddetinin hitamından beş gün sonra mübaşeret edilecek ve hi dört hafta zarfında sona erecektir.

Md.45-Sözlü imtihanlara için mümeyyizler mümkün olduğu kadar,mekteb heyeti talimiyesi meyanından seçilir ve tayin olunur.İcab ettiğinde ihtisas erbabından olmak üzere dışarıdan da mümeyyiz davet olunabilir.Mümeyyiz tayin olunan öğretmenler her halükârde imtihanda bulunmaya mecburdurlar.Gelmeyenler bir gün gelmemiş sayılarak maaşlarından kast'ül yevm icra olunur.İmtihanda kesirli namara verilmez.

Md.46-Sınıf geçmek için hem sözlü imtihanda hem dersten en az üç namara almak ve hemde ders yılı yarısında yapılan yazılı imtihan ile sözlü imtihan numarası ve ortalaması beş numara almak şarttır.

Md.47-İmtihanlarda kesirli numara verilmez.Ortalama alınırken meydana gelen yarım sayılar bir'e çevrilip bir kabul edilir.Yarımdan az olan numaralar nazarı itibare alınmaz.Bu surette elde edilen ortalamaya sınıf geçme numarası denir.Fakat,yalnız ameli surette icra edilecek olan terbiye-i bedeniye dersinin sınıf geçme numarası münhasıran sözlü imtihanda kazanılan numaradır.Bu dersin yazılı imtihan numarası nazarı dikkate alınmaz.Ders-i mezkurdan sınıf geçmek için üç numara almak kafidir.

Md.48-Yazılı imtihan numaraları,imtihanın sonunda tabebeye bildirilir.Hususi defterine kayıt edilerek hıfz olunur.Numunesine uygun olarak çalışma ve gayretleri derc olunarak talebenin velilerine gönderilir ve gördüklerine dair tatbik mührü defterindeki imzalarına mutabık imzaları alındıktan sonra mekteb de hıfz olunur.

Md.49-Yazılı imtihanda bulunmayan tabebe sıfır almış sayılır.Ancak mektebe gelemiyerek derecede hastalık ve sair mazereti makbule ile isbat-ı vücud edemeyenler için giremedikleri yazılı imtihaanın icrasından bir ay sonra bir hafta devam etmek ve ders-

lere hâlel gelmemek üzere bir yazılı imtihan daha yapılır.

Öğretmenler tedris ile meşgul bulundukları takdirde, bu imtihanlar alel usul tektib ve ittihaz edilen usul-i dairesinde mektep idaresi tarafından icra ve imtihan evrakı tetkik edilmek üzere aid olduğu öğretmene verilir. Öğretmen imtihan evrakını tetkik ettikten sonra bir hafta içerisinde idareye geri vermeye mecburdur.

Mazeretin doktor raporuyla ve sair yollarla isbat edilmesi ve mazeretin okul idaresi tarafından kabul edilmesi şarttır. Bu yapılan yazılı imtihanda bulunmayanlar mazetleri ne olursa olsun sıfır almış sayılırlar. Sözlü imtihana hastalık sebebiyle giremeyenler, yukarıda belirtildiği üzere mazeretlerini isbat ettikleri takdirde ve birde yalnız bir dersten sınıf geçme numarası beşden fazla Beden Eğitimi notu üçten aşağı olanlar, diğer derslerden aldıkları sınıf geçme notlarının genel ortalaması yedi olduğu takdirde Ağustos'un yirmi beşinden Eylül'ün on'una kadar imtihana kabul edilirler. Sözlü imtihanda bir dersten üç'ten aşağı not alanlarda diğer derslerin sınıf geçme notların genel ortalaması en az altı buçuğa ulaştığı takdirde ikmal imtihanlarına kabul edilirler.

Md.50-Tedris müddetinin üçte birini okulda geçirmeyen (okula gelmeyen) talebe devamsızlığı ne sebeble olursa olsun diğer zamanlara devam ederse dahi sözlü imtihana kabul edilmeyip aynı sınıfı tekrar eder.

Md.51-Davranış notu ve müzik notunuz sınıf geçmeye tesiri yoktur. Ancak müsavi numara kazanmış talebenin derecesine tesiri vardır.

Md.52-Son sınıf imtihanlarında başarılı olanların ellerine şehadetname (Diploma) verilir. İş bu şehadetnameye ulum ve funun bir birinden dört sene zarfında kazandığı sınıf geçme numaralarının genel ortalaması yazılır. Bu ortalama alınırken yarım ve yarımdan (buçuk) fazla notlar bir olarak kabul edilir. (5,5=6 gibi)

Md.53-Her sene sözlü imtihanı müteakib Mekteb Müdürü her talebeden künyesini ve sınıf geçme numaralarını ve sınıfta kaçınıcı olduğunu açıklayan üç nüsha olarak tanzim edilmiş birer cetveli Müdürün kendi mührü ve okul mührüyle müherledikten sonra, Maarif Müdürlüğüne gönderir, Maarif Müdürlüğü de bu cetvelleri tetkik ve tasdik ederek bir nüshasını mektebe gönderir. Birini Maarif idaresinde hıfzedip, üçüncü nüshayı da bir mütalası var ise onuda ilave ederek bilahere Maarif vekaletine gönderir.

Md.54-Şehadetname maarif ve mekteb Müdürleri tarafından mühürlenip ve veliler tarafından tasdik olunur. Şehadetnamelere sıra ile numara verilir.

Md.55-Gerek tasdikname ve gerek şehadetnameler sabit kopya mürekkebi ile yazılır.Silinti ve kazıntı bulunmaz.Şehadetnamelere fotoğraf yapıştırılır.Fotoğraf üzerine gelecek şekilde şehadetname okulun resmi mühürüyle mühürlenir.

Md.56-Ders yılı sözlü imtihan müddeti hariç olmak üzere dokuz aydır.

Ankara 29 Temmuz 1340(1324)



T.C Maarif vekaleti orta tedrisat Müdür-i Umûmiliği,İmam ve Hatip Mektebleri ta'limatnamesi.

Ankara Yenigün Matbâası 1340.Sh1 1-12

EK:2

İMAM VE HATİP MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMLARI:

Kur'an-Kerim ve Tecvid

Birinci Sınıf:	Haftada	3	Ders
İkinci	" : "	3	"
Üçüncü	" : "	2	"
Dördüncü	" : "	1	"

Birinci sınıfta talebeden her birine sırayla Kur'an-ı Kerim okutturulup meharici hurûfa ehemmiyet verilecek.Tecvid'in en mühim kısımları uygulamalı olarak belletilecek.Kur'an-ı Kerim okutulurken ta'rifat ve tatbikat yapılacaktır,böylece talebenin tecvid hataları düzeltilenektir.

İkinci sınıfta ta'lim ve tecvide hasredilecek.Üçüncü ve dördüncü sınıflarda ta'lim ve tatbikata devam edilerek,edâ ve sadâ'ya önem verilecektir.Küçük sûreler ile beraber amme,tebâreke,Fetih,Yasin ve bazı mühim sûre ve âyetler mutlaka ezber ettirilecektir.

Tefsir-i Serif:

Dördüncü sınıf haftada 2 ders.

Kısa sûrelerden başlatılarak amme cüzü ikmâl edilmeli,sûre okunduktan sonra,izaha muhtaç olan lugat ve terkipler tahlil ve bilâhare hülûseten meâli takrir ve izah edilmeli.Bu babda bir eser yazılincaya kadar muhtasar,müfid ve zevaitten âri imam suyunin celâliye tefsirinden amme cüzü kâmilten tedris edilmelidir.

Hadis-i Serif:

Birinci Sınıf :	Haftada	1	Ders
İkinci	" : "	1	"
Dördüncü	" : "	1	"

Her üç sınıfta haftada bir saatten ibâret olan hadis dersleri en fazla ahlâkî,ictimâî hadis-i şeriflerden seçilmelidir.Bu hususta maksadı kâfil bir eser vücuda getirilinceye kadar Ârif bey

merhûmun bin bir hadisi şayân-ı tercihidir.

Burada mevcut hadisler bellettirilerek müellifin mütaâllarını kıraat tarzında talebeye gösterilmelidir. Ayrıca usûlû hadisde tercih edilmelidir.

İlm-i Tevhid:

Üçüncü Sınıf : Haftada birsaat

Dördüncü " : " " "

İlm-i Tevhidin tarif, faydası ve gayesi, ahkam-ı akliye, vacib mümkün, müstehil ve bunların aksamı ve ahkamı, iman-ı billah, delil-i nazari, delil-i hudus, delil-i imkan, hareket delili, dinin tarifi inşanın saadetini temin için dinin lüzumu, maddiyyun şüpheleri ve cevabı, sıfatı ilâhiye hakkında izâhaat.

Vahdet delili, ilâhi ve zati sıfatlar hakkındaki tefekkürün mahiyeti, hakikat-i ilâhiyenin aklen idrâk edilemeyeceği, aklın, hissin, fikrin, tecrübenin hududu.

İlahi işlerdeki hüküm ve işler, kul işleri, kazâ ve kader ve bu babda yanlış telkinlerin açıklanması, melekler ilâhi kitaplar.

Nübüvvet: insanın Nübüvvete olan ihtiyacının izahı ve isbatı, inkârcıların Nübüvvete şüpheleri ve cevabı. Vahy ve imkan-ı vahiy, Peygamberlerin sıfatları ve hukuku ve Peygamberlerin vazifeleri, ismet, Rasullerin mucizeleri, icazî Kur'an, Kur'an-ı Kerimin keyfiyeti nuzulü ve ne suretle cem edildiği, mucizat-i maneviye (Ahlâk-î Muhammediye, siyer-i Muhammediye, Şerat-î Muhammediye) Muhammed'in huyları, hasletleri, Şeriatların itmam ve ikmalî, şeriatın islâm olduğu. İslâm dininin akıl, fikret, maslâhat, hikmet, hak ve fazilet dini olduğu ve dinin fitri ve umûmî olduğu öldükten sonra dirilmek, ve Ahiret günü ve imkân-ı akliyesi, Neşet-i saniye ve neş'et-i üla beynindeki mukâyeseleri müslümanlık ve müslümanlar hakkındaki ilâhi vaad.

Din Dersleri ve Fıkıh:

Birinci Sınıf : Haftada 2 Ders.

İbâdet, itikâdın fiilen tecellisi demek olduğundan evvela muhtasar surette erkân-ı itikadın gösterilmesi ve ondan sonra ibâdet kısmına geçilmesi tabii bir usuldür. Binâenaleyh birinci sınıfta aşağıdaki bahisler takip edilmelidir.

İslâm dini, islâm ahkâmının kaynakları, imanın lugat ve şer'i mânâları, cihanda her zerre bir yaratıcının varlığına delil olduğu, bu babda talebenin anlayacağı misaller. Vahdaniyeti ilâhiyenin bazı misaller ile izâhı.

İlâhî hakikatın aklen idrakının mümkün olamayacağı, hissin, fikrin, tecrübenin hududu. (bunlar talebenin anlayacağı misâller ile izah edilecek) İnsan aklının bazen maddi şeylerde bile hata ettiği talebe tarafından bilinen misaller ile izahı.

His ve aklımız ile Allah katındaki ilimleri, gizli sırları idrak edemediklerimizi inkâr etmenin doğru olamayacağını (Ruh ve elektrik gibi bazı misaller ile bahsi tenvir edilecektir)

Sıfat-ı İlahiye: Kîdem ve ezeliyet, bekâ ve ebediyet, hadisat-ı mümküniye (sonradan yaratılmışlara) benzememek, Kıyâm bi nefsihi, Hayat, İlim, İrâde, Kudret-i ihtiyar, Kelâm, Semi, Basar, Tekvin. Bu sıfatı hakkında telkini bir surette misaller her mevcûdun kendi zatına uygun olacağı ile ilgili misaller.

Enbiyaya İman: İnsanların Peygamberlere ihtiyaca, Peygamberlerin birer şahsiyet oldukları, Peygamberlik ancak Allah vergisi olduğu, Peygamberlerin adedi malûm olmadığı, Kur'an-ı Kerimde ismi geçen Peygamberler.

Allah'ın kitaplarına iman: Geçmiş kitaplar hakkında muhtasar ma'lumat, Kur'an-ı Kerim, Meleklerle iman, gözümüz ile göremediklerimizi inkâr doğru olmadığı ve bunun hakkında bazı misaller, öldükten sonra diriliş, Ahiret günü, talebenin anlayacağı şekilde bazı mukâyeseler. Kaza ve Kader "Hayır ve şer her şey Allah-tandır. İtikadının izahı islâmda çalışma ve amelin her ferd üzerine farz olduğu, tevekkül ve kanaatin meskenet demek olmadığı ve hakiki manaları kısaca izah edilecek. Bu bahis din derslerinin birinci kısmında mündericidir.

İkinci sınıf haftada iki ders.

Üçüncü s " " " " .

Bu sınıflarda namaz, oruç, zekat ve hacc bahisleri sırasıyla din dersleri ikinci kısmında takib ve ikmâl edilmelidir.

Fıkıh:

Münâkehât ve Mufârakât (Nikâh ve Boşanma ile ilgili bahisler)

Üçüncü sınıf haftada iki ders.

Şer'i nikâh, nikâhın tarifi, şartları, sıhhat ve gerçekleştirilmesi, muharremat, esbab-ı tahrîm islâmda asıl olan tek kadınla evlenmenin olduğu çok kadınla evliliğin hikmeti ve caiz oluşu. Bir çok cûhelâda görünen teaddüdü zevcenin şeriata aykırı olduğu. Nikahda velâyet kefâyet, mehir nafaka, infak-ı aile için talebe maişetinin farz olduğu, süt nineliğin ahkâmı, süt emme ve ahkâmı.

Talâk, islam'da talak'ın mahiyeti talak'ın Allah katında en kötü bir helal olduğu. Talakda asıl olan memnuniyet olduğu halde mübah kılınmasının hikmeti, iddet-i talak'ın üçe kadar meşru kılınmasının sebebi, talak-ı muteber olup olmayanlar. Talak en son müracaat edilecek bir tedbir olduğu cihetle çaresiz kalmadıkça buna müracaat katiyyen şer'i ve doğru olmayacağı kadınlara tefviz-i talak (kocanın boşama hakkını karısına vermesi)

Talak-ı bâin ve talak-ı ric'inin ahkamı, Başlıca elfaz-ı sarha (açık sözler) ile talak îlâd (doğurma, doğurulma) bahsi, iddet, iddet-i talak, iddet-i vefat iddet-i haml, iddet-i nisanın sebep-i meşrûiyeti, sûbutu nesebi.

Ferâiz ve usul-i intikâl:

Dördüncü sınıf haftada iki saat.

Ferâizden meserâciye metni takip edilecek ve usûl-i intikâlde gösterilecektir.

RUHIYAT (PSİKOLOJİ)

Üçüncü sınıf haftada bir ders.

Ruhiyatın mevzuu, çeşitleri, muhtelif tatbikatı, terbiye tatbiki, Ruhiyatın başlıca usulleri.

Çocukların bedeni ve ruhi hususiyetleri, büyüme devreleri.

Veraset: Bedeni ve ruhi veraset.

Çocuk ruhu ve cemiyet.

Cümle-i asabiye hakkında mücmel() ma'lumât şüure çeşitleri, dereceleri.

Ruh: hadiselerin tasnifi, zihin (fikir) his, hareket (irade)

1. Zihin: İhsas (duygular hisler, sezgiler) duyu organları, görme işitme tatma koklama, dokunma, (temas, tazyik, suhunet, korku, hareket, yanılma ihsasları) organların değişmesi,

Organların tertibi.

İdrak: His ile idrak arasındaki farklar.

Tasavvur (hayal) ve çeşitleri.

Hafıza: Tarifi, ehemmiyeti, hatıraların kazanılması, hıfzı, tahtır, ihyası, hafızanın vasıfları, hafızanın tipleri, semî, basarî ve harsî tipleri.

Hafızaya tesir eden amiller: Tekrar heyecan, alâka, çağrışım, zaman vs. hafızanın çeşitleri aynen ezberlenecek, hafızanın terbiyesi.

Çağrışım: Fikirlerin çağrışımı, hislerin çağrışımı, çağrışım kanunları, çağrışım fikirleri, tecrübeleri, ve tipleri.

(Muhayyile (Hayal etme gücü) Hafıza ile muhayyile arasındaki

Farklar, muhayyilenin çeşitleri. Muhayyile-i temsiliye, muhayyilenin yaratıcılığı, muhayyilenin terbiyesi, çocukların terbiyesi, oyun, masal ve hikaye, roman, tiyatro.

Dikkat: Ehemmiyeti, çeşitleri, sebepleri, alaka ve dikkat, itiyad ve dikkat, çocuklarda dikkat dalgınlık, zihin yorgunluğu, dikkat tecrübeleri, dikkat terbiyesi.

Ayrılma ve umumileştirme: Husûsi ve umûmi fikirler, müşâhhas mücerred fikirler, şumulü ve tazammunu, mefhumat-ı külliye ve lisâni külli ve mücerred mefhumların tehlikesi, bu husustaki çareler.

Hüküm ve Muhakeme: Ehemmiyet ve çeşitleri, istikrar ve ta'lil, muhtelif temrinler ve derslerin muhakemeyi, takviyedeki hizmetleri, muhakeme tecrübeleri, muhakemenin terbiyesi.

Akıl: Ruhیات'da mahiyeti, aklın mefhumatı ve hakayık-ı evveliyesi, nutuk (lisan) nutuk ile fikir arasında münasebtler, çocuk lisanının tekmi.

AHLÂK VE MÂ'LUMAT-I VATANIYE

İkinci sınıf haftada iki saat.

Ma'lumat-ı vataniyenin mevzuu:

Millîyet, milliyet, hissi milli, devlet.

Hükümet ve hakimiyet, hakimiyetin gayesi, şekl-i hükümet, ne için cumhuriyet en iyi idâre şeklidir? Türkiye nasıl cumhuriyet oldu?

Eski hükümet şekli ile yenisi arasındaki fark demokrasi.

Vatandaş muvacehesinde hükümetin vazifeleri: Hürriyet'in te'mini, hürriyet'in lüzümü, hürriyetin muhtelif tecellileri, düşünce ve fikir hürriyeti basın ve yayın hürriyeti, çalışma ve ticaret hürriyeti, vâcdan ve din hürriyeti, müsamaha (tölerans). Türkiye'de bu hürriyetler nasıl temin edilmiştir? Eskiden bu hürriyetler var mıydı? Bu hürriyetleri en iyi temin edecek hükümet şekli niçin cumhuriyettir?

Hükümet muvacehesinde vatandaşların vazifeleri: Hürriyet'in sınırı, hürriyet milletin gayesiyle sınırlıdır. Askerlik, vergi, seçme, seçilme, seçimlere niçin iştirak etmeye mecburuz. Çalışma ve tahsil ve mensub olduğumuz meslekte milli gaye endişesi.

Tesanûd (Dayanışma): Ehemmiyeti, cemiyetler, şikketler, eşitlik, ehemmiyeti, vazifede eşitlik hak da eşitlik.

Vatandaşların hukuku, bu haklar mükellef oldukları vazifelerin ifası için lazımdır. Hak ve vazife arasındaki karşılaşturma.

Ahlâk:Terbiye ve kısımları hakkında kısa izahlar.

Üçüncü sınıf haftada iki saat.

Türkiye Teşkilat-ı Esasiye,Büyük Millet Meclisi,Reis-i cumhur,Kuvay-ı Umümiye,kanunlar nasıl yapılır?

Türkiye Mebûsan seçimi,teşkilat-ı idare,köy,kaza ve vilâyetler,asâyiş:sûret temini.

Kanunun tatbiki,heyet-i vekile,vekâletler ve vazifeler.

Maarif teşkilatı:Tahsil dereceleri,mecbûri tahsil,ehemmiyeti,çocukları bu derece tahsil ettirmek milli vazifedir..Tâli ve âli tahsil,mesleki tahsil.

Bayındırlık işleri:Yollar ve ehemmiyeti,madenler ve ormanlar idâresi.

Ticaret:Şirketler ve çeşitleri,nasıl teşkil ederler,bunlara dair mevzûat kanunları (kısaca)aile hukuku,ailenin ictimai rolü,teaddi zevcat ve fenalığı.

İnsaniyet içinde Türkiye:Türk milletinin insaniyet de yeri,eski kapitülasyonlar ne idi,nasıl kurtulduk,istiklâl harbi.

Vazife ve saadet:Ferd-i tekâmül,beşeri terakki,mesûliyet hissi,fazilet ve rezîlet.

Muhtelif tezahürat-ı ahlâkiye,şahsi,ailevi,ictimai ahlâk hakkında umûmi malûmat.

Muallim bu bahislerde çeşitli mişallerle ahlâki kıymetler hakkında talebenin nazari dikkatini celbedecek ve bunların ehemmiyeti hususunda fikirler verecektir.

Ahlâkî vazifenin tarifi,kısımları.

Nefsi vazifeler,ailevi vazifeler,ictimai ve milli vazifeler,insanı ve umûmi vazifeler.

Dördüncü sınıf haftada 2 saat.

Kuvve-i adliye:Muhakim,bizde teşkilat-ı muhakim efrad-ı arasında ictima-i ve hukuki münasebet,Akd ve anlaşmalar,bazı mühim skitler.Alışveriş,icar,vekalet kefalet havale,şikket ahkâm-ı (kısaca tarif edilecek)Hukiki ihtilafların çözüm yolları,sulh mahkemeleri vazifeleri,sulh mahkemelerinde dava nasıl ikâme ve takip olunur.Vicahi ve gıyabi hükümler,hükümlerin infaz ve icrası.

Cürüm neye derler?cezanın hedefi, hukuk-u umûmiye davasının takip ve tahkiki,umimi hukukun karşısınad şahsi hukuk,sureti-i takip,ictimai suçlar,tekerrür suçları verâset ve intikal ahkam-ı ibtidaiyesi.

Ahlak:Mevzuu,vicdan ve kanun ahlak-ı husn-ü ahlak-ı ve mükellefiyet,ahlâki müeyyideler,insan hayatının gayesi ve saikleri hakkındaki felsefi meslekle,hazza dayanan ahlak menfaat'a dayanan ahlak,şahsi menfaat umumî menfaat,ihtisasa dayanan ahlak,vazifeye dayanan ahlak.

RUHİYAT

Dördüncü sınıf haftada bir ders.

2-Hissiyat:

Haz ve elem:Hissiyatın ehemmiyeti ve çeşitleri,heyecanlar, ihtiraslar,temayyüller,ferdi temayüller(nefis muhafazası,nefis sevgisi,mülk sevgisi,istiklâl sevgisi v.s)Bunların çocuklarda tezahürat-ı bencillik ve neticeleri,ferdi temayüllerin terbiye ve yücelmesi.

İctima-i temayüller,tecazib(sempatî),merhamet dostluk,aile aşkı,vatan,insaniyet ictima-i temayüllerin terbiyesi.

Ali (mefkurevi)hisler,doğruluk,iyilik ve güzellik hisleri.

Çocuklarda bedîi,ahlaki ve dini terbiye.

3-Faaliyet(irade)

İnkası(tepki)hareketler sevk-i tabii hareketleri i'tiyat, ruhi ve bedeni itiyatlar,itiyatın,terbiyede ehemmiyeti.

İrâde,bir fiilin tahlili,faaliyetin sebepleri ve âlilleri fikirlerin iradeye tesiri iradenin terbiyesi.

Seciye ve şahsiyet,seciyenin terbiyesi.

TÜRKÇE

Birinci sınıf haftada beş ders.

Birinci sınıf:Kıraat ve inşaad 2.sarf ve nahiv ve imla 2, kitabet 1,

Kıraat:İyi doğru,güzel ifadeli eserlerin sade olanlarından bağlanacak,şiiirlerin,küçük hikâyelerin fıkraların,muhtelif mevzuu nihayet iki üç sahifeden müşekkil misallerin anlaşmasını temin etmek gaye olacaktır.

İnşaad(şiiir söyleme ve okuma):Ufak şiiirlerin ahengine dikkat edilerek okutulacak ve bunlar deftere muntazaman geçirildikten sonra ezberletilecektir.

Sarf ve Nahv:Sarf ve nahvin mahiyeti,kelime,hece,hareke,yalnız Türkçe'ye,Arapça'ya,Farsçaya mahsus harfler,teşdid,tenvin ahenk kaideleri(şifahi tatbikat)kelime aksamı isim ve muhtelif çeşitleri,(şifahi ve tahriri tatbikat)isimlerde kemiyet;Türkçe'de Arapça da,Farsça da cemi kaideleri,

İsimlerde Keyfiyet:Arapça da müennes ve müzekkerler(yalnız)

Türkçede az çok kullanılanlar hakkında tatbikat).Türkçe de kullanılan zaman mekan,âlet,tasgir isimlerinin teşkili hakkındada (sözlü ve yazılı tatbikat) izâfet ve çeşitleri Türkçe,Arapça ve Farsça izafetler(bunlara dair tatbikat)

Sıfat:Muhtelif çeşitleri,Türkçe de kullanılan mürekkebat sıfatlar,tamamlanmış sıfatlar,(tatbikatı).Tavsifîi terkipler,(sıfat terkipleri) mutabakat kaideleri (tatbikat)

Alf umum(Genel olarak)arabi ve farisi isim ve sıfat tamlamalarının Türkçede gittikçe azalmakta olduğuna ve azalışının lüzum ve fâid sine dair izahat.

Zâmir ve Muhtelif Çeşitleri:(Kıraat ve imlâ vesilesiyle ayrıca siyah tahtada yahut yazılı vazife vermek suretiyle tatbikat.

İmlâ:İmlâ dersi talebenin yalnız birini siyah tahtanın arka tarafına kaldırmak suretiyle hepsine müşterek ve münferid tedris usûline uygun olarak gösterilir.Yazdırılacak parçalar o hafta zarfında okunan sarf kaideleriyle mütenasib ve sıfatları haiz olanlar içinden seçilirler.

Kitâbet:Talebenin şehitliklere ve tahsillerine dayanan serbest mevzûlar esas hududu çizilmiş vazifeler.

İkinci sınıf:

Kıraat ve imla 2 sarf ve nahiv 1 kitabet l.

Kıraat:Altıncı sınıf programının müttekâmilen devamı.

Sarf ve Nahiv:Masterlar,Türkçede masdar ve çeşitleri,arabi masterlar,aksam-ı seb'a (tatbikat)Arapçada ism-i failer,ism-i mefuller,mubalağa,tafdil,sıfat-ı müşebbehe,aksam-ı seb'aya göre tahavvül eden şekiller,(tatbikat)fiiller,fiillerin zamanı,şahıs,keniyyet,mütaddi,Gayr-ı müteaddi,ma'lum,meçhul,mutavaat,müşareket,(sözlü ve yazılı izafet)sıgalar çeşitleri,müşbet,menfi istifham (sözlü ve yazılı tatbikat)Fiil,fâil mef'ul,naib-i fail,müşned,müşned-i ileyh,rabıta,cümle(fiile,faile,naib-i faile,müşnede,müşned-i ileyhe,rabıtaya dair tatbikat)

Edatlar:Muhtelif çeşitleri,isim,sıfat teşkiline hizmet etmeleri(tatbikat)zarflara,nidalara,dair ma'lumat(yazılı ve sözlü tatbikat)sarfî ve nahvî tahlilleri,lisanların taksimi ve tasnifi Türkçenin bu cihetle yeri,muhtelif Türk lehçeleri hakkında kısaca lûmat,Türkçenin tarihçesi,Türkçe de milli sarfın hakimiyeti,bundan mütevellid,sadeliik ceryanı.

İmla:Altıncı sınıf programının müttekâmilen devamı.

Kitabet:Talebenin kabiliyetine ve müktesabatına göre vazifelere devam.

Üçüncü sınıf:Kitâbet haftada iki saat.

Dördüncü sınıf:Kitâbet haftada bir saat.

Bu sınıflarda Türkçe öğretmeni yalnız kitâbet tatbikatıyla meşgul olacak ve mümkün olduğu kadar çok vazife verecektir.

TÜRK EDEBİYATI

Edebi Kıraat:Haftada iki saat.

Edebi Kıraat:Yazmak sanatının esaslarını gösterecek mahiyette eski ve yeni eserlerin bedi-i kıraatı ve serbest mutâlaa, icade tertibe, hiddete, edaya hasb-ü hâle, muhavvereye (konuşmaya) hikâyeye, tasvire, uslûba, vuzuha münakkahiyete, ahengi, mûmtâziyyete, dair iza-hat ile kısaca yazı çeşitlerine (mektup, makale, hikaye, temaşa, tenf kit) hakkındaki mâlumat kıraat parçalarının muhavveri etrafında istiğra usûluyle, çıkarılarak gösterilecektir.

Öğretmen yazmak sanatının esasları hakkında talebeyi tenvir için okuma kitabı haricinde hikâyeye ve emsâli eserler seçilerek ara sıra okumalıdır.

Dördüncü sınıf:

Edebi Kıraat:Haftada ikik saat.

Edebi Kıraat:Kıraata müsteniden şu edebî ma'lumat gösterilecektir.Nâsir ve nazım, vezinler kâfiyeler, eski edebiyat, nazım ge-killeri, nısrâ, beyit, kıta, gazel, kaside, meth, muhammes, terbi, tahmîs, tesdis, teştîr-i terbib ve terci i bend, mesnevi, rubâ-i divânî hamse, eski nesir.

Teşbiye ve mecaz, istiare, mecaz-ı mürsel, kinaye, manaya aid haklar sanatları, tenasub, cinas ve emsali eski edebiyatın vasıfları yeni edebiyatın nesirin, nazmın çeşitleri.

Doğuşundan bugüne kadar Türk edebiyatı tarihine umumi ve serî bir bakış.

HİTABET VE İNŞAAD

İkinci sınıf haftada iki ders.

Üçüncü " " " " " " " "

Dördüncü " " " " " " " "

Hitabet:Öğretmen talebeye hutbeden halka irad edilebilecek şekilde ictima-i, ahlâki bilhassa dîni mevzuları verecek, vahdeti kayıp etmemeleri için o mevzuların bir de çarışuyularını vücûda getirecekder. Talebe müteakib derslerde verilen mevzuu üzerâne söz söylemeye davet edilebilir. Bir kişiye isabet eden hitabet müddeti on beş dakikayı geçmez.

İnşaad: Birinci sınıf programının mütekâmilen devamı.

ARABÎ

Birinci sınıf haftada üç saat.

Biri Kavaid ikisi kıraat ve tatbikat.

Kavaid:Sarf ve Nahv, Gayesi ve maksadı.

Kelime:Kelimenin taksimi,ism-i fâil ve sarf,aksâmu'l-fiil(fiilin kısımları),sûlâsi,rubâi,humâsı sūdâsi,sahih,mu'tel,mazi,muzari emir,masdar,meczum,mensub,fiillerin irabı ve binası,isimlerin kısımları,müfred müsenna,cemi teksir,ce'mus-sahih maksûr,nâkıs,memdûd,zamir,ism-i işâret,ism-i mevsûle,hafî cerler,ism-i failin merfû olması,naibi fail,mübteda,haber,mensûb isimler,mef'ulü bih,mef'ulü mutlak,mef'ulü leh,mef'ulü fih,mef'ulü maah,ingaa,hal,temyiz,ism-i kâne ve ehavatüha,Haberü kâne,ve ehavatüha,Haberu enne ve ehavatüha nidâ harfleri,atfûl beyan,sıfat,tevkir,bedel,izâfet ve hükümleri.

Her fiil,mutlaka fazla misaller ile tevzih edilecek ve her mevzû lazın olan temrinat ile tezyil edilerek bunların halli talebeyi kıraat dersi esnasında belletilmiş kavaidi tatbik ettirecek ve bu kavaidi kıraat esnasında mülâhazaya alıstıracaktır.

İkinci sınıf haftada üç saat.

Biri kavâid,ikisi kıraat ve tatbikat-ı arabiye.

Kelime,kelâm,kavl,kelimenin kısımları,isim fiil,harf ve bunların alâmetleri,fiilin kısımları sahihaksamu'l mu'tel,sûlâsi mücerred bablar,rubai mücerred,sûlûsi mezid,rubai,mezid,humasî,sūdâsî,mâzi,muzari,enr,masdar,semâiye,ism-i masdar,müteaddi ve lazın,i'rabul fiil ve bina,nûnu te'kid-il müşedde ve nûnu te'kidül muheffefe,hemze-i vâsil,meczum,mensub,müfred isimlerin kısımları,müsenna,cemi sahîh,ce'mi teksir,maksur,nâkıs,memdûd,tesniye.Bütün bunlarda ce'mi ve sülâsiler,müennes isim ve tezkire,te'nis alâmetleri tezkir ve te'nis kısımları,ism-i müştak,ism-i fail,ism-i mef'ul,sıfat-ı müşebbehe,fiili tafdil,ism-i mekan ve zaman ve el'an,ce'mi teksirin sigalarından kıyas,şarz ve taaccüb fiilleri,fail,naib-i fail,mübteda,haber,kâne ve kardeşleri,mukarebe fiilleri ve temenni,inne ve kardeşleri,amelde çelişkili olan fiiller,âmil'in mamûl'den dolayı iştigali,mef'ulü mutlak,mef'ulü fih,mef'ulü minh,istisna,hal,temyiz,nidâ,harf-i cer bazı manaları ifaden harfler(

İzâfet:Sıfat konusu,munsarîf olmayan isimler,sayılar.

Tevabi:Sıfat,te'kid,bedel atf-u beyan atıf ve edatları (tahzir ve igra)sakındırma ve teşvik.Daha önce belirtildiği gibi özel seslerle ifade edilmesi gereken isimler kıraat ve tatbikata devam ve itina edilecektir.

Üçüncü sınıf haftada üç saat.

Biri kaide,ikisi kıraat ve tatbikatı arabiye.

Bu sınıfta tedric edilecek arabi dersleri geçen mübahisle beraber bervech-i âti mebahisi ihtiva edecektir.

1-İbn-i Mâlik'in nahv üzerine yazdığı Şerh-i Lamiye de selasi fiillerin babları ve masdarları.

2-Yâne İbn-i Mâlik'in yukarıda zikredilen eserinden cem-i teksirlər.

3-Övme-yerme ve onların yerine geçenler.

4-Konuşmada nidayı gerektiren isimler,

5-el-İstigase

6-Nida'ya,7-Terhîm,8-Tahzir,9-Nisbe,10-Vakf,11-İmâle,12-Kem ve Ke'en ve Keza ve Kid,13-i'lal çeşitleri,14-İbdal çeşitleri,15-İdgam.

Tenbihât:

Yeterli misallerle kaidelerin yazılması gerekir,yabancı değilde anlaşılması ve günlük yaşantıda kullanılan şeylerin örnek verilmesi gerekir.Her bölümde bir takım araştırmaların yapılması lazım.Alaştırma ve misallerin talebelerin okuduğu belirli konulardan olması gerekir.Şiirlerden beyitler,fıkralardan cümleler ve arap edebiyatçılarının vecizelerinden örneklerin verilmesi gerekir.

Dördüncü sınıf haftada üç saat.

Biri kavâid,ikisi kıraat ve tatbikat,fesâhat ve belâgatın tarifi,İlm-i meaninin tarifi,haber ve yapısı,haber üzerinde konuşma,haberın bölümleri,konuşmanın yapısı,emir,nehiy,istifham,temennî,nidâ,zikredilmesi ve hazfedilmesi,zikrin ve hazf-in sebepleri,takdim,te'hîr,kasr,vasıl ve fasıl,vasıl mevzûları faslın caiz olduğu mevzular musavaat,İlm-i Beyanın tarifi,teşbih,teşbihin rükunları,teşbihin kısımları,teşbihin amaca,mecaz,istiare,mecazi mürekkebe,mecazi aklî,kinâye.

Bedî'ılmin tarifi,mana güzellikleri,en-nevriye,et-tabak mukabele,mir'at-ı nazir(Görünüme riayet etmek) cemîlerin kullanımı,tefrîk,taksîm,yermeye benzeyen meth-i te'kid etme.Hüsn-ü-Talîk,genel üslûb,lafız güzellikleri:cinâs,semî,iktibas,güzel başlama,güzel sona erdirmе.

İş bu programın dahilindeki kavaid+ Sarfiye ve nahviye ve edebiye,Mısır da maarif nezareti tarafından tab edilmiş"ed-Durûsu Nahviye li't-Telâmizi Medâris-i İbtidâîye" (ilkokul talebeleri için nahv dersleri ve lise öğrencileri edebiyat dersi kaideleri)namında ki eser sırasıyla takip edilmelidir.

Birinci sınıf da nahv derslerinde birinci ve ikinci kitap, ikinci sınıfta üçüncü kitap, üçüncü sınıfta kavâid-i Lugat-ı Arabiyyenin birinci kısmı, dördüncü sınıfta ikinci kısmı tedris edilecektir.

Kıraat ve Tatbikat

Muallim tarafından seçilecek olan hükmi, edebî, ahlâki, vatanî ve milli mensur ve manzum kıtalar kâideî, tedrice riayet edilmek şartıyla kelam-ı balıga dan seçilecektir. Tatbikat için yeni bir eser vücuda getirilinceye kadar Ta'limu'l-Lügatü'l-Arabiye, Leb'ül Kıraat el-Kur'an, er-Reşid nam eserlerden bir tercihedilecektir. Muallim okuduğu idarelerden kavaidi sarfiye, nahviye ve edebiyeyi tatbit ettirecektir.

1-Tarih-i Mukaddes .

Birinci sene:Haftada iki ders.

Kur'an- ı Kerim de isimleri mezkur ilk peygamberlerin, mukaddes kitaplara göre menkıbeleri, Hz. Musâ'ya Tevrat, Hz, İsâ, incil ve Havârîler.

2-Tarih-i Hz. Muhammed.

İslamiyetten önce arabistanda kabîle hayatı, din ahlâk ve âdetler, Kureys kabilesinin diğer kabileler arasında yeri, nesebi nebevi Mekke ve Medinenin hülâseten tarihleri, Abdullah b. Abdulmuttalib'in vefatı, velâdeti nebevî, Peygamber süt ninesi nezdinde validesine iâdesi, Amine bint Vehb'in vefatı, Abdulmuttalib'in vefatı, amcası Ebû Talib'in himâyesi, Busra seferi ve Bahira ile mülâkât, ikinci Busra seferi ve Nestura ile mülâkât. Hz. Hatice ile izdivac-ı , Kâbenin tamirinde Hacer-i Esvedin mahalline koymak suretiyle nam-ı nebevinin tekâmîli arabistan da intişarı, ilk vahy, ilk müslümanlar, Habeşistana hicret, Ebu Talib in vefatı, akabe biatları, hicret, Kubada ilk mescid-i islâmî, medinelilerin istikbâli, Medine de Mescid-i Nebecinin inşâsı, Ensar ile muhacirinin kardeşlikleri, bedir harbi, uhud harbi, hendek gazvesi, beni kureyza zaferi, hudeybiye antlaşması, hayber muhaberesi, mûte harbi, mekkenin fethi, huneyn muharebesi, Taîf muhasarası, Tebûk harbi, veda hacı, Hz. Peygamberin vefatı, evsafı ve şemaili.

İhtar:Hz. Muhammed'e ait mühim hutbelerin tercümeleri öğretmenler tarafından aynen söz arasında zikir ve izah edilecek.

TARİH

İkinci sene: Haftada 2 ders

Tarihin tarifi, ehemmiyeti, menbâları diğer ilimlerle münasebetleri, tarihin başlangıcı, tarih öncesi ve tarihi devirler.

I- ŞARK MİLLETLERİ

Mısırî, küldânî ve asûrî, fenikelîve ibranîlerin Karunî evlâdaki siyasi vaziyetleri.

Din ve i'tikadiyatdaki evsaf-ı mümeyyizeleriyle âbideleri ve medenî eserleri. (Bu hususta eski eserleri keşfiyatı esas ittihaz edilecek, kadîm efsaneleri katiyyen nazari itibare alınmayacaktır.

İbrânîler: Arz-ı mev'ûd (filistin) menşei, Mısırdan çıkışları ibranî hükümetleri, medeniyetleri .

Lidya ve Hitit Medeniyetleri,

Hintliler ve Çinliler

2- ESKİ TÜRKLER

Orta asya yaylası hakkında coğrafî mâlumat, Eski Türkler Asya Medeniyeti tarihindeki rollerin eftaliyetleri Tükuyûlar-Uygurlar ve medeniyetleri, Şark-ı Avrupa da Türkler, Türklerin İslâmiye ki kabulden evvki medeniyetleri.

3- YUNANLAR VE MAKEDONYA

Yunanistan devr-i esatir hakkında bir fikri mücmel (mitoloji çağından kısaca fikir vermek) . Atalar denişi medeniyeti.

Kanunlar, sebepleri, ve neticeleri.

YUNAN MÜSTEMLEKELERİ

Medye ve pelopenez harplerinin sebepleri ve neticeleri.

Yunan müstemlekeleri.

Makedonya, filibe ve iskender, makedonya imparatorluğunun parçalanması Yunan medeniyeti: Din, içtimâî ve idarî teşkilat, hayat-ı fikriye.

4-ROMALILAR

İtalya: Eski rivâyetler hakkında kısaca bir fikir. Romada Cumhuriyet, fütühat , sınıf muharebeleri ve neticeleri, pun muharebelerinin sebepleri, neticeleri.

Cumhuriyet devrinde içtimâî, idârî ve askerî teşkilat.

Cumhuriyetin düşmesinin sebepleri.Batmalar.Galiya fütühatı,

diktatörlük, Sezar v.s

İmparatorluğun düşmesi ve sebepleri , Kostantin , Roma-
nın parçalanması .

İmparatorluk devrinde siyasi ve içtimâî hayat , hudutlar mü-
dafâsı, medenî eserler, ahlâk ve adetler, din ve hristiyanlık.

5-GARB-Î AVRUPA

Muhacirât-ı umumiye esnasında Românî umûmî vaziyeti, bar-
barlar, barbar muhacirlerinin neticeleri , İtalya da astrogotlar ,
Galiya da franklar , Şarlman imparatorluğu .

Şarlman devrini müteakip , teşkil eden teşekkül eden devlet-
lerle Garb-î Avrupa'nın genel vaziyeti, imparator ve papa mücadelele-
rin geçirdiği safhalar.

Orta Avrupa Medeniyeti: Feodolite , içtimâî teşkilat, kilise-
nin mevkiî , ticâret yolları, ulûm ve fûnun ve güzel sanatlar.

Üçüncü sene:Haftada 2 ders.

Orta Avrupa'nın durumu.

Arab tarihi :

İslâmdan önce Araplar , din ahlâk , âdetler,

İslâmîyetin zuhuru ve yayılması esnasında İran ve şarkî, Roma

Müslümanlığı doğuran amiller , Hz.Muhammed (S.A.V) hayatı ve
te'sisatı .

İslâmda Cumhuriyet .

Dahili meseleler ve fütûhat, İran ve Roma Medeniyetleri ile
temasların tesirleri, dîni ve siyâsî ihtilaflar.

Cumhuriyet devrinde siyasi ve içtimâî teşkilat .

İslâmda mutlakîyet

Emevi saltanatının tesisi, dini ve siyâsî mücâdeleler, Fû-
tûhatın devamı arablık siyaseti ve bölünmeyi doğuran amiller, ak-
sü'l-ameller.Emevîler devrinde Türklerin ve İranlıların rolleri
Emevîdevletinin inkırazı Emeviler devrinde İslâm Medeniyeti.

Abbâsiler, Abbasi devletinin te'sisi ve inkişâfı İranlıların
ve Türklerin rolleri Irak Anadolu ve Kilikya da Türk istilaları,
Abbasi devletinin düşüşündeki amiller.

Abbasi medeniyetinde Türklerin tesiri , idare tarzı ve içtimâ-
î hayatı Endülüste Emevîler, medeniyetin terakkisi ve islâmîyet

Türkler ve İslâmîyet

İlk Türk-İslâm münasebeti, islâm memleketlerinde Türkler,Sâ-
mânîler devrinde Türkler, Sâmânîlerin teşkilatı siyasiye ve içtima-
iyesi, Sâmânîler zamanında Orta asya .

Karhanlılar hükümeti idâre usûlü, ordu, içtimâ-i sınıf teşkilatı, siyâseti diniye, medenî müesseseler, acem edebiyatının tesiri.

Gaznevîler: Siyaset-i diniye hükümdarları idare tarzı, Gaznevîler devrinde ulûm ve fûnun ve güzel sanatlar.

Oğuz Türkleri

Oğuz Türklerinin garb'a mühâceratları, (batıya göçleri) oğuzların islâmîyete kabulleri, şimâli (kuzey) İran, cenûbi (güney) Kafkas, el-Cezire, şimâli (kuzey) Suriye ve Anadolunun Türkleşmesi, beşinci asır sonralarında Oğuzların coğrafî sahaları.

Selçukîler: Selçukîlerin semâniler ve Gaznevîlerle münasebetleri Selçuk hükümetinin tesisi ve inkişafı, fütûhat, bizanslılarla temasları, Malazgirt muharebesi imparatorluk, imparatorluğun parçalanması.

Selçuk medeniyeti idarî teşkilat, askeri teşkilat, mukataa (vergiler), divan, hükümet, sülûk, medreseler, kütüphaneler, acem edebiyatının tesiri ve inkişafı, türk dili ve edebiyatı.

Fatîmîler, Atabekler, Eyyûbîler.

Ehl-i salıp seferleri, mahîyeti ve neticeleri.

Anadolu Selçuklularının tesis ve inkişafı, Anadolunun türkleşmesi bu sırada orta asyaya umumî bir bakış.

Harzemîler Devleti,

Tesis ve inkişafı, Harzem medeniyeti Cengiz istilâsı, sebepleri ve sonuçları, imparatorluğun parçalanması, İlhanlılar.

Mogol tahakkümü altında anadolu, anadolu da teşekkül eden Türk beylikleri.

Bizans Serhadı'nda Türkler, balkan yarım adasında Türk istilâsı, istilâyı teshil (kolaylaştıran) amiller. Vahdet-i Milliye harbleri, neticesi, Osmanlı imparatorluğu.

Anadoluda Türk Medeniyeti: İdarî ve siyâsî teşkilat, içtimâ-i hayat, dini hareketler, fikir hayatı, lisan, edebiyat ve güzel sanatlar.

Timur Devri

Timur'dan evvel orta asya, aksak Timur İmparatorluğu, Anadoluda Timur istilâsı, neticeleri, imparatorluğun parçalanması, Timur ve ahiâfı, devrinde orta asyada Türk medeniyeti.

Osmanlı imparatorluğunun yeniden tesisi, Şeyh Bedrettin ihtilal hareketi ve neticesi. Karaman ve Osmanlı hanedanı mücadeleleri. Salıp harbleri, Balkanlarda Türk istilâsının genişlemesi, Bizansın inkırazı.

Avrupa: İstanbul'un fethi sıralarında Avrupa, Rönesans'a tekaddüm eden mühim hadiseler.

Rönesans fikrî, siyasî, ictimâî ve dîni inkılâplar.

Dördüncü sene: Haftada 2 ders

Osmanlı imparatorluğunun devri i'tilası (yükselme Devrî)

Balkanve Anadolu fütühatı, Akkoyunlular, Akkayunlularla Osmanlı rekabeti siyaseti ve neticeleri, Karadeniz ve Akdeniz sahillerinde fütühat, bu tarihte Mısır, Osmanlı-Mısır ihtilâfının sebepleri, Safevîler, Safevîlerin Anadoludaki siyasetleri, Osmanlıların şark ve cenûbu siyasetleri, deniz harpleri ve neticeleri, Garb ile münasebet. Bu devrin hududu esasîyesi, Sokullu devri ve bu devrin hududu ve işareti.

Tevkîf Devri (Duraklama Devri)

Osmanlı istilasının duraklama sebepleri, dahîli ve haricî vaziyet ve bu vaziyeti doğuran sebepler ve şartları. Garb ve şark devletleriyle siyasî münasebetin geçirdiği safhalar, idarî ve askerî karışıklıklar ve tesirleri, saray entrikaları, kadınlar saltanatı elîm (kötü) neticeleri.

Köprülüler, şahsiyetleri, dahili ve harici siyasetleri, icraat ve muvaffakiyetleri, ikinci Viyana muhasarası.

XVII. ve XVIII. asırlarda Avrupa'ya umumîbîr bakış

Ric'at Devri (Gerileme Devri)

II. Viyana muhasarasının takip eden vakalar, ahval-ı dahiliye ve hariciye, Karlofça antlaşması, Rusya ve Avusturyanın Osmanlı imparatorluğuna karşı takip ettikleri siyaset ve neticeleri, Damat İbrahim Paşa şahsiyeti ve idaresi, siyaseti.

Ahvâl-i dahiliye 1148-1182 -1201 Seferlerini ihdas eden ahval ile vakayî ve neticeleri, XIX. asırda avrupaya umumi bir bakış.

İslâhat teşebbüsleri, Fransa, İngiltere ve Rusya ile münasebet, dahili vakalar ve Bükreş Muahedesi, (Bilhassa Mora ihtilâli ve Edirne Muahedesiinden ehemmiyetle bahsedilecektir.) Mısır ve Boğazlar meselesi, Tanzimata kadar Osmanlı İmparatorluğunun geçirdiği dahili ve harici felâketler.

Osmanlı Türk Medeniyeti: Medeniyetin evsâf mümeyyizesi, eski teşkilat, ulûm ve fûnûn, güzel sanatlar, hayat-ı ictimaiye, ziraat, sanayi, ticaret.

Tanzimat Devri:

Tanzimat, sebepleri, ve neticeleri bu tarihte avrupalı hükümetleri ile siyasî münasebetimiz. Kırım Muharebesi, sebepleri ve neticeleri, Meşrutiyetin tesis teşebbüsleri 1924 Harbi, Ayastafanoz ve Berlin Muahedesiinden sonra İmparatorluğun siyasî, idarî, mali ve dahili vaziyeti.

Meşrutiyet İlânı

İtalya ve Balkan Muharebeleriyle neticeleri, umumi harb de Türkiye, Mondros mütarekesi, imparatorluğun dağılması, İzmir ve Anadolu'nun işgali.

Milli İntibah Devri (Milli Uyanma Devri)

İstiklâl harbi, Türkiye devletinin kuruluşu, Sevr ve Lozan antlaşmaları, Cumhuriyet, Hilâfetin ilgası.

Bugünkü Türk alemi.

TABİİ VE BEŞERÎ COĞRAFYA

Birinci sene: Haftada 2 ders

Tabii coğrafya

Coğrafyanın tarifi ve taksimi, diğer tabii ilimlerle münasebeti, arzı, şekli ve genişliği, haritalar, kurreler, arz ve güneş sis-
temi, arzın hareketleri, mevsimler, mntıkalar. Arzın menşei te-
şekküllü arz üzerinde kara ve denizlerin suret-i taksimi.

Yer kabuğu terkiyatı, yeryüzü engebeleri, dağlar, yaylalar, ovalar, çukurlar.

Ateş merkezi, yanardağlar ve arzın hareketi.

Okyanus ve denizler.

Denizlerin derinliği ve denizin dibinde yolculuk engelleri, deniz sularının terkiyatı, deniz sathında hareket, Med ve Cezirler, ceryanlar, denizde hayat, nebatiye ve hayavaniye.

Hava: Hareket derecesi havanın hareketleri, rüzgarlar, yağmurlar, iklimler, akarsular, Gallasiyeler, arzın alkı, suların geliş gidişleri, menbâlar, seyelanlar, seller ve nehirlerin hayat şartları, aşındırma ve yığılma, sahiller ve aşındırma, yüksek ve alçak sahiller

Hayat-ı Nebatiye: Muhit şartları, bitkilerin bölgeleri.

Hayat-ı Hayavaniye: Muhit şartları, hayvanların mntıkaları.

Beşeri coğrafya: İnsan cinslerinin nüfuzu, yaşayışları ve dinleri, medeniyet ve tekâmülâtı

Kutup Bölgeleri: Kuzey kutbu, kuzey kutbunda seyahat ve keşifler, kuzey kutup arazisi, iklimi, kutuplarda bitki ve hayvanların hayatları ve insan hayatı.

Güney Kutbu: Güney kutbunda seyahat ve keşifler, güney kutup arazisi.

AMERİKA

Tabii Coğrafya, Mevkii, saha, şekilleri, engebeleri, iklimi, sahillerde akarsuların durumları. Bitki ve hayvan hayatı.

Beşeri Coğrafya: Amerika da keşfiyat, Avrupalıların vurdu.(gelişi)Amerikanın bölümü,Kanada, Birleşik Cumhuriyetlerden Amerika, Meksika,Orta Amerika hükümetleri,antiller,antillerdeki hükümetler,Kolombiya,Peru,Bolivya,

Lapolatadaki hükümetler,Pereguvay,Uruguvay,Arjantin,Brezilya,Venezuela.

AVUSTURALYA

Tabii Coğrafya: Mevkii,Saha okyanus'un işgali ve geçici vergiler.İklimi, Bitki hayvan ve insan hayatı ; Avusturalya adalarının tabii taksimi.Büyük okyanus adalarının en mühimleri.

Avusturalya adalarındaki keşifler ve arazilerin taksimi,İngilizlere, Fransızlara, Amerikalılara ve sair hükümetlere ait arzı.

Avusturalya Yeni zelanda adası

İkinci sene: Haftada I ders

AVRUPA

Tabii Coğrafya: Mevkii,hududu , geniş şekilleri ve yeryüzü engebelerin oluşumu, kıyılarda deniz yolculuğu, Akarsuların şartları,Bitki ve hayvan hayatı, nüfusu ve insan soyları,adetleri ve dinleri.

Bütün avrupada mevcut hükümetler:Tabii Coğrafya ve insanlar. Avrupa hükümetlerinin tedrisatında Tabii coğrafyaya aid:

Yerler, Ölçme,yer şekilleri,engeller, engebeler, iklim,akarsuların şartları ,kıyıları, Bitki ve hayvan hayatı.

Beşeri coğrafya:Nüfus, soylar,hükümet, şehirler,mahsüller mntıkalar,ziraat,madenî,servet, nakliyat vasıtaları,ticaret.

Bahisler nazarı itibare alınacaktır.

Üçüncü sene: Haftada I ders

ASYA

Yerler,hududu,genişlikler ve şekilleri,Yeryüzü engebeleri, iklim,akarsuların şartları, deniz yolculuğu ve kıyıları,insan, hayvan ve bitki hayatı,nüfus ve soylar,adetler örfler,dinler, asya da Medeniyet, keşifler ve seyahatlar,orta asyada Sibirya da,Çin` de Hindistanda.

Asya da Ruslar: Sibirya, Türkistan, Kafkasya.

İran yaylası:İran,Afganistan,Belucistan.

Hindistan: Hind Çini,Çin,Mançurî,Kore ,Japonya,Şark-ı asya adaları

AFRİKA

Kısaca Tabii ve Beşeri coğrafya hükümetler, keşifler, Mısır hakkında daha mufassal malumat verilecektir.

Dördüncü sene: Haftada 1 ders

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

Tabii Coğrafya Mevkii, hududu, genişlik şekilleri, yer teşkilâtı, yeryüzü engebeleri, Doğu Avrupa da Türkiye.

KÜÇÜK ASYA DA TÜRKİYE

Gerek Avrupa da ki memleketlerimiz, gerek Asyada ki memleketlerimiz hakkında çok tafsilatlı malumat verilecektir.

İdari ve siyasi teşkilat, vilâyetler, yollar, nakil vasıtaları.

Her kısımda Mevkîi, hudud, yeryüzü engebeleri, akarsuların şartları, deniz yolculuğu ve kıyılar iklim, Nebataat, hayavanat.

Avrupa ve Asya hakkında tarihî mütâlâlar: Nüfus, ırk ve soylar,

Zenginlik Kaynakları: Ziraat, ehl-i hayvanlar ve Ormanlar tuz Madenleri zenginlik kaynakları, sanayi, ithalat ve ihracat hakkında tafsilatlı Malumat verilecektir.

İhtar: Bilhassa, bu sınıfta vatanımızın her türlü ahvali hakkında geniş malumat verilecektir.

HESAP

Birinci sınıf: Haftada 2 saat

Gerçeksayıların dört işlemi, zihin hesabı tâlimleri, Tam sayılar üzerine tahlîlî meseleler. Bayağı kesirler, bayağı kesirlerin dört işlemi, bayağı kesirler üzerine talim ve tahlîlî meseleler. Ondalık kesirler, dört işlemi tahlîlî meseleler üzerine talim. En büyük ortak bölen ve en küçük ortak kat kaide-i ameliyesi. Metre usulü yüzey uzunluğu, hacm, vezn, Mikyasları, basit şekillerin tarifi, saha yüzeylerin ameli olarak tayini. Basit cisimlerin tarifi ve hacimlerinin, yüzeylerinin ameli olarak tayini, bunlar üzerine talim ve alışma (alışkanlık kazanma). Metre usulü, vahid kıyasîlerin tahvîli talim ve temrini, Türkiye de kullanılan uzunluk, yüzey, vezn birimleri ve bunların metre usulüne göre tahvîli ve bil mukabele metre usulündeki mikyasların, Türkiye Mikyaslarına tahvîli talim ve temrin.

Bileşik sayıların tarifi, dört işlemi, bunların Türkiye de kullanılan mikyaslara tatbiki, tahlîlî meseleler ve talimi. Vahide ircâ usulü ve dörde uygunluğu ile mesele çözümü. Faiz, basit, iskonto bahisleri, talim ve Birleşik meseleler ve karma (alışım) üzerine basit tahlîlî meseleler.

(Bu sınıfta tedrisat tamamıyla ameli olacaktır. Talebelerin hesapları hatasız çözmek yapabilmek ve meseleleri kolayca halletmek için Öğretmen bey her bahse ait müteaddit misâl ve mesele halletti-recektir.

İkinci sınıf: Haftada 2 ders

Sayma ve yazma, Muhtelif usulde sayma veyazma, gerçek sayıların dört işlemi ve bunlara dair basit ve bayağı meseleler. Zihin hesaplarına, dair tatbikât,...

Sayıların keyfiyetleri: Kabiliyyet taksîmi (2-5-9-3-II ile kabileyet bölme şartları)

Toplama, çıkarma, çarpma ve bölmenin (9) ile ölçüsü, Meseleler ve alışmael yatkınlığı.

Asal sayılar, Bir sayının aslî çarpanlara ayrılması, en büyük ortak bölen, en küçük ortak kat (aslî çarpanlara ayrılma usuliy-le) Bunların keyfiyeti, tatbikatı, meseleler, alıştırmalıdır.

Bayağı kesirlerin düzeltilmesi, Gayr-ı kâbil irca-ı kesirler, Tevhîd-i Mahrec, paydaları eşit olan en küçük bayağı kesirler, meseleler, alışma ve tatbikat. Ondalık kesirler, ondalık kesirlerin dört işlemi, bayağı kesirlerin, ondalık kesirlerle çevrilmesi. Zaman zaman ondalık kesirlere dair malumat ve tatbikat. Dörde bölme ve kare kökünü alma umumî malumat. Bir sayının kare kökünü almak üzere ameli kaidede ondalık sayının kare kökünü bilinen bir derece-i takrib ile hesap etmek.

Üçüncü sınıf: Haftada 1 saat

Metre usûlü Türkiye Mikyasları ve bunların usulüne tahvili ve bil mukabele metre usulündeki mikyasların Türkiye usulündeki mikyaslara tahvili, Türkiye akçelerinin ayarı ve vezni, Türkiye piyasasında geçen yabancı akçeleri, bunların yekdiğerine tahvili, azalan ve çoğalan kemiyetlerin nisbetleri, Tenasüb (orantı) basit ve mürekkep orantı taksimi, şirket, birleştirme ve değişiklik, karma (karışma) ve derecesi, meseleler üzerinde alıştırma.

Basit faiz (alınan borç müddeti için değişmeyen ana paranın getirdiği faiz) bila isbat-ı haiz, mürekkep faiz (bir paranın getirdiği faiz, vade sonunda ana paraya katılmak suretiyle hesap edilen faiz.) mürekkep cetvelleri, faiz hesaplarında ticarî usuller. Böten sayılar, en çok kullanılan fî faizlerin kısımları.

Aksam-ı mütedehale, iskonto (dahili ve harici mümâreseve meseleler.)

HENDESE

Dördüncü sınıf: Haftada 2 saat

Müsterek ve gayr-ı müsterek mikyasla bir üçgende insaf hattının (boyutunun) keyfiyetleri, fikirler, iki doğru, parçanın tesbitleri, doğru parçasının kısımları, birbirine eşit olanların ayıran meselelerin tatbikatı. Benzeme, benzeme tarifleri, benzeme şekilleri, benzer üçgenlere dair fikirler. Dik açılı üçgenler, Pisagor davası ve tatbikatı. Bir doğru parçasının dik iz düşümü. Benzeme bahsine dair umumî malumat, muntazam şekiller, tarifler, daire çevresi, daire içi ve dışı, muntazam kırık çizgiler ve kare, düzgün altı gen, üçgene benzeyenleri resmetmek.

Bir eğrinin uzunluğu, pîsayısının çıkışı (yalnız bir yolla hesap edilecektir.) Dairenin çevresi ve yayın uzunluğu, sathlarının ölçülmesi, dikdörtgen, paralel kenar, üçgen, yamuk, muntazam altıgen, daire ölçmeleri, geniş düzlem, sınırlı düzlem, yarım düzlem, bir düzlemle bir çizginin ara kesiti, paralel çizgisinin tarifi ve meseleleri iki düzlemin yek diğerine nazaran vaziyeti, paralel düzlemler, bir birine paralel düzlemin ve doğruların tarifi ve meseleleri.

Düzlem açıları, ölçü açıları, dik düzlem açıları.

Düzlem açılarının keyfiyetleri, düzlem açılarının eşitliği meseleleri bir birine dik düzlemler, fikirler. Zâviye-i mecessemeler (bir noktada birleşen üç ve daha çok düzlemin meydana getirdiği açılar) tarifi, bir düzlemin meydana getirdiği açıların tarifi, bir düzlemin dışında benzer noktadan çizilen dik ile eğriler, fikirler.

Bir noktanın bir düzleme olan bâdî olan tarifi, iki paralel düzlemden birisi üzerinde mevcut noktaların diğer düzleme olan bâdîleri, mütelâki doğru parçaları, parça eden düzlem açıları.

Pirizmanın tarifi, paralel kenar köşegenlerinin bir birini t tasnif ettiği.

Küp, yeri dik prizma, yan yüzeyi, sahası, hacmi, birimlerin hacmi, paralel kenarın hacmi, silindir devrinin çıkışı, silindirin yüzey mesnedi, silindirin hacmi.

Koni, tarifi, koni usulünün tarifi, dik koninin yüzeyi ve hacmi.

Kürenin tarifi, kürenin meydana gelişi, kürenin hacmi.

İkinci sınıf: Haftada I saat.

Hendesenin tarifi, gayesi, faydası.

Çizgi (boyut) nin tarifi, çeşitleri, doğru çizgi, cetvel kullanımıyla çizimi.

Doğru parçası, tarifi ve sahası, boyutların toplamı ve çıkarması. Paralel doğrular, paralellere dair basit ölçmeler, yamuk çizgi, tarifi ve uzunluğu, kapalı yamuklar, daire hakkında basit malumat. Açı, çeşitleri, pergel ve kullanışları, iletki ve kullanışları, daireye hazzaran açıları, merkez açısı, çevre açısı, dış açısı, yayların derece cinsinden miktarı, tam ve bütünler açısı, komşu ve karşıt açıları, basit bilgiler.

Üçüncü sınıf: Haftada I saat

Mukâbil (zıt) açıları, yöndeş açıları ve bunlara dair bilgiler. Bir üçgenin tüm açıları. Üçgen, çeşitleri, erkan-ı esasîsi, üçgenlerin eşitlik şartları, eşkenar üçgene ait fikirler, dik açılara ait fikirler, Bir üçgenin açılarıyla kenarları arasındaki münasebet

HAYVANAT

Birinci sınıf: Haftada I saat

İnsan vücudu hakkında muhtasar malûmât, sindirim sistemi,

ağız dişler, mide ve sindirim fiili.

İmtisas(soğurulma,emirilme)

Devaran (dolaşım) cihazı (sistemi) kalb, damarlar kan dolaşımının suret-i husulî , lenf sistemi ,lenf.

Teneffüs sistemi, akciğerler, fiili teneffüs.

İskelet, adale, cümle-i asabiye.

Azay-ı hissiye , dokunma hissi , tatma hissi, koklamahissî, görme hissi, işitme hissi.

İkinci sınıf: Haftada 2 saat

İnsan vücudunu meydana getiren hücreler bünyesi . .

Cihaz-ı hazm (sindirim sistemi) : Birinci sınıfa nazaran daha mufassal ağız, dişlerin bünyesi, ağızdaki tükürük bezleri, balgam, yemek borusu, mide bezleri.

Usaresi:(Besi suyu) kısımları, bezleri, besî suyu , pankreas, karaciğer, gıdaların taksimi, sindirim hareketinin hükmü ve kimyevi suretleri, imtisas(soğurulma, emilme) sistemi, fiili imtisas .

Teneffüs sistemi, teneffüsün mahiyeti, alâimihikmiye ve kimyeviyesi.

Dolaşım sistemi, kalp ve damarların kan ve terkibi mihankiyeti lenf, lenf sistemi.

Temessül(özümleme) mazad-ı temessûl

Boşaltım, cilt, kurallar,

Hararat-ı gariziye(vücudun normal harareti) suret-i husulü ve muhafazası.

Cümle-i asabiye, merakizi asabiye, isab.

Beş duyu ve azası.

İskelet ve adaleler.

Tasnif-i hayvanat, hayvanat-ı fikriye, gayrı fikriye.

Memeliler, firkaları, kuşlar, firkaları, sürüngenler, firkaları

Balıklar, çeşitleri.

Eklemler, örümcekler, hayvanat-ı kışriye ufak soğulcanlar(kurtlar), süngerler, hayvanat-ı iptidaiyeler.

NEBÂTÂT

Birinci sınıf: Haftada 2 saat

Çiçekli bir nebatın muhtelif azalarına tetkîki.

Kök: Nebatın kökleşmesi dış manzarası, emici kıllar, kalensöve (tepesi sivrikülâh, yüksük) çeşitleri daldırma usulü, köklerden istifade.

Sâk(sap) : Sapın vasıfları, bir sapın tabakaları, bir sapın neşv-ü nemâsı (yetişip büyümesi, sürüp çıkması) tomurcukları.

Yaprakları: Vasıfları, çeşitleri, vazifesi, tegaddî, tenefüs, buharlaşma, terleme.

Çiçek: Bir çiçeğin muhtelif kısımları, erkek ve dişi organları, döllenme.

Meyve: Meyvenin teşekkülü, meyvenin muhtelif kısımları, meyvelerin çeşitleri, çatlama, tohumlar, çeşitleri, filizlenme şartları.

Nebatâtın umumi taksimatı.

Zât'ül ilkâh-ı zahireler (döllenmesi çiçek vasıtasıyla vukû bulan bitkiler, çiçekli bitkiler) Zâtü'l fılkatayin (iki çenekliler) tüveycleri (çiçek taçı) olanlar, çiçek taşları birleşmiş olanlar, çiçek taşları müstakil olanlar.

Bir fılkâlilar (tohumda cücüğü kaplayan etli kısımlar) tohumları örtüğü ve açık olanlar.

İlkâh-ı hafî (döllenmesi gizli) olanlar, serhasiyeler (eğrelti otugiller) mantarlar.

Her iklimi göre nebatatın yenmesi hakkında malûmat.

İLM-İ ARZ

Üçüncü sınıf: Haftada 1 saat

İlm-i arzın fardesi, kürre-i arzın güneşten ayrıldığına dair malûmat-ı muhtasara, kürre-i arzın bünyesi hakkında malûmat. (kürre-i arz: yer yuvarlağı)

Tabiatıta suyun vazifesi, su, yağmurlar, suların hareketinde meydana gelen düşüşler, aşınmalar, dağların aşınması, nebatâtın yağmur sularına karşı tesirleri, ormanların faidesi, dereler ve nehirlerin husulü ve tahribatı ve tedsibâtı (tortuyu dibine çöktürmeler, tortusunu durultmaları).

Kabil-i nufûz ve gayr-ı kabili nufûzuarazi tahte'l arz, mecralar, kuyular, artezyen kuyuları, menbâlar ve çeşitleri.

Kar, daimi karlar, Cumudiyelerin (buzulların) teşekkül şekilleri, rüzgarların husulü ve kürre-i arz da yapmış olduğu tahribat ve tersibat (çökmeler, çöküntüler)

Hararat-ı dahiliye ve püskürmeler (lavlar): Yanardağların sûret-i teşekkülü, faal ve gayr-i faal yanardağlar, lavlar, yanardağların kure-i arz üzerinde tarz-ı tevzileri, (dağılmaları-yayılmalar) Sıcak su kaynakları, yanardağlarda ve civarlarında gazların intişarı (yayılmaları)

Zelzeleler, suret-i husûlû ve tahribatı, en çok nerelerde meydana geldiklerî, düşüş ve yükseliş sebepleri.

Kure-i arz üzerinde uzviyatın fiili tesiri, kömürlerin meydana gelişi, gıvanu gübresi, denizde yaşayan hayvanların tersibatı, asifler(denizin yüzüne çıkmış kayalar)

FİZİK

Dördüncü sınıf: Haftada 1 ders

Ziya:(ışık) Mezâ, Münir (parlak)gayr-i meza cisimler, şeffaf arı şeffaf, gayr-ı şeffaf cisimler, ışığın yayılması, gölge ve gölgeye benzeyenler ışığın yansması, yansma kanunları, aynalar hakkında muhtasar malûmat, ışığın kırılması vemerceklerin kanunları hakkında malûmat, mikroskop ve çeşitleri ışığın yayılması, tayf-ı ziya-ı akında mücmel malûmat, alâim-i sema(gökkuşağı) fotoğraf, sinema-ograf, elektirik delk (sürtme) ile elektrik istihsali, elektirik rtmaları, keşâfet-i sathiye sivri uçlar hâssası, elektriğin açılması ataryalar, elektriğin şekillendirilmesi, elektiriğin tesiri, akinesi elektrik-i münharik, elektrik ceryanı, ceryan şiddeti, muâvemet-i elektiriye (elektrige karşı koyma) hakkında malûmat, piller akında malûmat, meşhur piller, makhatis hakkında malûmat, ceryan- arın makhatislara ,makhatisların ceryanlara tesiri, Endüksiyon hakkında malûmat, elektriğin tatbikatı, telgraf, telefon, mikrofön, makhatis elektriği, elektriğin ıskaklandırılması , fırtınalar, şimşek ve gök gürültüsü , yıldırım, yıldırımsavar(paratoner)

Üçüncü sınıf: Haftada I saat

Madde ve cisim, cisimlerin umûmi keyfiyetleri, hususi keyfiyetleri, cisimlerin üç hali, cazibe-i arziye, vezn, şâkül, ağırlık erkezi tecrübe ile tayini, cisimlerin denge şartları, manivela, çeşitleri, vezn terazi ve çeşitleri, sıhhat şartları, hassasiyet şartları, kantar ve çeşitleri, vezn-i izâfi, vezn-i mahsus(özgürlük ağırlık) sıvıların umumi vasıfları, paskal kanunu, mayiatın muvazenet şartları, tezviye aletleri, su cenderesi, asanbörler, arşimet kanunu, magûs(hava gaz su gibi şeylerin içâne batırılmış) ve sabih(yüzücü yüzen) cisimlerin denge şartları, gazların umumi vasıfları, paskal kanununun gaza tatbiki tazyiki nesimi(rüzgarın basıncı) barometreler, çeşitleri ve kullanımları, balon ve tayyareler hakkında malûmat, manometreler tulum baların esası, Muhliyetü l hava âletitazyîki sıvıların hareketi, tulum baların çeşitleri ve sifonlar, harâret, inbisat(genleşme) hakkında malûmat , suhûnet, mikyasların azâmi asgariyeleri.

Sıvıların ve gazların genleşmeleri hakkında muhtasar malûmat, erime kanunları, erime harâreti, aşırı erime, suyun azâmî yoğunluk derevesi, tebhîri meşbû ve gayr-ı meşbû-i buhar. Galeyan kanunları , sis, bulut, yağmur, kar , çığ, kırağı, rüzgarların nakliyatı, inâa(ışının), teceddüdü hava(havanın yenilenmesi) usûlû teshin (ısıtma, ısıtılma usûlû).

KİMYA

Üçüncü sınıf : Haftada I ders

Kimyanın tarifi, hadise-i hikmiyye ve kimyeviyyenin târifi

intizaç (kaynaşma) ihtilât-ı rumuzat (karışım rumuzları), basit ve mürekkep cisimler, zerrâ ve cüzüfert.

Su, elektrikle tahlil ve terkibi, içilebilir sular, suların içilebilir hale sokulması ve su miktarı, suların doğuşu(meydana gelişi).

Havay-ı nesimi (atmosfer) azot, oksijen gazları, sodyum klor, yanmış sodyum, oksijen, su renk getiren klorlar.

İhtirak (tutuşup yanma) ve şûle ve renkli şûleler, kükürt, kükürtlü suyun doğuşu, gaz asidi, sülfürük asit.

Küherçile, oksijen, azot, fosfor ve kibrit imali, karbon, tabii ve sinâi karbonlar, ilk oksijen karbonu, ikinci oksijen karbonu.

Silis, cam şişeler, billurlar, maden hakkında umûmî malumat izâbe(erime) incirar (çekilme) tatarrukve halitalar(alışım) hakkında umûmî malumat, ses.

Hadîd(demir), dökme demir ve çelik, çinko, aliminyum, şap, kil, kaolin, porselen, çimento(su harçları), kalkerler, kireç ve alçı, hava ihracı.

Lavaziye, kilisak veparuset kanunları.

Dördüncü sınıf: Haftada 1 ders

Kurşun, asitler, bakır ve göz taşı, altın vemeskükatı (paraları) gümüş ve paraları iyonlar hakkında muhtasar hakkında umûmî malumat.

Kimya-ı uzviyenin tarifi, cisimlerde karbon aramak. Karbonlu hidrojenler: (Meton, etilen, asetilen, petroller, hava gazı, benzin) klor, iyot.

Alkoller, ihtimar(ekşiyip mayalanma) alkol, etil alkolü, ihtimar hali, ekşime halli. Odunların taktîr-i yabisi(kuru damıtma) etil alkolü, ekşi limon ve tartar.

Yağlı cisimler ve gliserin, mumlar ve sabunlar, glikoz, sakakaro, nişaskalar, pamuk barutu, ipek sanayi, sibh-i klopattan, kinin, morfin, fenallen, hemiz-i finin, anilin, âlinisirin.

HIFZ-I SİHHAT (SAĞLIĞI KORUMA)

Dördüncü sınıf: Haftada 2 saat

Hifz-ı sıhhatin faidesi ve gayesi, hastalıkların sebepleri, bulaşıcı hastalıklar, hastalığın doğuşu, mikroplar hakkında malumat.

Sular, içilebilir sular, kuyu, nehir, kaynak, yağmur, sarnıç suları, sularda bulunan mikroplar ve tafîlât, suların tasfiyesi, tâkim, tedâşih, usûlleri. (mikropsuzlaştırma ve süzme usûlleri).

Hava, tenefüsteki faidesi, bozulmuş hava yeni (temizlenmiş) hava ve vasıtaları asfeks, râbıt(rutubetli) hava, kuru hava, havada

bulunacak olan som gazları.

Mesâkin (oturulacak evler) binanın vaziyeti, inşaat tarzı, helâlar, bunların def'i, ta'fîni.

Teshinât (ısıtmalar) teshinâtın sıhhat şartları, ocaklar, sobalar, kaloriferler, hamz-ı karbon(karbonik asit) karbonik asitlerin tehlikesi.

Tenvîrât(ışıklandırmalar) tabii ışık, sanayi ışığı, elektrik petroli, asetilen ışıkları, gözlere ait dikkatli ışıklar.

Gıdalar, gıdaların terkîbe göre taksîmi, bir insan için lük gıda ne kadar olmalı, çalıştığını, çalışmadığına göre farkları.

Hayvanî gıdalar, sığır, koyun, kuş, davar, av, etleri ve gıdaların kıymeti, etlerdeki tafîlat ve hasta hayvanların etleri, balıklar, midye, istiridye ve gıdaların kıymeti.

Süt, peynir, yumurta hassa-i gıdaiyeleri, süt'ün ta'kimi(mikropsuzlaştırılması)

Konserveler, kurutma, tuzlama, isileme, dondurma, mezaâd-i taaffün, mevad ile muhafaza Haydası ve zararları.

Bitkisel gıdalar: Ekmek, çeşitli hububattan yapılan ekmeklerin hassa-i gıdaiyeleri, sıhhi ekmek nasıl olmalı, hububat hassa-i gıdaiyeleri, sebzeler, meyveler, baharat ve tesirleri.

Meşrûbat: Kokulu meşrûbatlar kaynatılmış meşrûbatlar, alkollü meşrûbatlar ve zararları, alkol zararı beden hareketi, ifrat vetefritindeki hastalıklar, taharet, hamam, daş, el ve yüz ve kulakların temizliği, sabunun ehemmiyeti ağız ve dişlerin hıfz-i sıhhati.

Emraz-ı intaniye(mikroplu ateşli hastalıklar) hakkında umûmi malumat, bunların suret-i intikâli, mikropların istilâsını kolaylaştıran sebepleri, batakliklar, sivri sinekler, sıtma, sıtmadan korunma verem ve bundan korunma çareleri, kuduz, çiçek, kızamık ve aşıları, kol ve uyuz bunlardan korunma, küçük hastalıklar, tenya ve solucanlar. Mezaâd, taaffün mevad, fennî temizlikler, cerh, yanık, kırık ve zehirlili hayvanlar tarafından ısırılma gibi hallerde yapılacak tetbirler.

YAZI

Birinci ve ikinci sınıflarda: Haftada 2 ders.

Maarif vekâleti neşriyatından yazının tedris usûli hakkında ki eser münderecatına tevfi kan ta'lim edilecektir.

TERBİYE-İ BEDENİYE(BEDEN EĞİTİMİ)

Her sene bir usûlde yavaş yavaş geliştirilen jimnastikler gençlerimütenasib, sağlam(kuvvetli) çevik ve becerikli bir hale getirecektir.

Hıfz-ı sıhhatla terbiye-i bedeniye birbirine lazım gayr-ı mefarık olduğundan öğretmenlertalebeye her türmü kötü hareketlerinden

sakınmaları ve bil hassa tütün (sigara) içmemeleri lüzumunu ihtar edeceklerdir.

Lazım olan alet ve takımları ihtiva eden beden eğitimi salonu bulunmadığı takdirde öğretmenler, beden hareketleri, atlama ve koşmayla ihtiva edeceklerdir.

Her dersin sonunda sayı saymak hizağa gelmek, sağa, sola, geriye dönmek ve sair nizama hareketler yaptırılacaktır.

Birinci hafta: Nefes hareketleri, eller kalçada ayakları yana aç, topuk kaldır, ayak burunlarını kapa, eller ensede, sağ ayağı ileri bas, sırt ayağa dayanılmış, kollar yukarıda gövdeyi geri uzat, gövdeyi aşağı bük, nefes hareketleri, bacakları nöbetle geri yukarı bük, sayı ile adım atarak yürüyüş (2 dakika), topuğu kaldırarak yürüyüş (1 dakika) ağaca asılma, ayakların ucu üstünde yirmi defa sıçra, nefes hareketleri.

İkinci hafta: Nefes hareketleri, ayağı öne basmak, gövdeyi geri uzatmak, gövdeyi aşağı bükme, nefes hareketleri, eller kalçada diz bükerek bacağı uzat, seri yürüyüş (iki dakika) topuk kaldırarak yürüyüş (1 Dakika) ayaklar yana açarak yirmi defa sıçra.

Üçüncü hafta: Nefes hareketleri, ayakları kapayıp öne arkaya bas, eller kalçada ayakları yana açıp gövdeyi geri uzat, sağa, sola bük, ileri uzat, nefes hareketi, bacakları değiştirerek, ileri uzat, muntazam ve seri yürüyüş (3 dak.) jimnastik adım yürüyüş (2 dak.) adi yürüyüş (30 saniye) ağaca asılma hareketi, yerinde atlama, nefes hareketleri.

Dördüncü hafta: Nefes hareketleri, ayakları kapayıp öne arkaya bas, eller kalçada ayakları yana açıp gövdeyi geri uzat, sağa sola bük, ilemi uzat, nefes hareketleri, sırasıyla bacakları yana aç dördüncü oyun, muntazam yürüyüş (2 dak.) topuk kaldırarak yürüyüş (2 dak.) elli adım koşu, adi yürüyüş (30 saniye) temrinat-1 talikiye (md.-69) yerinde atlama (md-I27)

Beşinci hafta: Birinci nefes hareketi, öne hamle etmek (md-6) ağaca ellerle tutunup, gövdeyi geri uzatmak (md-57) temrinat-1 batniye (md-99) birinci nefes hareketi, bir doğru çizgi üzerinde her hududa diz çökerek yürümek, Beşinci oyun marş söyleyerek muntazam yürümek, topuk kaldırarak yürüyüş, jimnastik adım (3 dak.) adi yürüyüş (30 saniye) temrinat-1 talikiye (md-70) yerinde atlama (md-I30) birinci nefes hareketi.

Altıncı hafta: İkinci nefes hareketleri, ileri hamle etmek (md.7) sırtın temrinat-1 basıtası (md.59) temrinat-1 batniye (md-I00) ikinci nefes hareketi, dengeler (md-91) altıncı oyun, marş söyleyerek, muntazam yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (4 dak.) elli adım koşu, adi yürüyüş (30 saniye) temrinat-1 talikiye (md.66) yerinde atlama (md.I31) ikinci nefes hareketi.

Yedinci hafta: Nefes hareketleri, bacakları bükme, bir hareketi zahriye, bir hareketi bathiye, bir denge hareketi, bir dakika muntazam yürüyüş, bir dakika topuk kaldırarak yürüyüş, dört dakika yürüyüş, bir asılma hareketi, uzun atalama.

Sekizinci hafta: Nefes hareketi, kol, bacak, hareketleri, sırtın

temrinatı basıtası, temrinat-ı batniye muvazine hareketi bir oyun marş söyleyerek yürüyüş(2 dak.) jimnastik adım(2 dak.) elli adım koşu, âdi yürüyüş(30 saniye) asılma hareketi, uzun atlama.

Dokuzuncu hafta: Nefes hareketi, kol ve bacak hareketleri, sırtın temrinat-ı basıtası, temrinat-ı batniye, dengeler, muntazam yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş(1 dak.) jimnastik adım yürüyüş(4 dak.) âdi yürüyüş(30 saniye) uzun atlama, dört sayı ile bacakları bükme.

Onuncu hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketleri, sırtın temrinat-ı basıtası, temrinat-ı batniye, denge hareketi, bir oyun seri yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş.(3 dak.) 50 adım koşu, âdi yürüyüş (30 saniye) jimnastik çerçevesine çıkma, yüksek atlama.

Onbirirnci hafta: Nefes hareketi, kol ve bacak hareketi, sırtın temrinatı basıtası, temrinat-ı batniye, denge, oyun, muntazam adımda yürüyüş, jimnastik adım(4 dak.) âdi yürüyüş(30 saniye) düz ipe çıkma, yüksek atlama.

Onikinci hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketi, sırtın temrinatı basıtası, temrinat-ı batniye, denge, bir oyun, tennisi ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş(3 dak.) 50 adım koşu, âdi yürüyüş, (30 saniye) düz ipe çıkmak, yüksek atlamak.

Onüçüncü Hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketleri, sırtın temrinat-ı basıtası, temrinat-ı batniye, denge, oyun, muntazam adım ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş, (1 dak.) jimnastik adım(4 dak.) âdi yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş(30 saniye) sıraya çıkmak, atlama,

Ondördüncü hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketleri, temrinat-ı zahiriye temrinat-ı batniye, şena ve vaziyeti, dengeli bir oyun, marş söyleyerek yürüme, topuk kaldırarak yürüme (3 dak.) 50 adım koşu, âdi yürüyüş(30 saniye), sıraya çıkmak, atlama hareketi.

Onbeşinci hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketleri, temrinat-ı zahiriye, temrinat-ı batniye, dengeler, bir oyun, muntazam adım ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş, (1 dak.) jimnastik adım(4 dak.), âdi yürüyüş(30 saniye), sıraya çıkma, atlama hareketi.

Onaltıncı hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketleri, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniye, denge, bir oyun, marş ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş(4 dak.) 50 adım koşu, âdi yürüyüş (30 saniye), sıraya çıkmak, atlama hareketi.

Onyedinci hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketi, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniye, denge, bir oyun, muntazam adım ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş(1 dak.) jimnastik-i adım(4 dak.) âdi yürüyüş(30 saniye) ipe çıkmak, hız almak şartıyla atlama.

Onsekizinci hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketleri, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniye, denge, bir oyun, muntazam adım ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (4 dak.) 50 adım koşu, âdi yürüyüş, (30 saniye) ipe çıkmak yatay (bir satha dayalı olan) ağaçtan atlamak.

Ondokuzuncu hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketi, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniye, denge, bir oyun, nizâmî adım ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (I dak.) jimnastik adım (4 dak.) âdî yürüyüş (30 saniye) ipe çıkmak, yatay ağaçtan atlamak.

Yirminci hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketleri, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniye, denge, bir oyun, teganni ile yürüyüş, topuk, topuk kaldırarak yürüyüş (4 dak.) 50 adım koşu, âdî yürüyüş (30 saniye) yalnız kollarla sıraya çıkmak, çifte ağaçtan atlamak.

Yirmibirinci hafta: Nefes hareketi, kol ve bacak hareketi, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniye, denge, bir oyun, nizâmî adım (uygun adım) ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (I dak.) jimnastik adım (5 dak.) âdî yürüyüş (30 saniye) ipe çıkmak, tahta beygirden atlamak, bir nefes hareketi.

Yirmiikinci hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketi (eller istinadsız) temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniye, denge, bir oyun, teganni ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (4 dak.) 75 adım koşu, âdî yürüyüş (30 saniye) çifte ipe çıkmak, tahta beygirden atlamak bir nefes hareketi, bir nefes hareketi.

Yirmiüçüncü hafta: Bir nefes hareketi, kol ve bacak hareketleri kolların hareketiyle topuk kaldırıp bacakları tam bükmek, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniye, 4 ayak yürümek, denge hareketi, bir oyun, uygun adım ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (I dak.) jimnastik adım yürüyüş (5 dak.) âdî yürüyüş (30 saniye) sıraya çıkmak, tahta beygirden atlamak, bir nefes hareketi.

Yirmidördüncü hafta: Bir nefes hareketi, topuk kaldırıp bacakları bükerek vaziyet aldıktan sonra kolları yukarı, yana, ileri işletmek. Temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı zahriye, elleri kalçayakoyup ayakları yana açarak, gövdeyi sağa, ileri, sola, geri bükerek, hareket-i mahrutîye (konik hareketler) yapmak, denge, bir oyun, teganni ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (4 dak.) 75 adım, koşu, âdî yürüyüş (30 saniye) sıraya çıkmak, jimnastik kasasından atlamak, bir nefes hareketi.

Yirmibeşinci hafta: Bir nefes hareketi kolları yukarı kaldırırken öne hamle, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniye, dengeler, nizâmî adım ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (I dak.) jimnastik adım yürüyüş (5 dak.) âdî yürüyüş (30 saniye) eğik ipe çıkmak, tahta beygirden atlamak, bir nefes hareketi,

Yirmialtıncı hafta: Bir nefes hareketi, kolları yukarı kaldırırken, öne hamle, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniyeden arka üstü yatıp ayaklar istinadlı eller kalçada doğrulup oturmak, dengeler, bir oyun, teganni ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (4 dak.) 100 adım koşu, âdî yürüyüş (30 saniye) eğri ipe çıkmak, tahta beygirden atlamak,

Yirmiyedinci hafta: Bir nefes hareketi, elleri omuza götürüp sol kolu yukarı, sağa aşağıya uzatırken sol ayakla ileri hamle, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniyeden arka üstü yatıp ayaklar istinadlı, eller omuza doğrulup oturmak, denge, bir oyun, uygun adım ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (30 saniye) eğri ipe çıkmak, jimnastik kasasından atlamak (md-I46) .

Yirmisekizinci hafta: Bir nefes hareketi, elleri omuza götürüp sol kolu yukarı, sağı aşağı uzatırken, sol ayakla ileri hamle, temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniye, ayaklar istinadlı oturuş vaziyetinde kolları yukarı uzatıp yere yatarak tekrar oturmak, denge, bir oyun, teganni ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (4 dak.) 100 adım koşu, âdi yürüyüş (30 saniye) eğri ipe çıkmak, tahta beygirden atlamak, bir nefes hareketi.

Yirmidokuzuncu hafta: Bir nefes hareketi, kolları önden yukarı şiddetle kaldırırken sol ayağı arkaya götürerek hamle vaziyeti temrinat-ı cenbiye, temrinat-ı batniyeden, ayaklar istinadsız oturuş vaziyeti, eller ensede yere yatıp oturmak, bir denge, bir oyun, uygun adımla yürüyüş, serî yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (3 dak.) jimnastik adım (2 dak.) âdi yürüyüş (1 dak.) eğri ipe çıkmak, sırakla atlamak, bir nefes hareketi,

Otuzuncu hafta: Bir nefes hareketi, elleri köprücük kemiğine getirip sol ayağı geri götürürken kolları açarak hamle vaziyeti almak, sırtın temrinatı basıtası, temrinat-ı batniyeden ayaklar istinadsız oturuş vaziyeti, kolları yukarı uzatıp yere yatarak oturmak, bir denge, bir oyun, teganni ile yürüyüş, topuk kaldırarak yürüyüş (4 dak.) 150 adım yarış, âdi yürüyüş (1 dak.) eğri ipe çıkmak, sırakla atlamak, bir nefes hareketi.

GINÂ MÛSİKİ

Birinci seneden son seneye kadar gınâ (mûsik-i savtî) Ah-lâkîve vatanpervane parçalar.

Birinci sene:

Solfej: Çizgili sistemi, sadaların işâret ile tesbiti, notalar, çizgilâr, beyazlar, çizgi üzerindenve çizgi altındaki notalar.

Anahtarlar: Maksadı, kullanımı, çeşitleri, sol anahtarı, fa anahtarı, diyeskonto anahtarı, alto anahtarı, tenor anahtarı.

Sadâların yükseltilmesi alçaltılması, tabii hale dönüşü, enor-matik ses, dizeli kurumatik, bemollü kurumatik.

Kıymetler: Dört dörtlük, iki dörtlük, bir dörtlük, sekizlik, onaltılık, otuzikilik.

Sinekop izahı.

Ameli tedrisatta birinci ve üçüncü fasıllardaki sesler üzerinde talebeye temrinler yaptırılacak ve iki sesli şarkılar söylettirilecektir.

İkinci sene: Haftada 1 ders

Mûsikinin tarifi, taksimatı, nazari kısmı, ameli kısmı, âli kısmı, akustik, knazariyat-ı mûsikî ile akustik farkları: (Akustik: sesle, sesin doğuşu, özellikleri ve ulaşımı ve alımı ile uğraşan bilim).

Usûl: Tarifi ve izahı, ritm, usul ile ritm, ağır, ve hafif

vuruşlar, usullerin çeşitleri, basit usuller, birleşik usuller, bunların birbirleriyle münasebetleri, birbirlerine çevrilişi, bu bahislerin amelî tatbikatı.

İb'ad: Tarifi, taksimatı, ib'adın büyütülmesi ve küçültülmesi, ib'adın çevrilmesi, tam ses, yarım ses,

Anormonin ba'dî, mülâyim ba'dler, gayr-i mülâyim ba'dler.

Gam: Majör, Re minor gamları, bu gamları teşkil eden ib'ad. Major ve minor gamlarının suret-i teşkili, Birinci derecede birbirine yakın olan gamlar, ikinci derecede birbirine yakın olan gamlar.

Amelî mûsikîde dördüncü ve beşinci fasılalar üzerinde temrinat ve iki sesli şarkılara devam edilecektir,

Üçüncü sene: Haftada I ders

Hareketler: Geniş, genişçe, ağır, ağırca, mu'tedil yürük, süratli, nazikâne, muhteşem, canlı.

Harekette değişiklik: Süratleştirecek, ağırlaştırarak gecikerek, çarpma teyr muzeaf teyri.

Akor: Ârsunî, tarifi, izahı, taksimatı, üç sesli akorlar, dört sesli akorlar, akorların esas vaziyeti, akorların birbirleriyle rabitası. Mülâyim akorlar, gayr-i mülâyim akorlar.

Kararlar: Tam karar, yarım karar, nakıs karar, müdalaşyon tarifi ve izahı, akor sesleri, mücavir sesler, amelî mûsikîde altıncı yedinci ve sekizinci fasılalara ait temrinat, müteaddid sesli şarkılara devam edilecektir.

Dördüncü sene: Haftada I ders

Efkar-ı mûsikiyenin esas hudutları fikri mûsiki, mutif, kısm cemn, pereyu tekrîr, meşâbe tekrîr, pereyûd, teşkîli, tema, temanın, tevsi, mecavir fikirler.

Seslerin adetlerine göre tesmiyesi solo, duet (iki) ses için yapılmış müzâit, kuartet, homofonî (benzer ses) ve polifonî (çok seslilik) uslubları,

Mûsikî şekilleri.

Sanat, odaratör, senfoni, fantazi, kapris, potpori, serenav, noktan.

Opera: Operayı meydana getiren mûsikî şekilleri, operanın çeşitleri, facia operası, komik opera, opera bûf, operat bale.

Dinî Musikî, Tegannî, musikîsi, erkek sesleri, kadın sesleri.

Mûsiki aletleri: Telli âletler, üflenerek çalınan aletler, vurularak çalınan aletler, senfoni orkestrası, küçük orkestra fâniga, amelî musikîde çok sesli şarkıların teganniyatına devam. (9)

Ek:3.

1925-1926 öğretim yılı sonunda kapatılan İmam ve Hatip mekteplerinden İstanbul İmam ve Hatip Mektebine kayıt yaptırılan öğrenci listesi.(1)

Sıra No	Geldiği okul	Getirdiği belgenin		Kayıt tarihi	K.Edildiği sınıf
		Tarihi	Cinsi		
1-	Akşehir	19 Eylül 1926	Vesika	29 Eylül 1926	3
2	"	13 " 1926	"	26 " 1926	3
3-	"	16 " 1926	Tasdikname	23 " 1926	3
4-	"	21 Ağustos 1926	"	23 " 1926	3
5-	"	19 Eylül 1926	"	23 " 1926	3
6-	"	13 " 1926	"	26 " 1926	3
7-	"	26 Ağustos 1926	"	23 " 1926	3
8-	"	26 " 1926	"	23 " 1926	3
9-	"	16 Eylül 1926	"	23 " 1926	3
10-	"	31 Ağustos 1926	"	23 " 1926	3
11-	Antalya	14 Eylül 1926	Tasd.	26 Eylül 1926	4
12-	"	----- 1927	"	27 " 1927	4
13-	"	12 T.Evvel 1926	"	27 T.Evvel 1926	3
14-	"	12 " 1926	"	27 " 1926	3
15-	"	23 Eylül 1926	"	7 Ekim 1926	4
16-	"	28 " 1926	"	9 " 1926	4
17-	"	12 T.Evvel 1926	"	21 T.Sani 1926	4
18-	"	12 " 1926	"	21 " 1926	4
19-	"	16 " 1926	"	27 " 1926	4
20-	"	13 " 1926	"	27 " 1926	3
21-	"	13 " 1926	"	27 " 1926	3
22-	"	18 Ağustos 1927	"	28 Ağustos 1927	4
23-	Akşehir	21 Ağustos 1926	Vesika	23 Eylül 1926	3
24-	"	21 " 1926	"	23 " 1926	3
25	"	21 " 1926	"	23 " 1926	2

(1) İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Kütüphanesi Defterleri(1-2-3)

Sayı	Geldiği okul	Getirdiği Belgenin		Kayıt tarihi	Kabul olduğu sınıf
		Tarihi	Cinsi		
26-	Balıkesir	21 Ağustos 1926	Vesika	23 Eylül 1926	2
27-	"	31 " 1926	Tasd.	26 Eylül 1926	4
28-	"	31 " 1926	"	26 " 1926	4
29-	"	31 " 1926	"	31 " 1926	3
30-	"	20 Haziran 1927	"	23 " 1926	4
31-	"	31 Ağustos 1926	"	18 " 1926	4
32-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
33-	"	31 " 1926	"	31 " 1926	3
34-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
35-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
36-	"	31 " 1936	"	23 " 1926	4
37-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
38-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	3
39-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	3
40-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	2
41-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	2
42-	"	31 " 1926	"	7 " 1926	4
43-	Bolu	23 Ağustos 1926	Tasd.	29 Ağustos 1926	3
44-	"	21 " 1926	"	27 Eylül 1927	3
45-	"	21 " 1926	"	27 " 1927	3
46-	"	----- 1927	"	----- 1927	4
47-	"	26 Eylül 1926	"	29 Eylül 1926	3
48-	"	15 Ağustos 1926	"	23 " 1927	4
49-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
50-	"	19 " 1926	"	23 " 1926	4
51-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
52-	"	7 " 1926	"	23 " 1926	4
53-	"	31 Ağustos 1926	"	23 " 1926	4
54-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
55-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
56-	"	----- 1927	"	----- 1927	4
57-	"	31 Ağustos 1926	"	28 Ağustos 1927	2
58-	Bursa	21 Ağustos 1926	"	26 Eylül 1926	3
59-	"	21 " 1926	"	29 " 1926	4

sayı	Geldiği okul	Getirdiği Belgenin		Kayıt Tarihi	Kabul olduğu sınıf
		Tarihi	Cinsi		
60-	Bursa	31 Ağustos 1926	Tasd.	26 Eylül 1926	4
61-	"	31 " 1926	"	26 " 1926	4
62-	"	31 " 1926	"	26 " 1926	4
63-	"	31 " 1926	"	26 " 1926	4
64-	"	31 " 1926	"	26 " 1926	4
65-	"	31 " 1926	"	29 Ağust. 1927	4
66-	"	31 " 1926	"	23 Eylül 1926	2
67-	Isparta	31 Ağustos 1926	"	26 " 1926	4
68-	"	31 " 1926	"	26 " 1926	4
69-	Kastamonu	21 Ağust. 1926	Vesika	25 Eylül 1926	4
70-	"	21 " 1926	"	25 " 1926	4
71-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
72-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
73-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
74-	"	31 " 1926	"	23 " 1926	4
75-	"	31 " 1926	"	27 " 1926	4
76-	"	31 " 1926	"	27 " 1926	4
77-	"	31 " 1927	"	25 " 1927	4
78-	"	31 " 1926	"	25 " 1927	4
79-	Kayseri	----- 1341	Tahs.B. 8 T.Evvel 1341		2
80-	"	----- 1341	Nakil i.----- 1341		2
81-	"	14 Ağust. 1926	Tasd.	26 Ağust. 1926	3
82-	"	14 " 1926	"	29 Eylül 1926	3
83-	"	22 Eylül 1926	"	13 Ekim 1926	4
84-	"	15 " 1926	"	13 Ekim 1926	4
85-	"	15 " 1926	"	13 Ekim 1926	4
86-	Konya	14 Eylül 1926	Tasd.	26 Eylül 1926	3
87-	"	16 " 1926	"	29 " 1926	3
88-	"	28 Ağust. 1926	"	23 " 1926	4
89-	"	28 " 1926	"	23 " 1926	4
90-	"	29 " 1926	"	26 " 1926	2
91-	"	11 " 1926	"	23 " 1926	4
92-	"	18 " 1926	"	26 " 1926	4
93-	"	8 " 1926	"	23 " 1926	4

sayı Geldiği okul	Getirdiği Belgenin		Kayıt Tarihi	Kabul Edildi. sınıf
	Tarihi	Cinsi		
94- Konya	11 Eylül 1926	Tasd.	21 Eylül 1926	4
95- "	28 " 1926	"	2 Ağust. 1926	4
96- "	14 " 1926	"	26 Eylül 1926	4
97- "	12 " 1926	"	26 " 1926	4
98- "	31 Ağust. 1926	"	26 " 1926	3
99- "	7 Ekim 1926	"	10 Ekim 1926	3
100- "	2 " 1926	"	10 " 1926	3
101- "	12 Eylül 1926	"	29 Ağust. 1927	4
102- "	----- 1926	"	28 Eylül 1927	3
103- Manisa	31 Ağust. 1926	"	23 Eylül 1926	4
104- "	31 " 1926	"	23 Eylül 1926	4
105- Of	10 Haziran 1926	Vesika	1 Ağust. 1926	3
106- "	----- 1926	"	----- 1926	3
107- "	----- 1927	İstida	----- 1927	3
108- "	10 Haziran 1926	Vesika	1 Ağust. 1926	3
109- "	10 " 1926	"	10 " 1926	3
110- Sivas	28 Ağust. 1926	Tasd.	31 Eylül 1926	4
111- "	28 " 1926	"	31 Eylül 1926	4
112- "	28 " 1926	"	31 " 1926	4
113- Tire	17 Mayıs 1926	Tahs.B.	24 Mayıs 1926	2
114- "	10 " 1926	"	24 " 1926	2
115- "	9 " 1926	Vesika	1 Ağust. 1926	4
116- "	10 Mart 1926	"	4 Mayıs 1926	2
117- "	29 " 1926	"	9 " 1926	2
118- "	10 " 1926	"	9 " 1926	2
119- "	10 " 1926	"	24 Mart 1926	2
120- "	27 Eylül 1341	Tasd.	----- 1341	2
121- "	17 Mart 1926	Vesika	24 " 1926	2
122- "	10 " 1926	"	4 " 1926	2
123- "	10 " 1926	"	24 " 1926	4
124- "	9 " 1926	"	24 " 1926	3
125- "	17 " 1926	"	24 " 1926	2
126- "	10 " 1926	"	24 " 1926	2
127- "	10 " 1926	"	4 Mayıs 1926	2
128- "	10 " 1926	"	4 " 1926	2
129- "	29 " 1926	"	9 " 1926	2
130- "	10 " 1926	"	9 " 1926	2
131- Uşak	1 Haziran 1926	"	14 T.evv. 1926	3
132- "	----- ?	"	24 " 1926	3

Ek:4

OSMAN (YÜCE) EFENDİ İLE YAPILAN MÜLÂKÂT

Osman Efendi ile yaptığımız mülâkâfta söz konusu edilenleri aynen aktarmayı uygun buluyoruz. Osman Efendi mülâkâtı yaptığımız zaman biraz rahatsızdı. Onun için sormak istediğimiz her soruya cevap alamadık.

Bursa İmam-Hatip Lisesi öğrenci velilerimizden Fahrettin Luş Bey'in Uşakta eski imam ve hatip mektebi mezunu, emekli imam Osman hoca namıyla maruf bir zatın olduğunu, bildirmesi üzerine 18 Ocak 1992 tarihinde Uşak iline gittik. Kendisini bulmamız çok zor olmadı. Telefon numarasını bulup, evini aradık. Telefona Osman hocanın kendisi cevap verdi. Telefon konuşmamızda kendimizi tanıtip, Bursadan geldiğimizi, kendisiyle görüşmek istediğimizi bildirdik. Osman hoca bize evinin adresini bildirdi (verdi). Bizi evinde beklediğini söyledi. Bizde bunun üzerine hiç vakit kaybetmeden hocanın evine gittik. Sebebi ziyaretimizi anlattıktan sonra konuşmaya başladık.

Osman Hoca 1319 (1903) tarihinde Kütahya'da doğmuştur. Ailevi sebeplerden dolayı Uşak'a yerleşmiştir. Medreseler kapatıldıktan sonra açılan Uşak imam ve hatip mektebine kayıt olmuş. 1925-1926 öğretim yılı sonunda Uşak imam ve hatip mektebi kapatılınca, yarım kalan tahsilini tamamlamak üzere Kütahya imam ve hatip mektebine gitmiştir. Üçüncü sınıftan itibaren bu mektepte okuyan Osman Efendi. 1927-1928 öğretim yılı sonunda mezun olmuştur. Böylece dört yıllık imam ve hatip mektebi tahsilinin ilk iki yılını Uşak'ta diğer iki yılını da Kütahya'da tamamlamıştır. Kütahya İmam ve Hatip Mektebi mezunu olduğunu belgeleyen "Şehâdetname" örneğini aldığımız Osman Efendi ile yaptığımız mülâkâta geçiyoruz.

Hocam, dilerseniz bu mülâkâtın niçin yapıldığı hakkında kısa bir açıklama yapalım. Biz Bursa İmam-Hatip Lisesinde görev yapıyoruz. Yine Bursa İlahiyat Fakültesinde eski imam ve hatip mektepleri üzerinde bir araştırma yapmaktayız. Sizin de bu mekteplerden mezun olduğunuzu öğrendik. Onun için 3 Mart 1924 tarihinde Tevhîd-i Tedrisat gerîği açılan, 1929-1930 öğretim yılı sonunda kapatılan bu mektepler hakkında yaşayan bir kaynak olarak sizden istifade etmek istiyoruz.

--Hocam,tahsilinize nerede,hangi okulda başladınız?

--Ben ilk önce Uşak'ta İmam ve Hatip Mektebinde başladım.

- Hangi yıl okula kayıt oldunuz?

-1924-1925 senesinde birinci sınıfa kayıt oldum.

-Peki bu yıl(kayıt olduğunuz yıl) okula devam ettiniz mi?

-Evet devam ettim,zaten onun için kayıt oldum.

-Hocam,bu mektep de kaç yıl okudunuz,sonra nereye gittiniz,niçin gittiniz.

-Uşak ta iki yıl okudum,ikinci sınıfı bitirdikten sonra üçüncü sınıfa devam edemedik. Çünkü okuyabilmemiz mümkün olmadı. Sizde biliyorsunuz,1926 yıl sonunda Uşak imam ve hatip mektebi kapatıldı. Hatta Türkiyede tahsiline devam eden diğer imam ve hatip mektepleri de kapatıldı. Sadece iki yerde kapatılmadı. Bunlarda Kütahya ve İstanbul da bulunan mekteplerdi.bunlar niçin kapatılmadı,hiç bilemiyorum vehala hayret ediyorum. İşte ben bunun için Uşakta iki yıl okuyabildim.Dğler sınıfları okuyabilmek için Kütahya'ya gittim.

-PekiHocam,mektep kapatılınca ne yaptınız? Size herhangi bir şey söylendi mi,o zamanı bize biraz anlatır mısınız?

-Tabii anlatırım,siz bunları öğrenmek için gelmediniz mi? Mektebimizin lağvedildiğini öğrenince çok şaşırdık.Çünkü kapatılmasını gerektirecek hiç bir durum yoktu.Ama nedense mektep kapatılmıştı.Siz olsaydınız şaşırmaz mıydınız?Bize mektebin kapatılışı ile ilgili hiç kimse bir şey söylemedi.Niçin kapatıldığını da söyleyen olmadı.

-Hocam,mektep kapatılınca Kütahya'ya gittiğinizi söylediniz değil mi?

-Evet ,Kütahya İmam ve Hatip Mektebine tahsilimizi devam ettirmek için gittik.

-Hocam,Kütahya'ya sizinle beraber kaç talebe gitti?Sizi bu mektebe kim gönderdi?Maarif Müdürlüğü mu gönderdi,yoksa siz kendiliğinizden mi gittiniz?Bu konu da size yol gösteren oldu mu?

-Kütahya'ya benden başka giden olmadı. Sadece ben gittim. Bizi kimse de göndermedi. Ben kendim gittim.Maarif Müdürlüğü de bize bir şey söylemedi. Biz ortada kaldık,ne yapacağımızı bilemedik.Zaten soran da olmadı. Herkes kendi başının çaresine baktı. Nasıl gittiğimizi şu anda bende bilemiyorum.

-Hocam, niçin Kütahya'ya gittiniz?

-Nereye gidecektim, İstanbul'a mı? Tabii Kütahya'ya gidecektim. Çünkü sadece iki yerde mektep açık kalmıştı, hepsi kapatılmıştı. Bu mekteplerin de biri Kütahya da diğeri ise İstanbul da idi. İstanbul buraya uzak olduğu için ben de Kütahya'ya gittim. Eğer Kütahya'ya gitmemiş olsaydım, o zaman uşak orta mektebine devam etmem gerekecekti.

-Kütahya da kaçınca sınıfa kayıt oldunuz, ne ile kayıt oldunuz, size birşey verdiler mi?

-Uşak ta ikinci sınıfa bitirmiştim onun için Kütahya'da üçüncü sınıfa kayıt oldum. Size uşak imam ve hatip mektebinden bir vesika verdiler, onunla kayıt oldum. (X)

-Peki hocam, Kütahya sizin için zor olmadı mı, durumunuz iyi miydi, orada nasıl okudunuz?

-Zor olmadı mı! hem de ne kadar zor oldu bilemezsiniz. maddi durumumuz normaldi, öyle çok iyi değildi. Şimdi düşünüyorum da nasıl tahammül ettik. Şimdiki talebeler tahammül edemezdi.

-Hocam, Kütahya'ya gidişinizi orada nerede kaldığınızı, tahsilinizi nasıl tamamladığınızı biraz anlatır mısınız?

-Tabii, tabi ancak anlatacaklarım hiç de iyi değil çok acı benim için zor anlardı o zamanlar.

-Hocam sizi üzdük kusurumuza bakmayınız.

-Olsun, olsun anlatayım. Ben yalnız başıma Kütahya'ya gittim, hem de yaya olarak o zaman doğru düzgün vasıta yoktu. Uşak ile Kütahya arasında tam 38 saat yol yürüdüm. 38 saat sonra Kütahya'ya vardım. Giderken yanıma haçlık olarak sadece 6 (altı) lira alabildim. Bu para bana tam altı ay yetecekti. Şimdi düşünüyorum da 6 lire ile altı ay nasıl idare ettim bilemiyorum.

-Hocam, Kütahya da kalacak yeriniz varmıydı, nerede kaldınız. İhtiyaçlarınızı kim giderdi.

-Kütahya da kalacak yerimiz yoktu. Orada bulunan bir medrese odasında kaldık. İhtiyaçlarımızı karşılayan kimse de yoktu.

(X) İstanbul İmam ve Hatip Mektebi Münye Aftterlerinde yaptığımız araştırmada, kapatılan imam ve hatip mekteplerinden bu mektebe kayıt olurken ellerinde getirdikleri belgelerin sunlardan ibaret olduğunu gördük. İllere göre farklıydı. Kimisi Tasdikname, kimisi Vesika, bazıları tahsil belgesi, kimileri de istida ile kayıt olmuşlardır.

Kendi ihtiyaalarımızı kendimiz karşıladık.Yiyecek gibi işele-
rimizi de kendimiz karşıladık.Yemeklerimizi de kendimiz yaptık.
Sadece kaldığımız medrese adasına kira vermedik,orada parasız
kaldık. Biraz önce de söylediğim gibi nasıl tahammül etmişiz
bilemiyorum. Şimdi düşünüyorum da ne kadar sıkıntı çekmişiz.
Tabii Kütahya da okuyup da benim gibi dışarıdan gelen öğrenci
sayısı fazal değildi. Diğer öğrenciler yani Kütahyalı olanlar
bu sıkıntıları çekmediler. Herhalde İstanbul'a giden talebeler
de bizim çektiğimiz sıkıntıyı çekmişlerdir.

Hocam isterseniz Uşak imam ve hatip mektebine tekrar dö-
nelim.Mektebin niçin kapatıldığını biliyor musunuz,bize bu ko-
nu da söyleyebileceğiniz bir şeyler var mı?

“Elbette birşeyler söyleyebilirim.Ancak söyleyeceklerim
kesin olarak doğrudur diyemem. Sadece benim düşüncem böyle,ben
böyle düşünüyorum. Benim bu söyleyeceklerim sadece Uşak imam
ve hatip mektebi ile ilgilidir. Diğer mektepler ile ilgili bir
şey bilmiyorum. Uşak imam ve Hatip Mektebine öğrenci fazla ge-
liyordu. Öte yandan Uşak orta mektebine öğrenci pek gitmiyordu.
Onun için orta mektebe talebe bulmak için bizim mektebi kapat-
tılar. Ben böyle düşünüyorum. Belki böyle değildir,onu bilemem
doğrusu nedir bu konuda zaten kimse bir şey bilmiyor.Ancak ben
tekrar ediyorumbizim mektebin kapakılışı bana göre böyledir.Ü
Diğer imam ve hatip mektepleri niçin kapatıldılar işte bu konu-
da birşey diyemem.

-Hocam,mekteplerde öğrenci azlığı iddiası ileri sürülmek-
te,siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

-Öğrenci azlığı mı hayır yanlış Uşak ta öğrenci az değil-
di .Aksine orta mektep de azdı. Bizim sınıfta 15-20 kadar öğren-
ci vardı.Mektepde 4(dört) sınıf vardı. Her sınıfta da yaklaşık
olarak bizim sınıfta ki kadar talebe vardı. Talebe az değildi.
Fakat diğer imam ve hatip mekteplerinde ne kadar öğrenci vardı
onu bilemem.

-Hocam sizin ifadelerinize göre okulunuzda yaklaşık ola-
rak 70-80 civarında öğrenci olduğunu anlıyoruz doğru mu?

-Tabii doğru okadar öğrenci vardı.

-Peki hocam,İstanbul ve Kütahya imam ve hatip mekteple-
rinin neden kapatıldığını biliyor musunuz?

-Hayır bunu bilemiyorum. Çünkü ozaman biz görev yapıyorduk. Sadece kapatıldıklarını duyduk.

-Hocam şöyle diyebilir miyiz? Bu mekteplerin kapatılış gerekçeleri doğru değildir,asıysızdır.Asıl sebep bu okulların varlığını kabul edemeyen,din eğitimin yapılmasını istemeyen devrin zihniyeti olabilir mi? Cumhuriyet devri zihniyeti hiç bir sebebe dayandırmadan bu mektepleri kapatmıştır.

-Tabii diyebiliriz, zaten bana göre de doğrusu budur.Diğer gerekçeler asılsızdır.Orta mekteplere öğrenci gelsin diye bizim mektepleri kapattılar.

-Hocam biliyorum biraz rahatsızsınız ama sorularım bitmedi,devam edebilecek misiniz?

-Tabi edeceğim,siz bu soruların cevaplarını almak için Bursa dan kalkıp buraya geldiniz,ben niye devam etmiyeyim.

-Hocam,imam ve hatip mekteplerinde okutulan dersleri hatırlıyor musunuz?

-Tabii hatırladığım dersler var,meselâ: Edebiyat,ruhiyat,kur'an-ı Kerim,arapça,fizik,tersir,hadis,işte okutulan dersler şehadetnamem de yazılı beraber okuyalım.

-Buyurun hocam,

-Bak işte:Edebiyat,hitabet ve inşaad,arapça,fransızca,ruhiyatve terbiye,ahlâk,ictimaiyet,malumâtı vataniye,malumâtı kanuniyi,tarih,coğrafya ,hesap,hendese,riyaziyyat,arziyyat,fizik,kimya,hafz-ı sıhha,kur'an-ı Kerim,tecvid,din dersleri, tefsir,hadisi şerif,ilm-i tevhid,Terbiyeyi bedeniye,musiki.(X)

-Hocam mezun olduktan sonra hangi göreve başladınız niçin?

-Mezun olduktan sonra ilkokul öğretmenliği görevine başladım.Çünkü herkes bu görevi istiyordu. Zaten ona göre yönlendirilmistik.

-Sonraki yıllarda öğretmenliğe devam etmediniz değil mi? Biz sizi İmamlık tan emekli biliyoruz.

-Evet öğretmenliği üç yıl yaptım. Daha sonra askere gittim,asker dönüşü Uşak Yılan camisinde imam ve hatiplik görevine başladım.Bizi müftü Cemal Efendi tayin etti.(X)

(X)Maarif Vekâleti tarafından çıkarılan Imam ve Hatip Mektepleri Müredat programı ile karşılaştırma yaptığımızda bazı derslerin farklı olduğunu gördük.meselâ program da fransızca,ictimaiyyat,riyaziyyat,arziyyat dersleri olmadığı halde okutulduğunu görmekteyiz.

(X) Osman Efendi imamlığa atandığını gösteren görev belgesinin olduğunu söyledi.size göstermek için aradı, ancak bulamadı.

-Hocam,niçin öğretmenlik görevini bırakıp imam ve hatiplik görevine başladınız?

-Bilmiyorum bıraktım işte,sebebi yok,bu görevi istedim.

-Emekli oluncaya kadar yılan caminde mi görev yaptınız.

-Hayır 1940 yılına kadar bu camide görev yaptım.1940 yılında Uşak Ulu camiye atandım.Uzun yıllar bu camide görev yaptım.Ancak Vali ile Müftü anlaşmazlığı başlayınca işler karıştı.Başta Müftü olmak üzere bazı görevliler Uşaktan uzaklaştırıldı.Beni de ozaman simav'a gönderdiler.Simav da 2,5 yıl görev yaptım daha sonra 1972 senesinde emekli oldum.

Hocam Vali ile Müftü niçin anlaşamadılar?

-Bilemiyorum,Valinin müftünün işlerine karıştığını,Müftünün yapmak istediği bazı işlere engel olduğunu biliyorum. Müftü de çoğu zaman Valiye dinlemiyordu.İşte böyle anlaşmazlık çıktı.

-Hocam o yıllarda aldığınız maaş miktarlarını hatırlıyormusunuz? Öğretmenlikte mi maaş daha çoktu imamlık ta mı?

-Elbette hatırlıyorum rakamlar size gülünç gelebilir.İlk göreve başladığım zaman,öğretmenlik görevinde 15 lira alıyordum.Asker dönüşü İmamlığa başladığım zaman 12,5 lira aldım.

-İmam ve Hatiplik görevine daha az maaş veriyorlardı öyle değil mi?

Tabii ,zaten maaşları da devlet vermiyordu,ya vakıflar veya dernekler karşılıyordu. Dolayısıyla bu görevin maaşı azdı. işte rakamlar belli,5 yıl önce öğretmenlikte 15 lira alırken 5 yıl sonra imamlıktan 12,5 lira alarak göreve başladım.Ama ben yine de imamlığı tercih ettim.1940 yılında Ulu camiye geçince 19,5 lira oldu.Bu ozamanın 4 lira altın para karşılığıdır.

-Hocam sizi hayli yorduk, onun için bizim kusurumuza bakmayın,acı tatlı hatıralarınızı tazeledik.

-Hayır yorulmadım,aksine çok memnuun oldum.

-Bize zamanınızı ayırdınız,sorduğumuz sorulara rahatsız oluşunuza rağmen cevap vermeye çalıştınız.Size çok teşekkür ederiz.Allah razı olsun,İnşâ -Allah başka bir zaman yine geliriz.

-Ben teşekkür ederim,siz beni çok sevindirdiniz,çok memnun oldum.Allah sizden razı olsun.Yıllar sonra bizlerin anılarını tazelidiniz.Eğer sizlere faydalı oldu isek işte o bize yeter.Siz sagolun,Allah yardımcınız olsun.

Osman Efendi den müsade alıp oradan ayrıldık.Osman Efendi hem rahatsız olduğu için hem de kulaklarının az işitmesi sebebiyle daha fazla teferrüata giremedik.

Hayru'l DÖĞEN

Felsefe ve Din Bilimleri(Din Eğitimi) Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans

Yrd.Doç.Dr. Mustafa ÖCAL

Tevhîd-i Tedrisat Kanunu ve İmam ve Hatip Mektepleri
1 Sahife

Mart-1992

ÖZET

Tezin "Giriş" kısmında Osmanlıların son dönemlerindeki eğitim sisteminden ve bu arada özellikle din görevlisi yetiştiren Medreselerden bahsedilmektedir.

Birinci Bölümde; bir inkılâp kanunu olan ve Osmanlı dönemi eğitim sistemine son verip,Cumhuriyet döneminde uygulamaya konulan yeni tip eğitim sistemine geçişi sağlayan Tevhîd-i Tedrisat Kanunu üzerinde durulmaktadır.Kanunun Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiş biçimi anlatıldıktan sonra,yürürlüğe girmesi ile birlikte; Medreselerin kapatılması ve kanuna gösterilen birtakım tepkiler ve uygulama biçimi üzerinde durulmaktadır.

İkinci Bölümde;tezin asıl konusunu oluşturan ve Tevhîd-i Tedrisat Kanununun 4.maddesi gereği açılan İmam ve Hatip Mektepleri ele alınmaktadır.Burada önce İmam ve Hatip Mekteplerinin açıldıkları yerler ve yıllara yer verilmekte,Mektepler için hazırlanan Talimatname ve ders dağıtım çizelgesi ile müfredat programlarından bahsedilmektedir.Sonra İmam ve Hatip Mekteplerinin öğretmen ve öğrenci durumları ile mezunları hakkında bilgi verilmektedir.Arkasından mekteplerin kapatılışları ve gerekçeleri anlatılmaktadır.

Tez bir"Sonuç" değerlendirmesi ve "Bibliyografya" ile bitirilmektedir.

Tezin son kısmında "Belgeler" başlığı altında birtakım resmi evrak ve yazışma örnekleri verilmektedir.

"Ekler,kısımında ise,"İmam ve Hatip Mekteplerinin Talimatnamesi" ile derslerin müfredat programları aynen verilmektedir. Son kısım ise Kütahya İmam ve Hatip Mektebi mezunlarından Osman (Yüce) Efendi ile yapılan mülâkâta tahsis edilmiştir.

Tezin tamamı IV.(4)+ 143= 147 sahifedir.